

Občina Litija

Strategija razvoja turizma v občini Litija

Maj 2008

Dokument so pripravili:

Center za razvoj Litija: Jelka Babič, Saša Ceglar, Mija Jemec, Irena Kramar
Občina Litija: Jože Cestnik, Lijana Lovše, Peter Repovš, Blaž Zarnik, Kati Zidar

Sodelovali so:

Marko Adamovič, Marinka Bevc, Jože Dernovšek, Nina Doblekar, Tomaž Dernovšek, Joško Godec, Sandi Gombač, Simon Groboljšek, Helena Hauptman, Mojca Hauptman, Uroš Herlec, Milka Kimovec, Miloš Kimovec, Mojca Kodrič, Anka Kolenc, Jože Kos, Simon Lavrin, Barbara Lesjak, Dušan Mak, Helena Perko, Andrej Poglajen, Jože Povše, Sabrina Povšič Štimec, Majda Rebolj, Sebastjan Sečkar, Jože Sevljak, Mateja Sladič - Vozelj, Barbara Smolnikar, Alenka Urbanc, Sonja Urbanija, Vojko Zupan

Turizem je ena izmed najbolj propulzivnih panog na svetu in v našem življenju dobiva vse večji pomen.

Razvoj panoge temelji na trajnostnem vidiku, na sonaravnih principih, ki ohranjajo okolje in povečujejo kvaliteto življenja ne samo turistov, ampak najprej predvsem domačinov.

Vsebina:

1. UVOD	6
2. ANALIZA STANJA Z VIDIKA MOŽNOSTI RAZVOJA TURISTIČNIH PRODUKTOV KOT NOSILCEV RAZVOJA TURIZMA V OBČINI	7
2.1 TEMELJNA STRATEŠKA IZHODIŠČA ZA NAČRTOVANJE RAZVOJA TURIZMA.....	7
2.2 ANALIZA STANJA FIZIČNEGA IN DRUŽBENEGA OKOLJA.....	13
2.2.1 LEGA IN POLOŽAJ.....	13
2.2.2 GEOGRAFSKE, KRAJINSKE IN NARAVNE ZNAČILNOSTI.....	13
2.2.3 DEMOGRAFSKE ZNAČILNOSTI.....	14
2.2.4 KRATKA PREDSTAVITEV STANJA GOSPODARSTVA V OBČINI.....	16
2.3. ANALIZA MOŽNOSTI ZA NADALJNJE OBLIKOVANJE TURISTIČNE PONUDBE OBČINE.....	17
2.3.1 GEOGRAFSKE IN KRAJINSKE ZNAČILNOSTI.....	17
2.3.2 NARAVNA DEDIŠČINA IN VREDNOTE.....	17
2.3.3. KULTURNA DEDIŠČINA.....	17
2.3.4 KULTURNI, ŠPORTNO REKREACIJSKI IN PRIREDITVENI OBJEKTI.....	21
2.3.5 INSTITUCIJE, POVEZANE S TURIZMOM.....	22
2.3.6. DRUŠTVA.....	24
2.3.7. PRIREDITVE.....	30
2.3.8 OBSTOJEČE TURISTIČNE KAPACITETE.....	31
2.3.8.1 Prenočitvene in gostinske kapacitete.....	31
2.3.8.2 Turistične kmetije.....	31
2.3.9 ANALIZA TURISTIČNEGA OBISKA.....	31
2.3.10 OCENA IZLETNIŠKEGA TURIZMA.....	32
2.3.11 SREDSTVA NAMENJENA ZA RAZVOJ TURIZMA.....	33
2.3.12 SOCIALNO-KULTURNI VIDIK TURIZMA.....	33
2.3.13 ANALIZA ANKETE »TURIZEM V OBČINI LITIJA«.....	33
2.4 ANALIZA PREDNOSTI, SLABOSTI, NEVARNOSTI IN PRILOŽNOSTI (SWOT ANALIZA).....	40
3. TRENDI TURISTIČNEGA POVPRŠEVANJA	42
3.1 TRENDI POVPRŠEVANJA EVROPSKEGA TRGA V ŠTEVILKAH.....	42
3.2 RAZVOJNI IN TRŽENJSKI TRENDI TURISTIČNEGA POVPRŠEVANJA.....	42
3.3 TRENDI RAZVOJA TURIZMA V SLOVENIJI IN SVETU OB UPOŠTEVANJU DOLOČIL VAROVANJA OKOLJA.....	45
4. STRATEGIJA RAZVOJA TURIZMA V OBČINI LITIJA	46
4.1. Poslanstvo razvoja turizma v občini Litija.....	47
4.2. Vizija razvoja turizma v občini Litija.....	47
4.3. Strateški in operativni cilji razvoja turizma.....	47
4.3.1 EKONOMSKI CILJI.....	47
4.3.2. TRŽENJSKI CILJI IN AKTIVNOSTI.....	48
4.3.3. CILJI SOCIALNEGA OKOLJA IN AKTIVNOSTI.....	49
4.3.4. CILJI NARAVNEGA IN KULTURNEGA OKOLJA TER AKTIVNOSTI.....	50
4.4. Dolgoročni strateški cilji (2010-2015).....	51
4.5. Kratkoročni operativni cilji (2008-2010).....	51
4.6. Cilji na področju izgradnje turistične infrastrukture.....	52
5. STRATEGIJA CILJNEGA TRŽNEGA SPLETA	54
5.1. Segmentacija obstoječe ponudbe.....	54
5.2. PREDLOG CILJNE PONUDBE.....	56

5.3 GEOGRAFSKO POZICIONIRANJE PONUDBE.....	58
6. ORGANIZIRANOST TURIZMA NA OBMOČJU OBČINE LITIJA.....	59
6.1. Turistična destinacija Srce Slovenije	60
6.2. Model organiziranosti slovenskega turizma glede na strateške usmeritve, opredeljene v »Razvojnem načrtu in usmeritvah slovenskega turizma 2007-2011«	62
6.3. Predlog modela organizacije na nivoju destinacije Srce Slovenije ter občine Litija	62
6.3.1. IZHODIŠČA	62
6.3.2. CILJNA SHEMA ORGANIZIRANOSTI RAZVOJA TURIZMA	67
7. MOŽNI VIRI FINANCIRANJA RAZVOJA TURIZMA.....	68
8. RAZVOJNI PROJEKTI IN PROGRAMI	71
8.1. GEO-PARK LITIJA	71
8.2. EKOLOŠKI PARK SLIVNA.....	74
8.3. GOLF RESORT PONOVIČE	75
8.4. EKO VAS PRESKA	77
8.5. ŠPORTNO REKREATIVNA CONA BOLTIJA.....	78
8.6. RESORT DOLE	79
8.7. TURISTIČNO PODEŽELSKO NASELJE TLAKA	80
8.8. KULTURNI REZIDENČNI CENTER SPODNJI HOTIČ	81
8.9. REKA SAVA	82
8.10. PRIREDITVE.....	83
8.11. POHODNE, KOLESARSKÉ IN KONJENIŠKE POTI	84
8.12. TURISTIČNE KMETIJE	85
8.13. ZIDANIŠKI TURIZEM.....	86
8.14. RIBOLOV	87
9. ZAKLJUČEK.....	88
10. LITERATURA IN VIRI	90
11. PRILOGE.....	91
Priloga 1: Tabele.....	91
Priloga 2: Opisi objektov kulturne dediščine v občini Litija	100

1. UVOD

Strategija razvoja turizma v občini Litija je nastala v sodelovanju z domačimi zainteresiranimi javnostmi, kot prvi skupni razvojni dokument za področje turizma in predstavlja pomemben korak pri ustvarjanju skupne zanimive turistične destinacije, tako na lokalnem, kot tudi širšem območju.

V okoljih, kjer je turizem nerazvit, ima Občina zelo pomembno vlogo pri spodbujanju panoge, za razliko od turistično razvitih občin, kjer turistično gospodarstvo presega zmožnosti občin in le-te s prostorsko infrastrukturo ne uspejo slediti razvoju turizma.

Da lahko Občina postane gonilna sila pri razvoju turizma, potrebuje poleg strateške odločitve tudi nabor konkretnih turističnih projektov, ki bodo odprla vrata investitorjem v javno-zasebnemu partnerstvu.

Strateški cilj projekta priprave strateškega dokumenta je pospeševanje turistične dejavnosti v občini Litija in umestitev v načrtovano turistično destinacijo Srce Slovenije, ki bo razpoznavna turistična ponudba v osrednjem delu Slovenije ter bo prispevala h kakovostnemu in trajnostnemu razvoju celotnega območja, tako za domačine kot tudi za obiskovalce.

Operativni cilj projekta je pripraviti idejne zasnove treh večjih izvedbenih projektov, s katerimi bo občina pridobivala potencialne investitorje.

Dokument sestavljajo pregled in analiza obstoječih danosti in stanja turistične dejavnosti ter identifikacija razvojnih možnosti, ki bodo določale obseg in intenzivnost razvoja turistične dejavnosti v občini Litija. Ob tem pa tudi pospeševanje in motiviranje povezovanja zasebnega sektorja, javnega sektorja in civilne družbe v občini pri aktivnem razvoju turizma in profesionalizaciji oz. identifikacija razlogov in potreb za profesionalno organizacijo destinacijskega managementa.

Ob tem pa ne smemo pozabiti, da je za uspeh razvoja turistične dejavnosti v prvi vrsti potrebno prepoznati turizem kot perspektivno panogo bodočega razvoja s strani vseh akterjev, to je lokalnega prebivalstva, javnega sektorja in gospodarstva, ter temu primerno zastaviti in usmerjati nadaljnja razvojna prizadevanja na vseh ravneh.

Strateški dokument je osnova razvoja turistične dejavnosti, ki nudi oprijemljive smernice, sam po sebi pa uspeha ne zagotavlja. Ta je mogoč le s skupnim delom in naporu pri graditvi ponudbe destinacije Srca Slovenije, ki bo zaradi svojih specifičnih danosti postala razpoznavna in zanimiva v očeh bodočih obiskovalcev. A vse to pod pogojem, da jo kot tako sprejmejo tudi domačini in za njen tovrstni razvoj zastavijo vse svoje moči in sredstva. Ob skupnem pristopu k razvoju turizma v skladu s sodobnimi trendi in aktivnem trženju, je uspeh na turističnem trgu, v okviru danosti in izkoriščenih možnosti, dolgoročno zagotovljen.

Časovno strateški dokument zajema dolgoročno obdobje (do leta 2015), srednjeročno obdobje (2012) in kratkoročno obdobje (do leta 2009).

Strategija razvoja turizma je dokument, ki bo občini Litija omogočal aktivno vključevanje v aktualne nacionalne razvojne strategije turizma in podeželja ter osnovo za izkoriščanje možnosti črpanja različnih domačih in tujih razvojnih sredstev.

Dokument je rezultat dela neformalne delovne skupine relevantnih subjektov, ki so se odzvali na povabilo Centra za razvoj Litija k sodelovanju. Delo je potekalo v obliki skupinskega »brainstorminga«, delavnic in individualnih pogovorov.

2. ANALIZA STANJA Z VIDIKA MOŽNOSTI RAZVOJA TURISTIČNIH PRODUKTOV KOT NOSILCEV RAZVOJA TURIZMA V OBČINI

Na razvoj turizma v določenem območju vplivajo dejavniki, ki so kompleksno prepleteni in med seboj odvisni. Razvoj turizma se kaže v usklajenem delovanju različnih družbeno-kulturnih, socioloških in gospodarskih dejstev določenega območja in obratno: uspešno turistično delovanje rezultira v gospodarski rasti in socialnem in kulturnem napredku območja v večjem ali manjšem obsegu. Posamezna zgodovinska dejstva, geografsko-krajinska specifika, gospodarske značilnosti občine ter socialno-kulturne značilnosti prebivalstva občine Litija rezultirajo v značilni, v nadaljnjem besedilu prikazani sliki stanja turizma v občini.

V uvodnem delu dokumenta je predstavljen povzetek analiz vseh pomembnih dejavnikov, ki vplivajo na razvoj turizma v občini. Predstavljene so bistvene geografske, zgodovinske in gospodarske ter socialno-kulturne značilnosti občine, ki so ovrednotene z vidika obstoječe danosti na eni strani ter možnosti in potencialov, ki jih je smotrno poudariti in razvijati, na drugi strani.

V analizi so bili izvzeti in predstavljeni podatki z vidika možnosti razvoja turističnih produktov. Pri tem so bile kot izhodišče uporabljene že obstoječa gradiva (tabela 12), vezana na turizem v občini. Posamezni vsebinski sklopi s posameznimi turističnimi elementi so predstavljeni z vidika danosti, njihove ocene privlačnosti za turistične namene ter opredelitve problematike, na podlagi katere je v nadaljnjih poglavjih zastavljen organizacijski in vsebinsko-prostorski koncept potencialne turistične ponudbe v občini Litija.

Za ilustracijo so izdelane tudi tabele, ki so služile kot pripomoček pri evidentiranju oz. inventarizaciji območja ter pripomogle k nadaljnji analizi in opredelitvi problematike.

2.1 TEMELJNA STRATEŠKA IZHODIŠČA ZA NAČRTOVANJE RAZVOJA TURIZMA

Pri oblikovanju lokalne razvojne strategije za področje turizma smo upoštevali različne razvojne dokumente, ki urejajo to področje na lokalnem, subregijskem, regijskem, državnem, evropskem in svetovnem nivoju:

- Dolgoročni razvojni program občine Litija 2007-2015
- Razvojni program podeželja Trkamo na vrata dediščine 2007-2013
- Razvojna strategija LAS Srce Slovenije
- Območni razvojni program Razvojnega partnerstva Središča Slovenije 2007-2013
- Regionalni razvojni program LUR za obdobje 2007-2013
- Strateški razvojni in trženjski načrt turistične destinacije Ljubljana za obdobje 2007-2013
- Razvojni načrt in usmeritve slovenskega turizma 2007-2011
- Strategija razvoja Slovenije in Državni razvojni program 2007-2013
- Razvojne usmeritve na področju turizma v Evropski uniji
- Razvojne usmeritve in načela UNWTO

Dolgoročni razvojni program občine Litija 2007-2015

Dolgoročni razvojni programe občine kot osnova za razvojno načrtovanje na vseh področjih življenja, med svojimi razvojnimi usmeritvami navaja tudi trajnostni razvoj turizma oziroma kakovostne turistične ponudbe. Program vključuje različne ukrepe, vezane neposredno na razvoj turizma:

- Usklajena priprava občinskih prostorskih aktov
- Investicije v turistično in ostalo infrastrukturo
- Celostna ureditev označevanja mesta in občine Litija
- Izgradnja prepoznavne identitete občine in razvoj inovativne podjetniške kulture
- Izvajanje programa ciljno usmerjenih usposabljanj in izobraževanj
- Svetovanje in pomoč posameznikom pri pripravi vlog za investicije v turistično infrastrukturo
- Spodbujanje tržno zanimivih turističnih proizvodov in storitev na temelju lokalnih potencialov
- Koordinacija in vodenje izvajanja strategije razvoja turizma
- Turistične aktivnosti društev in skupnosti v občini Litija

Precej ukrepov pa bo k razvoju turizma prispevalo posredno:

- Športno rekreacijski center in otroška igrišča na Ježi
- Nogometno igrišče z atletsko stezo
- Kegljišče Litija
- Obnova in izgradnja večnamenskih kulturnih dvoran in objektov
- Skrb za obnovo kulturne in naravne dediščine, skrb za obnovo sakralnih kulturno zgodovinskih objektov in ustanovitev muzeja v Litiji
- Izgradnja površin za rekreacijske namene
- Vzdrževanje športno rekreacijskih površin v KS izven mesta Litija
- Ureditev usmerjevalnega in uličnega sistema
- Lepši izgled mesta, zagotovitev ustreznih parkirnih mest in izgradnja parkirne hiše
- Ureditev prometa v mestu Litija
- Saniranje rudnika Sitarjevec in revitalizacija območja

Razvojni program podeželja Trkamo na vrata dediščine 2007-2013

Razvojni program podeželja za območje osmih občin (Dol pri Ljubljani, Trzin, Komenda, Kamnik, Lukovica, Moravče, Litija in Šmartno pri Litiji) skuša s svojimi programi slediti viziji zagotavljanja vitalnosti podeželja in njegovo trajnostno rast. Pri tem sledi naslednjim osem:

- 1. os: *Konkurenčnost agroživilstva in gozdarstva*
- 2. os: *Ohranjanje kulturne krajine in varovanje okolja*
- 3. os: *Izboljšanje kakovosti življenja v podeželskih območjih in spodbujanje diverzifikacije*
- 4. os *Leader (LAS) – skupni medobčinski projekti*

V prvih treh oseh je zabeleženih več sto individualnih projektov, nekaj tudi iz občine Litija, katerih cilj je razvoj različnih dejavnosti na podeželju. Četrta os Leader predvideva naslednje skupne vsebine, ki bodo vplivali tudi na razvoj turizma v Litiji:

- Mreža youth hostlov in prenočišč s tradicijo
- Mreža TIC-ov
- Mreža povezanih turistično-rekreacijskih poti
- Nadgradnja obstoječih programov
- Kmečke tržnice
- Kmetije odprtih vrat

Razvojna strategija LAS Srce Slovenije

Razvojna strategija LAS Srce Slovenije predstavlja ključni strateški dokument Lokalne akcijske skupine (LAS) Srce Slovenije, ki pokriva občine Dol pri Ljubljani, Kamnik, Lukovica, Moravče, Litija, Šmartno pri Litiji. LAS je bila ustanovljena za izvajanje nalog v okviru 4. osi Programa razvoja podeželja – LEADER, predvsem za izvajanje skupnih projektov območja, ki bodo izhajali iz potreb območja (»bottom up« pristop). Izbrano prioritarno področje strategije je *izboljšanje kakovosti življenja na podeželju*, ki obsega več prioritarnih nalog, med katerimi imajo poudarek vsebine, vezane na trajnostni razvoj turizma območja Srca Slovenije, ki izhajajo iz danosti in priložnosti območja:

Prioritetna naloga 1: Dvig dodane vrednosti in kakovosti v pridelavi in predelavi ter trženje lokalnih kmetijskih proizvodov

Prioritetna naloga 2: Spodbujanje okolju prijaznega kmetovanja

Prioritetna naloga 3: Izboljšanje zaposlitvenih možnosti na podeželju

Prioritetna naloga 4: Izboljšanje kakovosti življenja na podeželju

Prioritetna naloga 5: Animacija in usposabljanje podeželskih prebivalcev

Prioritetna naloga 6: Mreženje in povezovanje za inovativne iniciative

Območni razvojni program Razvojnega partnerstva Središča Slovenije 2007-2013

Območni razvojni program (ORP) za občine Dol pri Ljubljani, Kamnik, Lukovica, Moravče, Litija, Šmartno pri Litiji, Zagorje in Radeče je nastal kot podlaga za izvajanje projektov t.i. subregije, ki izkazuje desetkrat večjo razvojno ogroženost kot Osrednjeslovenska razvojna regija in vidi svojo priložnost v povezovanju in sodelovanju. S svojo vsebino ORP povzema različne programe, med katerimi je za razvoj turizma pomembno zlasti področje Razvoj identitete območja in Dediščina mojstrstva za podjetniško prihodnost (širitev turističnih zmogljivosti, razvoj storitev in izdelkov, oživljanje podeželja itd.).

V izvedbenem delu sledi tudi več konkretnih projektov, ki podpirajo razvoj turizma v občini Litija:

- Razvoj identitete območja
- Trkamo na vrata dediščine

Regionalni razvojni program LUR za obdobje 2007-2013

Temeljni razvojni dokument Osrednjeslovenske regije za prihodnje sedemletno obdobje je Regionalni razvojni program Ljubljanske urbane regije (RRP LUR), katerega sestavni del je tudi Območni razvojni program RPSS.

Program obsega osem glavnih ukrepov, med katerimi je za razvoj turizma pomemben zlasti ukrep Ohranjena dediščina, delno pa tudi Načrtovanje za zagotovitev kakovostnega življenjskega prostora ter Kultura - konkurenčna prednost regije. Znotraj teh ukrepov so za razvoj turizma v občini Litija pomembne zlasti naslednje aktivnosti:

- program upravljanja malih zavarovanj
- kulturno-turistične poti
- povezovanje kulturne dediščine za konkurenčnost
- izgradnja kolesarske infrastrukture v mestnih in primestnih območjih
- mreža vodnih poti regije, povezovanje v kulturi, idr.

V izvedbenem načrtu RRP LUR so te aktivnosti še nadalje razdelane na nivoju projektov.

Strateški razvojni in trženjski načrt turistične destinacije Ljubljana za obdobje 2007-2013

Strategija obravnava in predlaga izkoriščanje najsodobnejših trendov na področju turizma s posebnim poudarkom na trendih mestnega turizma, v trženju turizma in pri razvoju posameznih turističnih proizvodov. Turistična destinacija Ljubljana je geografsko opredeljena s koncentričnimi krogi, med katerimi je poleg samega mesta in Mestne občine Ljubljana kot destinacija obravnavano tudi podeželsko zaledje Ljubljane skupaj s primestnimi občinami.

Naravno in podeželsko okolje v predmestju obravnava kot privlačno dopolnitev urbanemu značaju destinacije, kar je usklajeno tudi s trendi razvoja turizma v svetu. Naravne in kulturne privlačnosti niso zadosti vključene v celovito mestno ponudbo oz. v privlačne integralne turistične proizvode. Vsekakor predstavljajo naravne in kulturne danosti eno pomembnih priložnosti za prihodnji razvoj turizma v Ljubljani.

Krovni trženjski koncept turistične destinacije Ljubljana gradi na *doživljajih, prijetnem »ljubljskem življenjskem slogu«* in na *doživljajskem turizmu*. Za najpomembnejšo ustanovo z vidika vodenja turistične destinacije navaja strategija Zavod za turizem Ljubljana. Za organizacijsko povezovanje na mejah destinacije predlaga mreženje.

Zelo pomemben z vidika konkretne izvedbe zastavljenih ciljev je akcijski načrt, ki navaja med drugimi naslednje naloge, ki jih mora Ljubljana kot destinacija uresničiti za doseganje zastavljenih ciljev. V okviru naslednjih nalog lahko prepozna svojo vlogo tudi Občina Litija:

- oblikovanje privlačnih prireditev
- razvijanje aktivnega mreženja – povezovanje med ponudniki, proizvodi, mikrolokacijami turistične destinacije Ljubljana
- izvirna promocija na turističnih borzah in sejnih
- vzpostavitev manjših nastanitvenih objektov izven mestnega središča – na ljubljanskem podeželju
- izgradnja tematskega zabavišnega parka v bližini mesta
- izvedba natečaja za izbor idej in realizacija izbranih idej za postavitev turistično privlačnega objekta v Ljubljani ali bližnji okolici
- priprava zgodb za izbrane turistične proizvode in izbrane ciljne skupine
- vzpostavitev aktivnega sodelovanja s turističnimi ponudniki v destinaciji
- aktivno oblikovanje turističnih programov za odkrivanje Slovenije iz Ljubljane
- vzpostavitev destinacijskega portala
- dopolniti obstoječe rezervacijske možnosti na ravni destinacije
- zagotovitev stalnega pretoka informacij preko TIC-ov in sodobnih komunikacijskih orodij
- razširitev ponudbe turistične kartice Ljubljane na raven destinacije

Razvojni načrt in usmeritve slovenskega turizma 2007-2011

Strategija razvoja slovenskega turizma je skupni dokument slovenskega turističnega gospodarstva. Oblikujejo ga vsi, ki skupaj soustvarjajo konkurenčno slovensko turistično ponudbo. Turistična strategija vzpostavlja partnerski odnos, kjer odgovornost za razvoj turizma prevzemajo turistična podjetja in podjetniki, turistična območja in lokalne skupnosti, civilna družba ter Vlada RS. Turistična strategija postavlja globalne usmeritve, cilje in temeljna področja turističnega razvoja, določa vlogo in pomen temeljnih nosilcev turistične dejavnosti ter opredeljuje temeljne politike in ukrepe, ki jih bo izvajala Vlada RS kot eden od nosilcev turističnega razvoja.

Pri analizi poslovnega okolja je bilo ugotovljeno, da so v Sloveniji med 20 elementi turistične ponudbe visoko ocenjeni: urejenost naravnih znamenitosti, možnosti izletov, možnosti rekreativnih aktivnosti, primernost za družinske počitnice, mir in tišina, kakovost okolja, *kakovost gostinskih storitev, gostoljubnost prebivalstva, možnost sporazumevanja v tujih jezikih, osebna varnost in raven čistoče*. Prav visoke ocene zadnjih 5-ih elementov predstavljajo pomembne dimenzije *kakovosti storitev*.

Vrednote razvoja turizma na ravni države:

- Domačnost in dobro počutje/razvajanje – v Sloveniji najdemo vse elemente Evrope, zato se vsak počuti kot doma
- Varovanje naravne in kulturne dediščine – prizadevanje, da Slovenija ostaja taka kot je: pristna, avtentična
- Zdravo in aktivno življenje
- Skrivnostnost (»zgodbe«)

Temeljna strategija razvoja slovenskega turizma je v obdobju 2007-2011 usmerjena v *krepitev povezovanja in sodelovanja* pri skupnem načrtovanju, oblikovanju in trženju slovenskega turizma po načelih javno-zasebnega partnerstva na vseh ravneh od lokalnega do nacionalnega ter krepitev odličnosti na vseh področjih in na vseh ravneh slovenskega turizma. Da bi turistična dejavnost lahko uspešneje tekmovala na novem, globalnem in rastočem tržišču, se mora povezovati v »simbolične mreže« in sodelovati v mreži organizacij z drugimi na tak način, da skupno optimirajo storitev, ponudbo oziroma integralne turistične produkte. Mreženje predstavlja prihodnost!

Poslovna strategija razvoja slovenskega turizma pa je v obdobju 2007-2011 usmerjena predvsem na *odkrivanje in oblikovanje tržnih niš*. Bistvo te strategije je osredotočanje na manjši segment z našo turistično ponudbo, kar za seboj potegne specializacijo ter večje razumevanje in vedenje o ciljnem turistu. Za njeno uspešno implementacijo so potrebne naslednje aktivnosti:

- Oblikovanje turističnih destinacij izven občinskih meja – turisti povprašujejo po turističnih destinacijah kot celoti, to je po integralnih turističnih produktih, ki so sestavljeni iz vrste turističnih storitev, naravnih, kulturnih in socialnih zanimivosti turistične destinacije in jih običajno ne proizvajajo eden, temveč vrsta med seboj neodvisnih ponudnikov
- Stalno zbiranje informacij o turistih in njihova uporaba pri nadaljnjem poslovanju
- Skrb za kakovost storitev, ki je tudi eden ključnih elementov trženja, kljub temu, da ne gre za komunikacijsko aktivnost
- Skrb za človeške vire
- Večji poudarek na trženju, predvsem inovativnem trženju (visoka stopnja uporabe interneta)

Temeljna področja turistične ponudbe v Sloveniji:

1. Aktivne počitnice (zimski in poletni športi)
2. Mesta in kultura
3. Turizem na podeželju in ekoturizem
4. Narava
5. Hrana in pijača
6. Zdravje in dobro počutje
7. Poslovni turizem
8. Zabava in igralništvo
9. Ponudba za zahtevnejše
10. Ponudba za mlade

V okviru navedenih temeljnih področij lahko svoje mesto najde tudi občina Litija, prvenstveno na področjih aktivnih počitnic, turizma na podeželju, narave ter hrane in pijače.

V tem trenutku se na osnovi sprejetega Razvojnega načrta in usmeritev slovenskega turizma 2007-2011 pripravlja nov model organiziranosti slovenskega turizma, ki predvideva vzpostavitev destinacijskih organizacij na lokalnem nivoju ter regionalnih destinacijskih organizacij na regionalni ravni. Oba tipa organizacij bosta morala izpolnjevati določene pogoje za učinkovito izvajanje destinacijskega menedžmenta. Eden od pogojev bo zagotavljanje javno-zasebnega partnerstva med gospodarstvom, občinami in civilnimi družbami. Zaenkrat točno število in imena destinacij še niso znana, vendar se bodo morale vse občine, tudi občina Litija, v prihodnjih letih organizirati na ta način. Na čisto lokalni ravni bodo TIC-i (vzpostavljene turistične pisarne) predstavljali servis za turiste. Tukaj je priložnost tudi za občino Litija, da se do vzpostavitve teh organizacij aktivno vključi v načrtovanje razvoja turizma tako na lokalni kot tudi na regijski ravni.

Razvojne usmeritve turizma v Evropski uniji

Evropska komisija je leta 2006 sprejela posebno politiko, ki obravnava turistični razvoj Evrope. Za glavni cilj si je zadala, da bo podpirala izboljšanje konkurenčnosti evropskega turističnega gospodarstva in ustvarjala večjo količino boljših delovnih mest skozi trajnostni razvoj turizma v Evropi in globalno. Kot takšen predstavlja turizem ključ za rast in zaposlovanje v Evropi. Na ravni EU je bilo namreč ob več priložnostih ugotovljeno, da lahko turizem pripomore k ustvarjanju novih delovnih mest in rasti.

Zaradi raznolikosti svojih naravnih in kulturnih znamenitosti ter kakovosti turističnih storitev je Evropa po skoraj pol stoletja trajnostne rasti še vedno vodilna turistična destinacija na svetu.

V zadnjih dvajsetih letih se je število turistov tukaj več kot podvojilo. Na hitro rast turizma v odločilno vplivajo globalizacija, demografske spremembe in razvoj transporta. EU podpira predvsem trajnostni turizem, ki ima glavno vlogo pri ohranjanju kulturne in naravne dediščine na vedno večjem številu področij, od umetnosti do krajevne gastronomije, obrti ali ohranitve biološke raznolikosti.

Razvojne usmeritve in načela UNWTO

Svetovna turistična organizacija (UNWTO) je specializirana agencija Združenih narodov in vodilna mednarodna organizacija na področju turizma. Služi kot globalni forum za področja turistične politike in kot praktični vir turističnega »know-how-a«. UNWTO igra osrednjo vlogo pri promociji razvoja odgovornega, trajnostnega in univerzalno dostopnega turizma, s posebnim poudarkom na interesih držav v razvoju.

UNWTO zelo poudarja inovativnost v turizmu in sprotno uspešno prilagajanje klimatskim, socialnim in drugim spremembam, ki vplivajo na razvoj te panoge v svetu. V ospredje pri uspešnem trženju turističnih destinacij prihaja zlasti ponudba, ki je individualno prilagojena posamezniku, ponuja izjemne izkušnje in vpliva na človekovo čustveno odzivanje. Pomembni postajajo doživljaji, izkušnje, vrednote, umirjenost duha, stik z naravo, odkrivanje samega sebe.

Od leta 1993 je članica UNWTO tudi Slovenija, ki je tako zavezana k uresničevanju skupnih ciljev in načel.

2.2 ANALIZA STANJA FIZIČNEGA IN DRUŽBENEGA OKOLJA

2.2.1 LEGA IN POLOŽAJ

Občina Litija leži v osrednjem delu Slovenije v zahodnem delu Posavskega hribovja. Na njenem ozemlju se nahaja geometrično središče Slovenije, ki predstavlja težiščno točko Slovenije. Ozemlje občine obsega dobrih 227 km² in meji na občine Ljubljana, Dol pri Ljubljani, Moravče, Zagorje ob Savi, Radeče, Sevnica, Trebnje, Šentrupert in Šmartno pri Litiji. Urbanizirano občinsko središče leži na 238 m nadmorske višine v t.i. Litijski kotlini v dolini reke Save, ki je na tem območju oblikovala razpoznaven okljuk. Skozi občino poteka glavna cesta 2. reda Ljubljana – Trbovlje, ki je prometno zelo obremenjena ter železnica Ljubljana – Zidani Most, ki je del t.i. južne železnice Dunaj-Trst kot prve železnice na slovenskem ozemlju. Omenjena železniška proga je magistralna, dvotirna in elektrificirana. Za občino Litija je lega ob železnici pomembna za gospodarstvo in javni potniški promet, hkrati pa zmanjšuje pritiske na cestno omrežje in okolje. Železniška postaja Ljubljana je od litijske postaje oddaljena približno 30-35 minut vožnje z navadnim potniškim vlakom, vozni red na tej relaciji je prilagojen številu potnikov, v splošnem pa je zadovoljiv.

Središčni položaj Litije so odraža v relativno kratki oddaljenosti od vseh krajev v državi - oddaljenost mesta Litija od Ljubljane je 37 km, od Trbovelj 23 km, od Kopra 145 km, od Kranja 63 km, od Maribora 112 km, od Novega Mesta 52 km. Oddaljenost Litije od ostalih krajev je predstavljena v tabeli 1 v prilogi.

2.2.2 GEOGRAFSKE, KRAJINSKE IN NARAVNE ZNAČILNOSTI

Območje občine leži v Posavskem hribovju, ki spada med alpska hribovja in je največja naravnogeografska mezoregija Slovenije. Značilno je zmerno celinsko podnebje osrednje Slovenije s povprečno temperaturo od -2 do 0 °C v januarju in od 18 do 20 °C v juliju ter povprečno letno temperaturo od 8 do 10 °C. Povprečna letna višina padavin znaša med 1.200 in 1.400 mm. Za kotlinske in dolinske predele je značilna toplotna inverzija s spremljajočo meglo, ki traja v povprečju 120 dni na leto in zasneženost, ki traja v povprečju 55-65 dni letno.

Največji vodotok predstavlja reka Sava, proti kateri se zlivajo skoraj vsi vodni površinski in podzemski tokovi tega območja. Za rečne ravnice (pas ob Savi) so značilni debeli nanosi karbonatnega proda, ki predstavljajo izdaten vir podtalnice. Na njih so se razvile obrečne in oglejene prsti, pa tudi rendzine in kisle rjave prsti. Posamezna območja so zamočvirjena ter zato manj primerna za poselitev in kmetijstvo. Na njih so večinoma travniki in mokrišča z visoko naravovarstveno vrednostjo. Na nekarbonatni podlagi na južnem delu območja (peščenjak, konglomerat, dolomit) so se razvile kisle rjave prsti, na vmesnih kraških ravninah pa pokarbonatne prsti in rendzine, ki jih povečini pokriva gozd. Strma pobočja Posavskega hribovja so zelo izpostavljena eroziji, zaradi česar ob večjih deževjih pogosto prihaja do usadov.

Za občino je značilna velika gozdnatost, saj površina gozda znaša več kot 16.000 ha ali 69% površine občine. Območje občine Litija obsega okoli 390 ha območij opredeljenih kot ekološko pomembna območja, določena z Uredbo o posebnih varstvenih območjih – območjih Natura 2000, kar predstavlja le 1,8% površine občine. V tabeli 1 so prikazana območja Natura 2000 z vrstami in habitatnimi tipi na območju občine Litija.

Tabela 1: Območja Natura 2000

Območje	Vrsta	Habitatni tip
Dole pri Litiji	Mali podkovernjak	<ul style="list-style-type: none"> Dinarski gozdovi rdečega bora na dolomitni podlagi Ilirski bukovi gozdovi

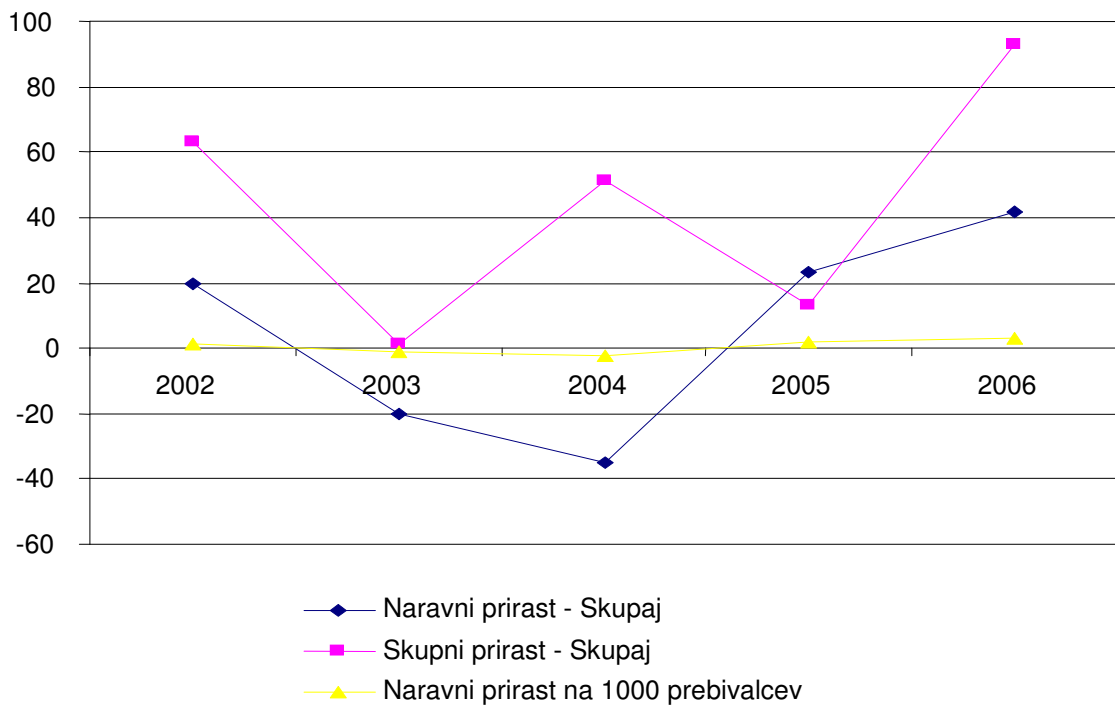
Sava-Medvode-Kresnice	Potočni piškurji, sulec, platnica, blistavec, ozki vretenec, močvirski krešič	<ul style="list-style-type: none"> • Alpske reke in lesnata vegetacija s sivo vrbo • Ilirski hrastovo-belogabrovi gozdovi • javorovi gozdovi v grapah in na pobočnih gruščih • obrečna vrbovja, jelševja in jesenovja • polnaravna suha travišča in grmiščne faze na karbonatnih tleh
Polšnik	Mali podkovnjak	<ul style="list-style-type: none"> • Ilirski bukovi gozdovi

2.2.3 DEMOGRAFSKE ZNAČILNOSTI

V 107 naseljih je po podatkih iz leta 2007 živel 14.620 prebivalcev. Območje občine je redko poseljeno, gostota poselitve znaša 65 prebivalcev na kvadratni kilometer kar je precej pod slovenskim povprečjem (98,7). V občini živi 0,7 % prebivalcev celotne Slovenije oziroma 2,9 % prebivalcev Osrednjeslovenske regije, kamor spada tudi Litija. Občina ima v nasprotju od ostalih občin Osrednjeslovenske regije najnižjo rast prebivalstva po letu 1991, ko je regija doživela in še doživlja največje valove priseljevanja predvsem izven obroča mestne občine Ljubljana. Naravni ter selitveni prirast (tako iz tujine kot drugih občin) sta po letu 2005 spet pozitivna, kar pomeni, da je število rojenih ter število priseljenih večje od števila umrlih ter števila odseljenih. Naravni prirast znaša 2,9 in je precej nad slovenskim povprečjem (0,4). Indeks staranja prebivalstva med leti 2003 in 2005 je znašal 88, kar pomeni, da se prebivalstvo stara manj kot je slovensko povprečje. Najštevilčnejša starostna skupina v občini je med 40 in 49 let (delovno aktivna populacija), medtem ko sta v Sloveniji najštevilčnejša razreda med 40-44 ter 50-54 let.

Izobrazbena struktura prebivalstva v občini je slaba. Prevladujejo prebivalci s srednješolsko izobrazbo (44%). Delež prebivalcev z osnovnošolsko izobrazbo je nekoliko večji od deleža v celotni Sloveniji. Deleži prebivalcev z višjo ter z visoko dodiplomsko ter podiplomsko izobrazbo so nižji od slovenskega deleža. Trend naraščanja višje in visoke izobrazbe je opaznejši v zadnjih letih. Kritično je odseljevanje izobraženih kadrov iz občine in regije, saj jim obstoječa struktura gospodarstva ne nudi primernih zaposlitvenih in bivalnih možnosti. Glede na to, da se prebivalstvo stara, mlajši pa v Litiji ne dobijo zaposlitve, dnevno veliko število Litijanov migrira na delo pretežno v Ljubljano.

Graf 1: Gibanje prebivalstva med leti 2002 in 2006 v občini Litija

2.2.4 KRATKA PREDSTAVITEV STANJA GOSPODARSTVA V OBČINI

Litijsko gospodarstvo še vedno sloni na tekstilni, gradbeni in kovinarski dejavnosti. Pomembne so še različne storitvene dejavnosti in dejavnosti drobnega gospodarstva. V občini Litija se ocenjuje primanjkljaj cca. 1600 delovnih mest.

Leta 2005 je bila stopnja registrirane brezposelnosti 11,9%, kar je bilo malo nad slovenskim povprečjem. Konec leta 2007 je bilo v občini skupaj 512 brezposelnih oseb, od tega 55,5% žensk, 46,3% dolgotrajno brezposelnih, 30,2% starejših od 50 let, 26,4% trajno preseženih delavcev, 19,3% starih do 26 let in 18,7% iskalcev prve zaposlitve.

Leta 2006 je bilo skupaj 3.323 delovno aktivnih prebivalcev občine, od tega dobrih 83% zaposlenih oseb in 16% samozaposlenih oseb, od tega le 5,4% kmetov.

Tega leta je bilo v občini skupaj 617 delujočih podjetij, registriranih kot pravna ali fizična oseba v dejavnostih. Izbrani kazalniki poslovanja gospodarskih družb za leto 2005 kažejo, da so sredstva na podjetje v občini povprečno znašala 0,5 mio EUR in povprečno 6 zaposlenih na podjetje. Neto čisti dobiček je tega leta povprečno znašal 3,3 mio EUR, dodana vrednost na zaposlenega pa dobrih 20.000 EUR, kar je pod slovenskim povprečjem (28.000 EUR)). Precej pod njim je tudi povprečna dodana vrednost na prebivalca, ta je znašala dobrih 1.800 EUR (v Sloveniji 6.680 EUR).

Bruto osnova za dohodnino je leta 2005 znašala povprečno 6.600 EUR ali 94,7% slovenskega povprečja. Julija 2006 je znašala povprečna mesečna bruto plača v občini 982 EUR, kar je precej pod slovenskim povprečjem (1.180 EUR).

Za kmetijstvo je značilna dokaj slaba izobrazbena in starostna struktura gospodarjev kmetij. V občini je bilo po zadnjem popisu (leta 2000) 1.093 družinskih kmetij na dobrih 6.800 ha vseh kmetijskih zemljišč v uporabi. Po podatkih kmetijske svetovalne službe je v občini okrog 600 kmetij. Na upravni enoti pa jih je registriranih okrog 950. Povprečna kmetija v občini Litija ima v lasti 16,11 ha zemljišč, od tega 2,58 ha kmetijskih zemljišč. Večina kmetij v občini ima v uporabi do 10 ha kmetijskih zemljišč. Večjih kmetij je malo. Glede na sociološki tip kmetij v občini prevladujejo dopolnilne in mešane kmetije. Čistih kmetij je le okrog 14%. Največ površin je bilo namenjeno travnikom in pašnikom, nato njivam in vrtovom, manj pa sadovnjakom in vinogradom. Vseh dopolnilnih dejavnosti je bilo 18, od tega največ s področja storitev s kmetijsko in gozdno mehanizacijo (5) in turizma na kmetiji (4).

2.3. ANALIZA MOŽNOSTI ZA NADALJNJE OBLIKOVANJE TURISTIČNE PONUDBE OBČINE

2.3.1 GEOGRAFSKE IN KRAJINSKE ZNAČILNOSTI

Lega občine v središču Slovenije omogoča dostop iz vseh strani Slovenije. Glavna prometna povezava je v smeri vzhod – zahod. Dostop je možen po železnici iz smeri Ljubljana ali Zidani Most. Cesta povezava je speljana v smeri Ljubljana – Trbovlje, iz dolenske smeri je dostop možen preko Bogenšperka in nato skozi Šmartno.

Območje je razgibana pokrajina s številnimi dolinami, grebeni, slemenimi in vrhovi, ki je zanimivo predvsem za izletniško pohodništvo ter kolesarjenje. Obiskovalcem je na voljo neokrnjena narava s svežim zrakom, ki nudi veliko možnosti za sprostitve in sprehode. Prostrani travniki, senožeti in gozdovi so zanimivi tudi za ljubitelje konj. Hribi, ki sežejo nad območja z meglo, nudijo številne razglede. Možnost za rekreacijo je tudi v zimskem času: na Dolah pri Litiji je urejeno manjše smučišče in v Sopotu krajša skakalnica. Območje pokriva velik delež gozdov, z izjemno pestrostjo živalskih in rastlinskih vrst. Skrbno obdelane kmetije s ponudbo domačih pridelkov so dodatna turistična privlačnost območja.

Kamninska podlaga (vododržne nekarbonatne kamnine) je razlog za gosto rečno mrežo, zato na celotnem območju prevladujejo površinsko tekoče vode. Poleg reke Save je na območju 19 potokov in 3 slapovi lokalnega pomena. Reka Sava priteče v Litijško kotlino dokaj umirjeno, ob vstopu v savsko sotesko postane njen tok hitrejši, kar omogoča rafting na več težavnostih stopnjah. Dodatna prednost je ugoden vodostaj reke tudi v poletnih mesecih, ko je reka najprivlačnejša za izvajanje različnih aktivnosti. Savo v litijski občini obogatijo mnogi pritoki. Z leve strani se jih izliva enajst, z desne pa enaindvajset. V zimskih mesecih je možno drsanje na zamrznjenih mrtvih rečnih rokavih. Sava pri Litiji naredi edinstven okljuk in z odlaganjem odvečnega materiala tvori sipine. Obrežje Save je habitat več vrst pticam. Možen je tudi ribolov.

2.3.2 NARAVNA DEDIŠČINA IN VREDNOTE

Na območju občine je 27 naravnih vrednot lokalnega pomena in 27 vrednot državnega pomena. Pretežno dolomitna kamninska podlaga v JV delu občine je razlog za številne kraške pojave. Na območju Litije je 11 brezen, 9 jam, 9 spodmolov in en kraški izvir. Pomembni fosilni nahajališči sta na Vačah in na Dolah pri Litiji. V Ponovičah in na Sitarjevcu sta nahajališči mineralov državnega pomena. Med geomorfološkimi oblikami izstopata skalni samotar nad Savo pri Renkah ter naravno okno v grapi Mošnjaka.

Botanično zanimiva je dolomitna vzpetina na Ostrežu, 3 lipe (Spodnja Slivna, Gradišče pri Dolah, Ponoviče), vinska trta in bodika v Zgornjih Tepah in Zglavnici. Pomembni sta mokrišči v Ponovičah in Široki dolini. Celoten seznam naravne dediščine je v tabeli 2 v prilogi.

2.3.3. KULTURNA DEDIŠČINA

Kulturno dediščino v grobem lahko razdelimo na snovno ter nesnovno. Med snovno kulturno dediščino se uvrščajo sakralna dediščina, grajske stavbe, spomeniki, etnološki spomeniki, arheološka dediščina ter tehnična dediščina. Domače obrti, šege, navade ter kulinarčne posebnosti se uvrščajo med nesnovno kulturno dediščino. Podroben seznam z opisi kulturne dediščine je na voljo v tabeli 3 v prilogi.

SNOVNA KULTURNA DEDIŠČINA

Sakralna dediščina

O bogati sakralni dediščini priča že podatek, da je v občini 35 cerkva, ki so bila zgrajena v različnih obdobjih. Najstarejša je cerkev sv. Andreja na Vačah, ki je bila prvič omenjena leta 1262. Najmlajša je cerkev Lurške matere božje na Polšniku, ki je bila zgrajena leta 1904. Večina ostalih cerkva je bilo zgrajenih v 17. in 18. stoletju v baročnem slogu. Nekaj gotskih cerkva je bilo kasneje baročno prezidanih. Posebnost so freske iz 14. stoletja v cerkvi sv. Pavla v Podpeči pri Gabrovki, ki pa niso še v celoti odkrite. Podrobnejši opisi sakralne dediščine so v prilogi.

Grajske stavbe

V litijski občini je 13 gradov ter ostankov gradov. Farbarjev turn ima zaradi osrednje lege v starem mestnem jedru Litije posebno zgodovinsko in arhitekturno vrednost. Grad Ponoviče izstopa po svoji velikosti ter pripadajočim parkom z drevoredom. Ostale grajske stavbe so: Dvorec Cerkno, gradič Zavrh, Boltija, Pogonik, Ribče, Klevišče, Hotič, razvaline gradu Šentjurjeva gora na Gabrski gori, razvaline gradu Ljubek, graščina Gabrje, ostanki gradu Abfalter (Zapodje) ter ostanki gradu Vernek in Grajska pristava pri Moravčah.

Podrobnejši opisi grajskih stavb so v prilogi.

Spomeniki

Na Trgu svobode v Litiji je bil leta 1951 postavljen Plečnikov spomenik NOV posvečen spominu 95 padlih borcev in talcev. Spomenik ima za lokalno skupnost veliko zgodovinsko, arhitekturno in likovno vrednost, poleg tega pa je del zapuščine velikega slovenskega arhitekta Jožeta Plečnika, kar mu daje poseben pomen in težo.

Podrobnejši opisi spomenikov so v prilogi.

Etnološki spomeniki

Med osmimi etnološkimi spomeniki prevladujejo bivalni objekti z gospodarskimi poslopji, ki odražajo značilno arhitekturo posameznega obdobja (svinjak, kovačija, hiše z ohranjeno črno kuhinjo). V Verneku so ohranjeni ostanki broderske postaje. Knjižnica Litija z arhitekturno zasnovo iz leta 1870 ima zgodovinski pomen za mesto Litija, saj je bil v njen sedež glavarstva.

Arheološka dediščina

Najzgodnejše najdbe segajo od prazgodovinskega obdobja, do rimskodobnih najdb ter vse do zgodnjega veka. Najstarejše najdbe izvirajo iz arheološkega kompleksa Roje. Pomembna najdišča so še Vače, Strmec, najdišče Trajanovega srebrnika ter rimskega posvetilnega kamna v Verneku.

Arheološki kompleks Roje sodi med izredno pomembna arheološka najdišča Slovenije. Opraviti imamo z naselbino in grobiščem, ki imata dolgo zgodovinsko kontinuiteto. Najzgodnejše najdbe so prazgodovinske iz 1. tisočletja pr.n.št. Sledijo rimskodobne grobne najdbe. Grobišče je nato služilo svojemu namenu še vse skozi zgodnji vek do merovinškega obdobja

Arheološki kompleks Vače je naselbina iz starejše in mlajše železne dobe. Odkriti so bili temelji hiš, kar 19 od njih je bilo raziskanih. Pripadajoča grobišča so tako plana kot gomilna. Starost naselbine sega od bakrene in železne dobe do zgodnjega srednjega veka.

Tehnična dediščina

Železniško skladišče

Skladišče je bilo ob izgradnji železniških objektov izrednega pomena, saj je bil tovorni promet po železnici donosnejši kot potniški. Skladišče je po letu 1970 pričelo izgubljati svoj pomen, ker se je tovorni promet začel seliti na ceste. Sedaj je zgradba prazna in predstavlja spomin na čase živahnega tovarnega prometa po železnici.

Vodni stolp (pumpenhaus)

Vodni stolp je bil nepogrešljiv objekt na večih postajah. Litijska postaja je imela dve črpalki, ki sta vodo do lokomotiv dovajali iz vodnega stolpa.

Železniška postaja

Prihod železnice v Litijo leta 1849 je pomenil prelomnico v razvoju kraja. Železniška postaja je imela velik pomen med 2. svetovno vojno. Okupacijsko vojaško vodstvo je po tej železnici vozilo vojaško opremo, zato je bila postaja močno zavarovana. V bližnji okolici so bili bunkerji s stalnimi vojaškimi posadkami.

Predilnica Litija

Predilniška in tkalska proizvodnja se je v Litiji pričela 1886. leta. Predilnico so v 120 letih delovanja razširili, vendar je svojo osnovno in značilno obliko ohranila. Tudi značilni vodni stolp, ki je poleg dimnika najvišji del celotnega kompleksa, je ohranil prvotni izgled in ji daje značilno podobo. Za nove delavce ter njihove družine je Predilnica Litija leta 1912 na Graški Dobravi zgradila dva stanovanjska bloka, nekoliko nižje pa dve večji stanovanjski hiši za mojstre.

Apnenica v Kresnicah

Apnenica v Kresnicah je bila zgrajena leta 1929. Zgradil in upravljal jo je tržaški Slovenec in slikar Gvidon Biroll. Kresniška apnenica deluje neprekinjeno vse od ustanovitve. V tem času se je precej razširila, v osnovi pa je še vedno ohranila prvotno lokacijo in videz.

Mostovi

V litijski občini je šest mostov čez reko Savo. Najstarejši je v Pogoniku in je namenjen le železniškemu prometu. Zgradili so ga leta 1849 in je bil sprva lesen. Jevniški most je posebnost, ker je lesen in viseč, most v Kresnicah je bil zgrajen 1974, v Litiji pa leta 1973. Most na Savi so zgradili leta 1933 in je zavarovan kot spomenik tehnične dediščine. Namenjen je le lažjemu prometu osebnih vozil. Pri Renkah je viseči most – brv, ki je bil na novo zgrajen leta 1993.

Topilnica rude v Pasjeku

V 19. Stoletju je v Pasjeku delovala topilnica, kamor so vozili rudo iz okoliških rudišč (Sitarjevec, Šmartno pri Litiji, Preska, Zagorje idr.). Danes so na tem mestu vidni ostanki te talilnice.

NESNOVNA KULTURNA DEDIŠČINA

Domače obrti

Kovaštvo

V Litiji je deloval kovač v Cerarjevi hiši v Gradcu. Znan kovač je bil Ramovš na Polšniku, pa tudi v okoliških vaseh je do obdobja po drugi svetovni vojni delovalo več domačih kovačev. Kovaška obrt je bila razvita na Vačah, na ožjem območju Tlak, v Gabrovki, Moravčah. Kovači in tkalci naj bi svojo dejavnost opravljali po vaseh, od hiše do hiše.

Oglarstvo

Oglarstvo je gospodarska dejavnost, ki je vezana ne izkoriščanje gozda. Prav to je bilo na litijem območju zelo značilno ter povezano tudi z drugimi gozdnimi dejavnostmi (lov, nabiranje gozdnih sadežev,...). Oglarstvo je bilo razvito na območju Dol pri Litiji, Dobovice, Raven, Radgonice ter na Vačah in Zgornji Slivni.

Tkalstvo

Tkalstvo se je najdlje ohranilo na območju Kresniškega Vrha in na območju Golišča. V številnih okoljih pa še pomnijo, da so starši tkali platno v zimskih večerih. Platnarstvo in tkalstvo je bila tudi najbolj razširjena obrt na Vačah. Iz platna so izdelovali obleke, rjuhe in brisače. Laneno nit in platno so tudi barvali in sicer so imeli za to posebne, v skalo vklesane kadi v kletih svojih hiš. Ostanki teh kadi so še danes vidni pri Žibertu, Farbarju. Do leta 1960 so lan gojili tudi na Talki in izdelovali platnene rjuhe. Tkalstvo je bilo razvito tudi v Moravčah in Gabrovki, Zgornji Jevnici.

Lesna galanterija, izdelovanje orodij

Izdelovanje orodij je bila v preteklosti splošno razširjena dejavnost. Najboljši izdelovalci so bili doma na območju Podpeči pod Skalo. Nad Veliko Pečjo je bilo dovolj gozda s črnim gabrom, iz katerega so izdelovali obličje, dele za vozove in tkalske čolničke. Izdelovanje grabelj, nasadil, delov orodja in toporišč je bilo razširjeno tudi na območju Polšnika in Vač. Dejavnost je bila vezana na zimske mesece in je pomenila pomemben dodaten vir zaslužka. Posamezniki so do druge svetovne vojne hodili tudi op hišah in nudili svoje mizarske, tesarske, čevljarske in druge usluge. Tako delo se je imenovalo »štera«. Na območju Tlake se je ohranilo do 1970 –ih let.

Obrti povezane s čolnarstvom na Savi

V Litiji so izdelovali čolne (ladje), vesla in pletli vrvi v treh delavnicah. Surovino za vrvi so dobivali z območja Vač, Moravške doline ter tudi iz Hrvaške in Italije. Vesla za zasavske čolnarje so izdelovali tudi na območju Dolgega Brda.

Kamnarstvo in kamnoseštvo

V kamnolomu v rebri pri Tihaboju so lomili t.i. črni kamen iz katerega so domači kamnoseki izdelovali največ vratne portale. Priljubljeni motiv klesarskega okraševanja sta bila vinska trta in grozdi. Takšnih portalov je razmeroma še veliko ohranjenih, zato bi bilo potrebno poskrbeti za ustrezno animacijo, da jih lastniki ohranijo.

Krovstvo s slamo

Ta storitvena domača obrt je bila najbolj razširjena in se je ohranila do prvih let po 2. svetovni vojni na območju Brgleza, Čateške in Gabrske gore.

Sekanje brezovine

Brezov les so sekali in predelovali na območju Golišča. Največ so ga prodajali izdelovalcem čevljarskih žebličkov (klincev) in embalaže.

Mlinarstvo (žagarstvo)

Mlinarstvo in žagarstvo je bilo na območju občine dobro razvito. Mlini in žage so večinoma v fazi propadanja. Mnogi med njimi tudi nimajo več mlinskih naprav in inventarja. Nekaj jih je propadlo z regulacijami potokov ali z zajetji za vodovode.

Šege in navade ter značilne jedi

Dediščina šeg in navad je lahko dobra osnova za načrtovanje novih kakovostnih vsebin turističnega življenja v občini. Nekatere šege in navade so ohranjene še danes, nekatere pa so ponovno prebujajo. Veliko šeg in običajev je bilo vezanih na verske praznike, kot so: cvetna nedelja, velika noč, vnebohod, sveto rešnje telo, miklavž, božič, trije kralji. Posebni običaji so se odvijali ob pustu, pepelnici, prvem maju, šentjanževem, martinovenju, tepežnem dnevu, osmem marcu ter za novo leto. Posebna kategorija so šege, ki so se izvajale ob kmečkih opravilih: šege ob setvi, ličkanje, teritev, metev prosa, košnja, žetev, mlačev. Na območje je bila bogata tudi sejemska dejavnost. Med sejmi razlikujemo t.i. mešane ali kramarske sejme ter specializirane npr. živilske sejme. Kramarski sejmi so pogosto vezani na romarska središča ali na praznovanje cerkvenega praznika (žegnanje). Znana so bila romanje v Moravče, na Polšnik ter Konjščico. V Litiji so bili kramarski in živinski sejmi na Miklavževo.

Danes stare šege in običaje obujajo skozi različne prireditve: Vaški dan ter Andrejev sejem na Vačah, Kmečki dan na Polšniku, Podeželje v prazničnem mestu v Litiji, V hvaležnost jeseni v Jevnici. Na pomembnosti ponovno pridobiva nekoč že prepoznavni litijski pustni karneval.

Najbolj običajna hrana so bili žganci, zabeljeni z ocvirki in preliteri z mlekom, slanina, suhe klobase, krompir, solata, fižolova juha, ričet, kisló mleko, močnik, kaša, pečeni štruklji v rdečem vinu idr. Značilna pijača je bila jabolčnik ali tolkuc in domače vino z vodo ter kava (proja). Koline so bile največji domači, družinski praznik. Ponudniki tradicionalne kulinarke so predvsem turistične kmetije.

Pevska kultura

Pevska kultura ima v Litiji že dolgo tradicijo. Leta 1885 je bilo ustanovljeno pevsko društvo Lipa in je drugo najstarejše društvo v Sloveniji. Trenutno redno deluje 10 zborov, dva okteta ter učiteljska mala pevska skupina, trije zbori delujejo projektno. Aktivni so tudi cerkveni odrasli in otroški ter mladinski zbori. Posebej so dejavni skupina Pavza, društvo Oktet Valvazor, KUD Jevnica, Moški pevski zbor Polšnik ter zbor sv. Nikolaja. Zbor sv. Nikolaja je danes vrhunski glasbeni ansambel tako v Sloveniji kot v mednarodnem merilu. S svojim delovanjem in povezovanjem predstavljajo ambasadorje občine.

2.3.4 KULTURNI, ŠPORTNO REKREACIJSKI IN PRIREDITVENI OBJEKTI

V občini se nahaja več športno-rekreacijskih in kulturno-prireditvenih objektov:

Šport: športna dvorana, teniška igrišča, ribiški dom, konjeniški klub in nogometno igrišče v mestu Litija, smučišče na Dolah pri Litiji, konjeniški center v Moravčah pri Gabrovki in manjši ranč z jahalno šolo na Bregu pri Litiji, nogometni igrišči v Kresnicah in Jevnici.

Kultura: Kulturna dvorana z muzejskimi zbirkami brodarstva, rudarstva in železnice, prireditveni prostor Geoss, muzej premoderne umetnosti v Sp. Hotiču, muzejska zbirka savskih prodnikov na Bregu pri Litiji, spominska soba Carlosa Kleiberja na Konjščici.

Prireditve se odvijajo tudi v cerkvah, dvoranah oz. telovadnicah gimnazije in osnovnih šol, glasbeni šoli, knjižnici, mladinskem centru v mestu Litija, avli občinske stavbe, konferenčni dvorani bowling

centra v Litiji, za izvajanje športno-rekreacijskih programov pa se v popoldanskem času uporablja tudi športna infrastruktura v šolah. Kapacitete posameznih objektov so v tabeli 4 v prilogi.

2.3.5 INSTITUCIJE, POVEZANE S TURIZMOM

CENTER ZA RAZVOJ LITIJA, d.o.o.

Področja delovanja Centra za razvoj Litija lahko strnemo v tri glavne sklope: pospeševanje razvoja turizma in podeželja, izgradnja podpornega okolja za podjetništvo ter skrb za razvoj kadrov in človeškega potenciala. Na področju podjetništva organizirajo izobraževanja in usposabljanja s področja podjetniških vsebin, strokovno sodelujejo pri pridobivanju finančnih sredstev (iskanje zunanjih virov financiranja, pomoč pri izdelavi razpisne dokumentacije). Kot točka VEM (vse na enem mestu) nudijo brezplačno pravno-formalno pomoč pri ustanovitvi oziroma registraciji podjetja, izdelavo poslovnih načrtov, osnovno strokovno svetovanje in informiranje pri organski rasti in razvoju delujočih podjetij, strokovno svetovanje in informiranje občanom, ki se odločajo za samostojno podjetniško pot.

Na področju razvoja turizma in podeželja Center za razvoj izvaja aktivnosti za zagotovitev skladnega razvoja:

- izdelava razvojnih programov,
- gradnja skupne identitete turističnega območja,
- povezovanje akterjev v skupne projekte,
- oblikovanja integralnih turističnih produktov in projektov (Trkamo na vrata dediščine, Medena dežela, pohodne, kolesarske, konjeniške poti,...).

Nudijo strokovno podporo aktivnim na podeželju (turistični ponudniki, turistična društva in organizacije, posamezniki):

- iskanje zunanjih virov financiranja,
- pomoč pri izdelavi razpisne dokumentacije,
- organizacija izobraževanja in usposabljanja s področja podeželskih in turističnih vsebin,
- koordinacija razvojnih in izvedbenih projektov,
- skupna promocija in trženje (izdaja in izvaja ponatise promocijskega materiala, izvaja predstavitve na tržnih manifestacijah na lokalnem, regionalnem in nacionalnem nivoju).
- informacijska dejavnost: zbira in posreduje informacije gostom in ponudnikom o turistični in drugi ponudbi.

JARINA, zadruga za razvoj podeželja z.o.o, turistična agencija

Jarina je s svojimi aktivnostmi pričela leta 2004. V začetku je bilo delovanje usmerjeno na podeželje v občinah Litija in Šmartno pri Litiji, z leti pa se geografsko območje širi. Z razvojem podjetništva na podeželju prispevajo k razvoju tega območja. Odpirajo nove prodajne kanale preko katerih tržijo kmetijske pridelke. Od domačij, ki so skozi izobraževanja postali njihovi partnerji, odkupujejo tržne viške ter jih posredujejo večjim lokalnim odjemalcem, kot so vrtci in šole.

Jarina deluje tudi v vlogi incoming turistične agencije. Trenutno tržijo štiri učne programe, pet enodnevnih programov, predstavljajo turistično ponudbo po Sloveniji ter razvijajo dodatne nove programe. V programe vključujejo lokalne ponudnike ter s tem odpirajo nove prodajne poti.

Cilji njihovega delovanja so:

- izpeljati nabor naravnih, kulturnih in zgodovinskih znamenitosti in ostale turistične ponudbe,
- oblikovati in kakovostno nadgraditi ponudbo z aktivnim delom na terenu s ponudniki, skrbniki dediščine, organizatorji prireditve,...
- povezati posamezne ponudnike v privlačne in za različne ciljne skupine prilagojene programe,

- pripraviti ustrezen trženjski načrt prednostno za oblikovane programe, posledično pa tudi za posamezne ponudnike,
- začeti z aktivno promocijo turističnega območja preko spletne strani in ostalih orodij tržnega komuniciranja,
- aktivno vplivati na spremembo percepcije domačinov lastnega kraja v smeri dviga »turistične samozavesti« in prepoznavanja turističnih potencialov območja,
- realizirati čim večje število povpraševanj z ustvarjanjem pozitivne dodane vrednosti.

Prepotrebne aktivnosti za pripravo konkurenčnih turističnih paketov so še vedno individualno usposabljanje in pomoč posameznim ponudnikom, postavitve standardov kakovosti storitev in vpeljava mehanizmov za kontrolo in stalno izboljševanje kakovosti. Teh aktivnosti trg ni pripravljen plačati, pač pa jih pričakuje, zato skušajo pridobiti druge razvojne vire za financiranje tega dela.

JAVNI ZAVOD ZA KULTURO LITIJA

Glavna dejavnost zavoda je organizacija najrazličnejših prireditev, muzejska dejavnost in skrb za varstvo naravne in kulturne dediščine v občini. Zavod upravlja s stavbo na naslovu Trg na Stavbah 8a, kjer je sedež zavoda, gledališka dvorana, spremljajoči prostori ter muzej. Njihovo poslanstvo je širjenje kulturne ponudbe v občini ter informiranje prebivalcev o kulturni ponudbi. Poseben poudarek dajejo širjenju zavesti o pomenu kulturne dediščine ter o preteklosti kraja. V ta namen so uredili tri stalne muzejske zbirke, ki predstavljajo zametek mestnega muzeja.

JAVNI SKLAD ZA KULTURNE DEJAVNOSTI, IZPOSTAVA LITIJA

Javni sklad RS za kulturne dejavnosti je osrednja vladna organizacija slovenske društvene kulture, ki z mrežo izpostav in zvez kulturnih društev po celotni državi strokovno in finančno podpira razvoj društvene kulture. Zastopa interese kulturnih društev v kulturni politiki, spodbuja množično zanimanje za kulturo ter pripravlja kulturne dogodke. JSKD ima pregled nad celotnim delovanjem društvene kulture v občini Litija in Šmartno pri Litiji. Društvom daje strokovno podporo. Na območju Litije je največ delovanja na področju pevske, instrumentalne ter gledališke kulture. Skozi kvalitetne prireditve in festivale, na katerih sodelujejo ustvarjalci iz celotne Slovenije in jih organizirajo skupaj z društvi, skrbijo za večjo promocijo občine. Pri delovanju se srečujejo predvsem s problemom slabe kulturne infrastrukture.

MLADINSKI CENTER LITIJA

Namen ustanovitve in poslanstva zavoda je organiziranje in izvajanje različnih interesnih dejavnosti, s katerimi se mladim zagotavljajo dobrine na različnih področjih kulturne in umetniške ustvarjalnosti, nudenje mentorske pomoči, njihove dosežke pa promovira v lokalnem okolju, v Sloveniji in v tujini. Zavod skrbi tudi za negovanje kulturnih, socialnih, humanitarnih in drugih stikov med mladimi ter skrbi za vzpostavljanje kulturne in socialne identitete mladih, izmenjavo lokalne, nacionalne ter evropskih in svetovnih kultur. Svoje cilje dosegajo z izvajanjem animacijskih programov in dejavnosti za mlade v Litiji in širši okolici, z izobraževanjem, informiranjem in svetovanjem na različnih področjih družbenih potreb, z organizacijo različnih prireditev ter interesnih in razvedrilnih dejavnosti za mlade (cikel razstav neveljavljenih avtorjev, večdnevna likovna prireditve, potopisna predavanja). Veliko delujejo predvsem na promociji Litije znotraj sorodnih organizacij (srečanja na izobraževalnih programih, razgovori z uspešnimi društvi v Litiji ter njihova predstavitev drugim organizacijam). V prihodnosti načrtujejo tudi več mednarodnega sodelovanja. MC Litija vzpodbuja mlade, da svoj prosti čas preživljajo kreativno, kvalitetno in zdravo.

KMETIJSKA SVETOVALNA SLUŽBA LITIJA

Osnovna dejavnost je svetovanje in izobraževanje kmetovalcev. V ta namen organizirajo in izvajajo predavanja, krožke, tečaje, osebno svetujejo in izvajajo praktične prikaze različnih tehnoloških opravil. Tesno sodelujejo z društvi v Litiji ter dobro poznajo njihovo delovanje. Organizirajo in pomagajo pri izpeljavi različnih prireditev za promocijo kmetijstva in kmetijskih pridelkov. Zavzemajo se za bolj tržno usmeritev podeželja.

NARAVA BREGAR k.d.

Narava Bregar je organizator ene najbolj prepoznavnih prireditev v občini Litija - Popotovanje po Levstikovi poti. Popotovanje poteka po območju treh občin, vsako leto se ga udeleži okoli 15.000 obiskovalcev. Ob poti se pohodniki seznanijo z naravno in kulturno dediščino. Različni gostinski ponudniki, člani društev ter domačini mimoidočim postrežejo z lokalno hrano in pijačo. Obiskovalci ob prijavi prejmejo knjigo Od Litije do Čateža ni samo Levstikova pot, dnevnik za spominske žige, spominsko kapo Levstikove poti ter zemljevid.

DRUŽINSKO GLEDALIŠČE KOLENC

Družinsko gledališče Kolenc organizira turistične programe na območju Vač in Geossa. Znamenitosti območja obiskovalci spoznavajo s posebnim turističnim vodenjem, ki temelji na gledališkem doživljanju. Na posamezni turistični točki obiskovalce pričaka pravljica ali zgodovinska oseba, ki gledališko uprizori svojo zgodbo. Takšno vodenje deluje na obiskovalčevo doživetje in na njem pusti močan vtis. Vodenja so prilagojena različnim ciljnim skupinam. V sodelovanju z Društvom Geoss organizirajo tudi različne tematske dneve (pastirski dan, dan med služabniki Lebeškega gradu,...).

2.3.6. DRUŠTVA

Poleg turističnih društev se s turistično dejavnostjo občasno ukvarjajo tudi številna društva podeželskih žena, kulturno umetniška društva, športna društva, mladinska društva, idr. Na področju turizma je aktivnih 15 društev, v katera je vključenih več kot 1000 članov. Seznam društev je v tabeli 5 v prilogi.

TURISTIČNO DRUŠTVO LITIJA

Turistično društvo Litija ima dolgoletno tradicijo, ustanovljeno je bilo že leta 1976 in je najbolj prepoznavno po organizaciji pustnega karnevala v Litiji. V najboljših letih je karneval v Litijo privabil 50.000 obiskovalcev, s prireditvijo je živelo celo mesto, Litija je imela prepoznaven status karnevalskega mesta. Društvo izvaja tudi tekmovanje za lepši izgled mesta Litije in okolice. Gre za ocenjevanje urejenosti, ocvetličanja individualnih hiš in stanovanjskih objektov ter urejenosti objektov z obrtno, trgovsko, kmetijsko in gostinsko dejavnostjo. K večji urejenosti mesta in vasi prispevajo tudi s čistilno akcijo Čista Sava. Rekreativni pohod Litija – Dragovšek izvedejo v maju. V okviru društva deluje tudi Aktiv narodnih noš s 25 člani. Udeležujejo se tradicionalne vseslovenske prireditve Dnevi narodnih noš v Kamniku ter sodelujejo pri raznih protokolarnih dogodkih.

RAFTING KLUB VIDRA

Rafting klub Vidra je bil ustanovljen leta 1995. V svojih vrstah goji tekmovalni in turistično rekreativni šport. V letih delovanja je klub zabeležil kar nekaj vidnih rezultatov. V tem času se je Rafting klub Vidra razvijal in širil tako na tekmovalnem, kot tudi na turističnem področju. Nastala je široka

ponudba vodnih dejavnosti. Pridobljenih je bilo ogromno izkušenj z različnimi skupinami. Danes se lahko pohvalijo s kvalitetno organiziranimi rafting izleti, z uspešno kajak šolo, s široko ponudbo izletov po slovenskih in tudi tujih rekah, z izposojjo opreme in čolnov. Nudijo rafting spuste med relacijami Medvode – Tacen, Kresnice – Litija, Sava – Zagorje. Prednost je to, da se vsaki skupini posvetijo posamezno. Vsaki skupini pripravijo izviren in nepozaben program, prilagojen njihovim željam. V program vključijo naravne in kulturne značilnosti ob Savi ter različne dejavnosti. Dolžina reke omogoča večdnevne izlete. Prednosti raftinga po Savi so ugoden vodostaj tudi v poletnih mesecih, naravne lepote ob reki (veliko pritokov, slapov, kanjon med Savo in Zagorjem) ter različne težavnostne stopnje spusta. Izboljšalo se je tudi stanje kakovostni reke.

BALONARSKI KLUB LITIJA

Balonarski klub Litija je bil ustanovljen leta 2000. Skupino sestavlja 15 ljubiteljev balonarstva, 9 članov se aktivno ukvarja s poleti. Največkrat organizirajo polete nad Ljubljano in Dolenjsko. Litija je z vidika balonarskih poletov reliefno slabo primerna (hribovja). Klub temu območje litijske občine preletijo tudi do 100 x letno (predvsem nad Gabrovko in Moravčami proti Dolenjski). Polet vključuje prevoz iz zbirne lokacije na vzletišče, enourni polet z balonom, pogostitev s penino ter prevoz z mesta pristanka nazaj na zbirno lokacijo. V preteklosti so že organizirali Balonarski festival na Bogenšperku, na katerem je sodelovalo 12 balonarskih klubov iz vse Slovenije. Prireditelj je bila dobro obiskana, saj je balon še vedno velika atrakcija, predvsem za otroke. Balonarstvo je v turistično ponudbo možno vključiti še v kombinaciji z drugimi aktivnostmi. Kombinacija z gostinsko ponudbo je primerna za zaključene družbe, saj tovrstnega povpraševanja s strani posameznikov zaradi relativno visoke cene samega poleta ni.

TURISTIČNO DRUŠTVO POLŠNIK

Turistično društvo Polšnik sestavljajo pravzaprav vsa društva v kraju oz. upravni odbor turističnega društva je sestavljen iz predstavnikov vseh društev v kraju. S sodelovanjem, z uporabo različnih znanj uresničujejo zastavljene projekte. Društvo je bilo ustanovljeno leta 2002. V njem deluje preko 50 članov. Prioritetna naloga je organizacija pohoda Od cerkvice do cerkvice, pri kateri sodeluje preko 80 domačinov vseh starosti. K sodelovanju se trudijo vključiti veliko mladih, saj le tako lahko zagotovijo ohranitev tradicije. Pohod organizirajo prvo nedeljo v juniju. V goste pripeljejo zanimive glasbene skupine, pesalce, instrumentaliste, različne umetnike (slikarje, kiparje..), ki popestrijo dogajanje na postojankah. Na ogled so različne razstave (domače dobrote, o delu domačinov, slikarske in druge razstave). Na koncu pohodnike čaka kosilo in prijetno druženje z ansamblom. V preteklosti so organizirali tudi Polšniški sejem, na katerem so se predstavili domači podjetniki in kmetje, ki se ukvarjajo z dopolnilno dejavnostjo na kmetijah.

DRUŠTVO ZA RAZVOJ IN VAROVANJE GEOSS-a

Društvo GEOSS je bilo ustanovljeno leta 1982 kot koordinator Projekta Vače 81, v okviru katerega so izračunali koordinate geometričnega središča Slovenije ter postavili obeležje GEOSS. Leta 1998 so se preimenovali v Društvo za razvoj in varovanje GEOSS-a, skrajšano Društvo GEOSS. Vse od ustanovitve si prizadevajo za neprestan razvoj in bogatitev območja Geometričnega središča Slovenije. Delo Društva je do danes razraslo v bogato dejavnost, ki geografsko vključuje in povezuje celotno območje Geossa, Vač in Litije, družbeno pa območje celotne Slovenije. GEOSS je v kulturnem, zgodovinskem in narodnostnem smislu primeren prostor za različne prireditve lokalnega in državnega pomena, za razna srečanja, obiske tujih državljanov in podobno. Območje iz leta v leto obišče več obiskovalcev, povečuje pa se tudi število kulturnih in športno-rekreativnih prireditev.

Organizirajo tradicionalne kulturne in športno-rekreativne prireditve in skrbijo za popularizacijo GEOSS-a: Slovenski kulturni praznik v središču Slovenije, Dan zastave, Dan zveze veteranov vojne za Slovenijo, Revija pevskih zborov Društva upokojencev Zasavja, Dan GEOSS-a, Dan kulture mladih v središču Slovenije, Kolesarski vzpon na GEOSS, Planinski pohod na GEOSS. Opredeljeni cilji v idejni zasnovi za prihodnje obdobje so:

- organizacija mladinskih arheoloških tednov, ki so se v preteklosti že pokazali kot zelo koristni;
- organizacija slikarskih in kiparskih kolonij s sodelovanjem likovnih samorastnikov;
- predstavitev starega kmečkega orodja v muzeju starožitnosti in organizacija rednih srečanj zbirateljev tega orodja. Muzej starožitnosti naj bi postal osrednji tovrstni slovenski muzej, ki bi služil tudi izobraževanju učencev;
- ureditev prireditvenega prostora v naravnem amfiteatru pod pomnikom GEOSS, ki bi omogočil obisk večjega števila obiskovalcev;
- gostiteljstvo rednih jesenskih srečanj slovenskih županov, pa tudi drugih srečanj (prostovoljcev, turističnih društev, ob raznih jubilejih, itd.).

Potekajo pa tudi dogovori za nove prireditve, kot je letno srečanje slovenskih županov, srečanje ob dnevu zmage, občasna strokovna srečanja na temo pomembnih Slovencev, protokolarna srečanja, tematska kiparska in slikarska srečanja, ... Obiskovalcem območja želijo boljše predstaviti pomen projekta GEOSS, zato med načrtovane aktivnosti sodi tudi izdaja različnih tiskanih publikacij (vodniki, zgibanke, razglednice, zbornik) in razpis natečaja za turistični spominek, značilen za GEOSS.

KUD MUZEJ PREMODERNE UMETNOSTI

Razvojna pobuda za vzpostavitev kulturnega rezidenčnega centra v Spodnjem Hotiču izhaja iz 13-letnega aktivnega delovanja na umetniškem področju, ki se je leta 2004 konkretiziralo z odprtjem Muzeja premoderne umetnosti (MPU) v Spodnjem Hotiču. Muzej domuje v prenovljenem hlevu in je namenjen predvsem delom, ki so nekoliko »premoderna« za umetnostne institucije. V treh letih je MPU organiziral preko 10 odmevnih kulturnih prireditev. Obišče ga približno 2000 obiskovalcev na leto, z razširitvijo in nadgradnjo v rezidenčni center pa bi jih bilo lahko še veliko več.

Muzej premoderne umetnosti že sedaj aktivno pripravlja programe za bodoči rezidenčni center. Interaktivno bodo sodelovali tudi ostali ljubitelji sodobne umetnosti. Na ta način lahko MPU oziroma rezidenčni center dolgoročno postane kulturna turistična destinacija, ki bo pomembno prispevala k večji prepoznavnosti občine Litija in širše regije ter sooblikovala turistično ponudbo območja. Kulturni turizem pa je tudi ena od usmeritev oziroma trendov sodobnega evropskega turizma.

Vodja MPU načrtuje ureditev nastanitvenih in razstavnih – ateljejskih kapacitet v stari Španovi domačiji in skednju, za nastanitev pa bi se na dvorišču domačije uredil tudi manjši kamp, urejen v skladu z vizijo centra (premoderna umetnost). Električna oskrba se bo dodatno zagotavljala s sončnimi kolektorji na strehi skednja, ogrevanje pa s kurilnico na bio maso. Dodatni element centra s širšim turističnim pomenom bo TIC (turistična info točka), kjer bodo lahko tako obiskovalci centra kot ostali obiskovalci občine dobili vse potrebne informacije o turistični ponudbi. Ker v kraju ni trgovine oziroma trgovskega centra, bi spodnji del skednja uredili v ekološko trgovino z ekološkimi in domačimi prehrabnimi izdelki iz območja, kar bi imelo pozitiven vpliv tako za bivanje in oskrbo obiskovalcev kot tudi za proizvajalce teh proizvodov. Na ta način se bo okrepila vpetost centra v lokalno okolje in povečala dodana vrednost. Ureditev parkirišča bi obiskovalcem omogočila enostaven dostop do rezidenčnega centra.

DRUŠTVO ZA VAROVANJE SITARJEVCA

Društvo je bilo ustanovljeno leta 2005 z namenom ohranitve in razvoja rudnika Sitarjevec. Včlanjenih je 40 članov in celotne Slovenije, med njimi tudi strokovnjaki geologije. Zavzemajo se za ureditev

rudnika v turistične namene. Izvedli so že več aktivnosti: prevzeli so pobudo za sanacijo rudnika, odprli in deloma očistili so opuščene rove.

Rudnik Sitarjevec je najstarejši rudnik v Sloveniji, prav tako je to rudnik z najbolj zanimivo paragenezo ter z največjim številom mineralov pri nas. Glede na zgodovino, obseg rudarskih del ter z geološkega, strokovnega, znanstvenega in naravovarstvenega stališča je Sitarjevec najpomembnejši objekt med tovrstnimi žilno hidrotermalnimi rudišči v Sloveniji. Strokovna utemeljitev temelji predvsem na izsledkih novejših terenskih raziskav v opuščeni rovi, ki so bile opravljene v letih 2002-2004. Že dosedanje ugotovitve raziskav, ki pa še niso dokončane, so pokazale veliko naravovarstveno vrednost Sitarjevca, kar narekuje ustrezno znanstveno in pravno zavarovanje in omogoča njihovo uporabo za izobraževalne in turistične namene. Rudnik se mora varovati, ohraniti pa tudi nadalje razvijati s pomočjo njegovih turističnih potencialov, ki jih ponuja kot prvovrsten primer naravno-kulturne dediščine Slovenije. Na ta način omogoča doseganje višje kvalitete življenja prebivalcev, ki živijo okrog rudnika, ter daje tudi občini Litija pomembno dodatno vrednost z vidika najstarejšega rudarskega mesta v Sloveniji.

Za perspektivno turistično dejavnost je potrebno sprejeti še vrsto ukrepov. Urediti je potrebno vhode v rudnik ter dostopne poti, vzpostaviti geološko-mineraloško pot, zgraditi žičnico, ki bo vodila do vhoda v rov, urediti mineraloško zbirko, preučiti možnost za speleoterapijo ter urediti ostalo turistično infrastrukturo.

TURISTIČNO RAZVOJNO DRUŠTVO KAMPELC

Turistično razvojno društvo Kampelc deluje na območju občin Litija in Šmartno pri Litiji v treh krajevnih skupnostih: Velika Štanga, Štangarske Poljane in Jevnica. Območje so poimenovali Dežela pod Kamplovim hribom. Namen društva je spodbujati razvoj podeželja in turizma. Ustanovljeno je bilo leta 2002 in danes šteje 63 članov. Člani društva se večinoma predstavljajo z originalnimi ponudbami domačih izdelkov, pridelkov in storitev.

Ena večjih prireditev je Kostanjeva nedelja ter pohod po kostanjevi poti. Označbe kostanjeve poti vodijo obiskovalce iz sosednjih okrajev v deželo pod Kamplovim hribom. Ob poti, ki jo lahko prehodijo v katerikoli smeri, je več gostinskih ponudnikov ter turističnih in ekoloških kmetij. Gozdovi v okolici Kamplovega hriba so bogati s kostanjem, ki privablja številne obiskovalce, kostanjev gozd pa omogoča tudi pridelavo kostanjevega medu.

Organizirajo tudi pohod po čebelarški gozdi učni poti. Vodenje po čebelarški gozdni učni poti zajema celotno predstavitev življenja čebel in delo s čebelami. Pohod se nadaljuje v izvedbo kmečkih iger pri gasilskem domu v Štangarskih Poljanah in izvedbo likovnega tečaja. Čebelarška gozdna učna pot je eden večjih projektov, ki so ga izvedli in ga še izvajajo v društvu. Njena otvoritev je bila leta 2005, od takrat pa se je podalo po njej že mnogo obiskovalcev vseh starosti. Zelo primerna je za izlete, ki jih organizirajo srednje in osnovne šole v času športnih in naravoslovnih dni. Pot poteka na območju naselja Dragovšek in mimo turistično urejene domačije Blaj ter dveh svetovno priznanih čebelarjev, ki vzrejata matice zaščitene Kranjske čebele. Njuna ponudba obsega prodajo čebeljih pridelkov in izdelkov ter ogled s strokovno predstavitvijo čebelarjenja.

Prireditev V hvaležnost jeseni v Jevnici je v okviru razstave Naj pridelkov in jo organizirajo v sodelovanju s Kmetijsko svetovalno službo Litija. V Veliki Štangi organizirajo Antonov teden (žeganje s spremljevalnim kulturnim programom).

Pomembna aktivnost je tudi sodelovanje na mednarodnem kmetijsko-živilskem sejmu v Gornji Radgoni, kjer skupaj z drugimi akterji predstavljajo območje Dežele pod Kamplovim hribom in občine Litija.

ŠPORTNO DRUŠTVO DOLE PRI LITIJU

Športno društvo Dole pri Litiji ima širok spekter delovanja. Društvo je bilo ustanovljeno leta 1978 in šteje 140 članov, od tega jih je 50 aktivnih. Znotraj društva deluje Sekcija za ohranjanje naravne in kulturne dediščine.

Društvo vsako leto organizira pet tradicionalnih prireditev, ki predstavljajo dediščino kraja: pohod po Oglarski poti, kolesarski vzpon iz Litije na Dole, likovna kolonija, gasilska veselica ter zaključna prireditev Oglarska dežela.

Najpomembnejši projekt, tako z vidika turizma kot nasploh, je oblikovanje produkta Oglarska dežela, s katero sta povezana pohod po oglarski poti ter kolesarski vzpon iz Litije na Dole. Pohod po oglarski poti izvedejo vsako leto v mesecu maju in se ga udeleži do 500 pohodnikov. Kolesarski vzpon iz Litije na Dole izvedejo v mesecu septembru v okviru prireditve Oglarska dežela. Gre za predstavitev starih opravil, sejem domačih dobrot in izdelkov starih domačih obrti, srečanje in igre konjenikov, razglasitev najbolj urejene vasi in domačije v krajevni skupnosti Dole. Obiskovalci prihajajo tudi iz krajev izven občine Litija, saj je društvo s svojim delom postalo prepoznavno po celi Sloveniji in tudi izven nje.

Na območju Dol pri Litiji danes 25 oglarjev letno skuha več kot 200 ton oglja na tradicionalen način, kar jim pomeni dodatni vir zaslužka. Ta predel predstavlja nekakšno oglarsko oazo sredi Evrope, saj je območje po površini in številu gorečih kop med najboljše v Evropi. Oglje, pridelano na tradicionalen način, ima večjo energetsko moč in je precej kvalitetnejše od uvoženega žganega oglja, ki je večinoma v prodaji na slovenskem tržišču. Premajhna ozaveščenost kupcev je razlog za manjše povpraševanje po tem izdelku. S primerno promocijo in ozaveščanjem kupcev ter trženjem pod enotno blagovno znamko bi lahko prodajo domačega oglja povečali, s tem pa bi se odprle tudi nove zaposlitvene možnosti. Oglarjenje in z njim povezane aktivnosti pa so tudi sestavni del turistične ponudbe območja (oglarška pot, noč z oglarjem, oglarška šola, oglarski muzej, likovna kolonija, oglarski tabor).

Vse te aktivnosti so bile zasnovane kot predpriprave krajanov na osnovo za razvoj turizma in dodatnih dejavnosti na širšem in ožjem območju podeželja. Društvo deluje tudi izven kraja, predstavljajo se na različnih sejmih, tako s področja športa, turizma ter ostalih dejavnosti. V osnovnem poslanstvu društva delujejo na področju popularizacije športa in skrbi za zdravo življenje v sožitju z naravo. Skrbijo za redno rekreacijo zainteresirane javnosti ter delujejo promocijsko, tako na področju športa kot turizma.

DRUŠTVO ZA RAZVOJ PODEŽELJA LAZ

Razvojna prizadevanja društva so usmerjena na območje Jablaniške doline, ki je deloma v litijski (Breg, Tenetiše, Zagorica, Dolgo Brdo, Mamolj), deloma pa v šmarski občini (Gradišče, Laze, Jablanica, Cerovica, Selšek, Jablaniške Laze, Bukovica, Zelenec, Gradišče pri Litiji). Društvo deluje pet let in si prizadeva za izboljšanje življenja na podeželju, razvoj dopolnilnih dejavnosti in turizma. Povezovanje na območju, z drugimi društvi in KS, mreženje v občinah in širše, vključevanje mladih so osnova delovanja.

Društvo organizira:

- pohod po obronkih Jablaniške doline na prvo soboto v aprilu – obisk se vsako leto podvoji, tako da je že doseglo 700 pohodnikov
- pred pohodom je čistilna akcija po trasi, po njem pa pohod po pohodu za organizatorje in ponudnike ob poti
- poletni podeželski tabor v sodelovanju s kmetijo v Gradišču pri Litiji (trije termini po 20 otrok)
- učno pot »Pastirci« - spoznavanje dediščine, zelišč in ovčereje – iz Zg. Jablanice v Jablaniški potok – program trži Jarina z.o.o., obisk je v dveh letih dosegel 700 obiskovalcev letno
- praznovanje rojstnih dni za otroke s konji na Bregu pri Litiji
- Štefanovo srečanje – druženje krajanov s kulturnim programom v Zg. Jablanici

Društvo upravlja stalno zbirko savskih prodnikov:

Spomladi 2008 je društvo v sodelovanju s priznanimi strokovnjaki in Prirodoslovnim muzejem Slovenije odprlo stalno zbirko savskih prodnikov, ki je postavljena na ogled v gasilskem domu na Bregu. Razstavní prostor je odprt ob sobotah in kadarkoli po predhodnem dogovoru. V pripravi so geološki tabori, geološka učna pot z vključitvijo bližnjega nahajališča gline in gozdne poti do Gradišč ter raft izleti – povezava Save s prodniki (sodelovanje z društvom Vidra).

V prostoru zbirke je na voljo ves razpoložljivi promocijski material občine Litija, v pripravi so razglednice in spominki iz prodnikov, po katerih je povpraševanje.

Ogled zbirke je sestavni del programa – enodnevnega izleta »Ko v Jablaniški dolini cvetijo jablane«, ki zajema obisk muzeja v Litiji, ogled cerkve sv. Katarine na Bregu, ogled zbirke prodnikov, degustacijo sirov na sosednji kmetiji, ogled mamoljske cerkve sv. Janeza Krstnika, postanek na razgledni točki Dobovec, ogled tematske razstave v hiši spominov v Gradišču, degustacija domačih dobrot na kmetiji v Gradišču, domače kosilo v Reki, predstavitev kakovosti bivanja na Preski in povratek v dolino po panoramski poti skozi Polšnik. Program tržiša zadruža Jarina in agencija Quo Vadis.

Društvo vzpodbuja domačine k razvoju izletniških kmetij, dopolnilnih dejavnosti v smeri tradicionalne peke ali predelave sadja, k ohranjanju dediščine (kozolcev in gospodarskih poslopij) ter promovira območje na večjih prireditvah po Sloveniji. V pripravi je večja prireditev, ki bo povezala vse Brege oz. bregove v Sloveniji.

Društvo je soustanovitelj lokalne akcijske skupine LAS Srce Slovenije. Preko javnih del društvo zaposluje strokovnega sodelavca. Sredstva za izvedbo programa zagotavlja preko občinskih in republiških razpisov ter sponzorjev.

DRUŠTVO NOVA KULTURA

Društvo Nova kultura je bilo ustanovljeno leta 2001. V okviru svojega poslanstva društvo organizira koncerte, festivale, razstave, oratorije in druge kulturne prireditve. Društvo je že gostilo priznane zборе in glasbene skupine iz Norveške, Irske, Švedske, Italije, Združenih držav Amerike, Rusije, Nemčije, Avstrije in Anglije, večkrat pa gosti tudi slovenske umetnike.

V okviru društva delujejo Zbor sv. Nikolaja Litija, Nikolajev otroški zbor, Nikolajev dekliški zbor, Nikolajev moški zbor, vokalno-instrumentalna skupina ZAGŠMALIT in Oratorij.

Društvo med drugim izvede tradicionalni Božični koncert v cerkvi sv. Nikolaja, sodeluje na slovenskih ter mednarodnih tekmovanjih, gostujejo na slovenskih in mednarodnih festivalih (Italija: Gorica, Fano, Pesaro, Terano, Pescara; Adventni festival v Avstriji, festival na Dunaju, Alpen Chor Festival v Švici, festival v kraju Bayeux v Franciji, Valvazorjevi večeri v Zagorju, festival v Kopru).

KLUB LITIJSKIH IN ŠMARSKIH ŠTUDENTOV

Klub je bil ustanovljen leta 1997 leta in združuje študente iz litijske in šmarske občine. Članstvo je pogojeno s statusom dijaka oziroma študenta, zato se članstvo vsako leto obnavlja. Trenutno je včlanjenih 230 članov. Vsako izvedejo več lokalnih in regionalnih projektov: Kulturni šok (večdnevna prireditev na gradu Bogenšperk, namen prireditve je spodbujanje kulture v Litiji), organizirajo različne športne dneve (smučanje v tujini, Klišejev nogometni turnir, regijski bowling). Zasavska streetball liga je športna prireditev, ki povezuje študente in dijake 3 občin (Litija, Zagorje, Trbovlje). Preko ulične košarke naj bi mladi spoznali svoje kolege ter doline bližnjih mest. Projekt sestavljajo predtekmovanja v dolinah vseh klubov ter finale. Sodelujejo na večdnevni prireditvi Škisova tržnica. Prireditev je priložnost, da se širši slovenski javnosti skupaj predstavi več kot 50 študentskih klubov. Da je prireditev izjemno uspešna, potrjuje vsakoletna udeležba 15.000 radovednih in zabave željnih obiskovalcev ter velika medijska odmevnost.

DRUŠTVA PODEŽELSKIH ŽENA IN DEKLET

V občini Litija deluje 5 društev podeželskih žena: Društvo podeželskih žena in deklet Dole pri Litiji, Društvo kmetič Litija, Društvo žena in deklet Vače, Društvo podeželskih žena Polšnik, Društvo podeželskih žena Gabrovka. Dejavnosti društev so izobraževanja v obliki seminarjev in ekskurzij, ohranjanje tradicionalnih običajev in kuhinje, promocija tradicionalnih izdelkov, razvoj podeželja, skrb za urejenost okolja. Pomemben vidik delovanja je povezovanje krajanov ter medsebojno druženje.

Društva bi se morala bolje vključiti v turistično ponudbo kraja. Sodelujejo že pri različnih prireditvah v kraju, poskrbijo predvsem za pogostitev z domačimi dobrotami. Slednje bi lahko tudi bolje tržno izkoristile z razvojem dopolnilnih dejavnosti na kmetiji (npr. pridelava domače hrane, peka domačih dobrot,...). Slabosti delovanja društev podeželskih žena deklet so ljubiteljsko delovanje z neprofesionalnim pristopom, ki ga dodatno ovirajo zakonski predpisi, aktivnost le manjšega dela članic, premalo promocije, nezainteresiranost turističnih ponudnikov za skupne akcije.

2.3.7. PRIREDITVE

Na območju občine Litija je vsako leto organiziranih okoli 23 tradicionalnih prireditev. Najštevilčnejši so pohodi, ki združujejo tako športne kot kulturne, etnološke in zabavne elemente. pohode organizirajo različna športna ali turistična društva. Preko celega leta so organizirani naslednji pohodi: Pohod od Litije do Čateža, Pohod od cerkvice do cerkvice, Pohod po oglarski poti, Pohod po obronkih Jablaniške doline, Prvomajski pohod na Sitarjevec, Pohod na GEOSS, Pohod med vinogradi v Gabrovki, Po obrobju moravske in gabrovske doline, Pohod na Tisje, Pohod Litija – Dragovšek ter Tek na Petelinjek, Pohod po kostanjevi poti, Pohod po čebelarski poti. Organizirane so še različne etnološke in kulturne prireditve: Pustni karneval, V hvaležnost jeseni, Andrejev sejem, Podeželje v prazničnem mestu, Dnevi Oglarske dežele, Vaški dan, Kulturna prireditev ob obletnici rojstva dirigenta Carlosa Kleiberja, Kulturni praznik na GEOSSU, Dan slovenske zastave.

Najbolj obiskani prireditvi sta Pohod od Litije do Čateža (15.000 obiskovalcev) ter Slovenec leta (2.000 obiskovalcev). Slednji v Litijo privabi množico podjetnikov, politikov in medijev. V tem oziru bi bilo potrebno bolje izkoristiti marketinško priložnost te prireditve.

LEVSTIKOV POHOD OD LITIJE DO ČATEŽA

Odmevna prireditev vsako leto v Litijo privabi do 15.000 pohodnikov. Na pot, ki jo je v potopisu Popotovanje od Litije do Čateža opisal Fran Levstik, se je prvič leta 1987 odpravilo 397 pohodnikov. Odslej se na 21 km dolgo pot vsako leto na Martinovo soboto odpravi množica ljudi. Popotovanje poteka na območju treh občin: Litija, Šmartno pri Litiji ter Trebnje. Izhodišče popotovanja je Levstikova ulica v starem mestnem središču Litije. Pot se nato razcepi na dve trasi: severno, ki jo je opisoval Levstik, in južno, ki je nekoliko krajša, vendar krajinsko bolj zanimiva. Obe poti se končata na Čatežu pri Trebnjem, kjer se odvije osrednja prireditev.

Območje poti ima bogato naravno in kulturno dediščino: številne cerkve (cerkev sv. Martina v Šmartnem, cerkev na Libergi, Marijina cerkev na vrhu Primskove gore, Miklavževa cerkev in cerkev sv. Petra na Primskovem, cerkev sv. Janeza Krstnika na Dolnjem vrhu, cerkev Marijinega vnebovzetja na Zaplazu), Medvedova sušilnica sadja, hiša Tone Zidarjeve, Resn'kova kašča, kozolci, toplarji. Na Primskovem raste ena najstarejših lip v Sloveniji.

Obiskovalci ob prijavi prejmejo knjigo, dnevnik za spominske žige, spominsko kapo Levstikove poti ter zemljevid. Organizirani so avtobusni prevozi za povratek s cilja ter prilagojeni vozni redi vlakov.

Podrobnejši pregled prireditev je v tabeli 6 v prilogi.

2.3.8 OBSTOJEČE TURISTIČNE KAPACITETE

2.3.8.1 Prenositvene in gostinske kapacitete

Po podatkih statističnega urada republike Slovenije so v občini Litija 3 nastanitveni objekti namenjeni obiskovalcem oziroma turistom. Skupaj nudijo 25 turističnih ležišč v 12 sobah. Prenosišča nudijo tudi v konjeniškem centru Klinc (5 skupnih ležišč) ter Domu na Slivni (8 ležišč).

V občini je skupaj 13 obratujočih gostišč in restavracij, od tega 8 takih, ki imajo vsaj 50 sedežev. Največ gostišč je v samem mestu Litija (5), po dve v Zg. Hotiču in na Vačah, po eno pa na Slivni, Polšniku, Sopotu in Savi. Podrobnejši seznam je v tabela 7 in 8 v prilogi.

2.3.8.2 Turistične kmetije

Ponudba turističnih kmetij je v občini slabo razvita. V splošnem je opazno, da so se območja, ki so bila vključena v izvajanje programa celostnega razvoja podeželja in obnove vasi (CRPOV) pod strokovnim vodenjem, bolje razvila ter da je lokalna skupnost bolj aktivna v smeri razvoja kraja. V okviru tega so se na kmetijah razvile dopolnilne dejavnosti, med njimi tudi turistične kmetije. Ponudba hrane in pijače je na voljo na sedmih turističnih kmetijah (Pr' Posilnc, Pri Medvedu, Knez, Kavšek, Pr' Krjan, Klinc, Valvazorjev lovski dvorec). Kmetija Klinc ponuja ogled vrtnarije ter organizira večdnevne konjeniške izlete. V ta namen ima na voljo tudi 5 skupnih ležišč.

Na Domačiji Paternoster, ki se je specializirala v predelovanje mleka v sire, izvajajo degustacije ter ogled izdelave mlečnih izdelkov. S svojo ponudbo se predstavljajo na sejmi in prireditvah po Sloveniji. Na Dolah je nekaj kmetij (Medved, Brinovec), kjer si je možno ogledati postopek oglarjenja ter so tudi vključene v turistične programe. V turistične programe so vključeni še Valvazorjev lovski dvorec kot kulturna znamenitost, domačija Paternoster ter kmetija Klinc z ogledom dobre prakse. Ena izmed kmetij s ponudbo je kmetija Pr' Mežnarčk, kjer je možno kupiti jagode ter šparglje.

Na območju, je kar nekaj kmetij, ki bi se z ustreznim celostnim pristopom lahko razvile v turistične ter izletniške kmetije in bi hkrati tudi dopolnjevale turistično ponudbo. Celoten seznam turističnih in izletniških kmetij je v tabeli 9 prilogi.

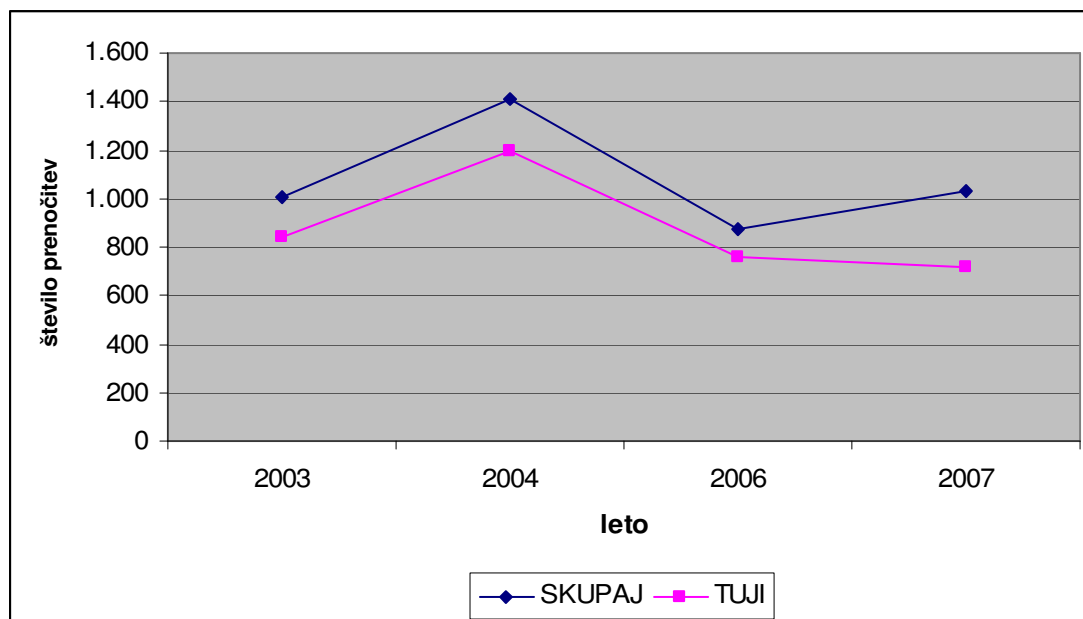
Strategija predvideva razvoj dodatnih gostinskih ter prenočitvenih kapacitet. Celosten pristop k razvoju zajema fazo priprave, uvajanja ter izvajanja. V pripravljalnem delu se na pobudo prebivalcev območja opredelijo značilnosti, problemi območja ter ključni interesi prebivalcev. Program uvajanja je izobraževalni program za usposabljanje prebivalcev območja za celostno razvojno razmišljanje in delovanje. V okviru različnih tematskih sklopov ugotavljajo možnosti in priložnosti območja ter ovire in nevarnosti. Na podlagi tega opredelijo razvojne možnosti. Potrebno je poskrbeti za motiviranost prebivalcev za lasten razvoj in za potrebno ustvarjalno vzdušje. Razvojni cilji izhajajo iz razvoje vizije, ki jo ob strokovni pomoči oblikujejo prebivalci območja sami. Uvajanju sledi izvajanje oziroma uresničevanje izvedbenih projektov v skladu z opredeljenimi prioritetami in finančnimi ter organizacijskimi zmožnostmi posameznih investorjev.

2.3.9 ANALIZA TURISTIČNEGA OBISKA

Leta 2004 je bilo v občini Litija skupaj 1.411 prenočitev turistov, od tega 1.200 tujih. V letu 2006 se je to število zmanjšalo na 876 vseh prenočitev, od tega 756 tujih, kar predstavlja le 0,01% vseh nočitev v Sloveniji. V letu 2007 pa so nočitve spet nekoliko porasle (na 1034 nočitev), predvsem na račun

povečanja domačih gostov in za dan daljšega bivanja. Podrobnejši prikaz turističnega obiska je v tabeli 10 v prilogi.

Graf 2: Dinamika stacionarnega obiska med leti 2003 in 2007 (podatkov za leto 2005 ni na voljo)

Za primerjavo navajamo še podatke o prenočitvah za primerljivo veliki občini, Ivančno Gorico kot turistično netradicionalno občino in Slovenske Konjice kot turistično hitro razvijajočo se občino.

Tabela 2: Primerjava turističnega obiska med občinami

Občina	Število prenočitev 2004		Število prenočitev 2006	
	skupaj	tuji	skupaj	tuji
Litija	1.411	1.200	876	756
Ivančna Gorica	341	163	174	122
Slovenske Konjice	2.994	2.016	3.290	2.072

Po podatkih uradne statistike je občino leto 2007 obiskalo 326 turistov, od tega 266 tujcev. Obisk se je glede na leto 2004 močno zmanjšal, podaljšala pa se je doba bivanja. Število enodnevnih izletnikov ter obiskovalcev prireditelj se po ocenah prirediteljev ter predstavnikov različnih društev povečuje.

2.3.10 OCENA IZLETNIŠKEGA TURIZMA

V občini je razvit predvsem izletniški turizem. Uradnih podatkov o številu enodnevnih obiskovalcev ni na voljo. Statistični urad beleži podatke o številu obiskovalcev, ki v kraju prenočijo. Večina prireditelj je brezplačnih, zato tudi ni podatka o številu prodanih vstopnic. Tudi število prijavnin za posamezen pohod ne odraža realnega stanja, saj se je pohodov možno udeležiti tudi brez prijave. Število udeležencev organiziranih izletov je leta 2007 znašalo 11 310 (tabela 11 v prilogi).

2.3.11 SREDSTVA NAMENJENA ZA RAZVOJ TURIZMA

V letu 2007 je Občina Litija iz svojega proračuna za razvoj turizma namenila skupaj 33.339 €, od tega za pospeševanje turistične ponudbe in promocije 20.886 € in za občinske prireditve in proslave 12.471 €, kar predstavlja okoli 0,3% celotnega proračuna. V tem letu so prihodki iz naslova turističnih taks znašali le 266 €.

2.3.12 SOCIALNO-KULTURNI VIDIK TURIZMA

Območje dela Posavskega hribovja, kjer se nahaja tudi občina Litija, ne velja za prepoznavno turistično destinacijo in nima izrazite turistične tradicije. Čeprav se na območju nahaja izjemno bogata naravna in kulturna dediščina, ta ni ustrezno vključena v turistično ponudbo, saj obiskovalce privabljajo redke, že uveljavljene turistične točke in posamezne prireditve enkratnega značaja. Z anketo na temo turizma v občini Litija, ki smo jo izvedli februarja 2008, smo želeli pridobiti mnenja in poglede domačinov in obiskovalcev o turističnih potencialih Litije ter njihov odnos do turizma nasploh in znotraj občine Litija.

2.3.13 ANALIZA ANKETE »TURIZEM V OBČINI LITIJA«

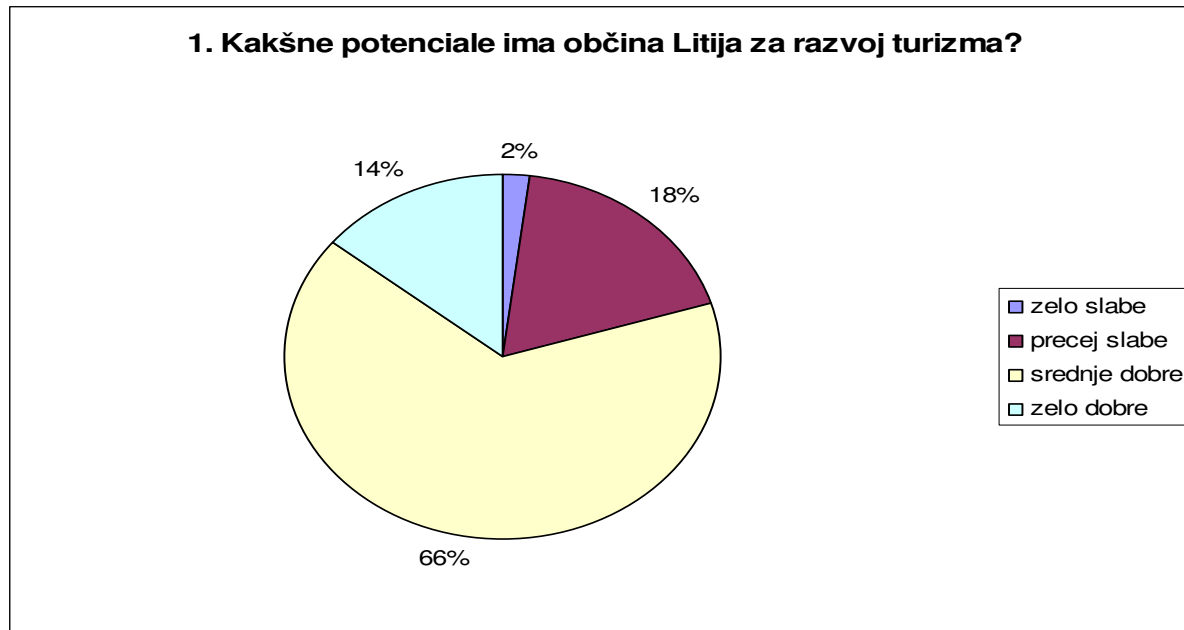
V anketo je bilo vključenih 49 naključno izbranih občanov in obiskovalcev občine Litija vseh starostnih skupin, 22 moškega in 27 ženskega spola. Anketirani prihajajo iz različnih okolij: mesta, obmestnega območja in podeželja.

Za anketo smo želeli splošno mnenje širše javnosti o turizmu v občini Litija. Za konkretnejše in bolj poglobljene informacije o stanju turizma pa smo opravili osebne razgovore s ključnimi akterji na področju turizma v občini Litija.

Po mnenju anketiranih ima občina Litija dobre potenciale za razvoj turizma, vendar je bil dosedanji razvoj turizma slab. Glavni potenciali so predvsem v naravni v kulturni dediščini ter v položaju občine. Prebivalci največji potencial vidijo na območju Vač in Geossa. Ovire za razvoj turizma so v pomanjkanju sodelovanja ter premajhnih finančnih spodbudah, odnosu domačinov do turizma ter v neizkoriščenih naravnih vrednotah. Občani pojem turizem v Litiji najpogosteje povežejo z Geossom ter rudnikom (Sitarjevec). Razlog za večinoma slab odnos domačinov do turizma je v splošni nezainteresiranosti ter slabi informiranosti/osveščenosti. Iz istega razloga ter zaradi neatraktivne turistične ponudbe tudi redko obiščejo obstoječe turistične točke.

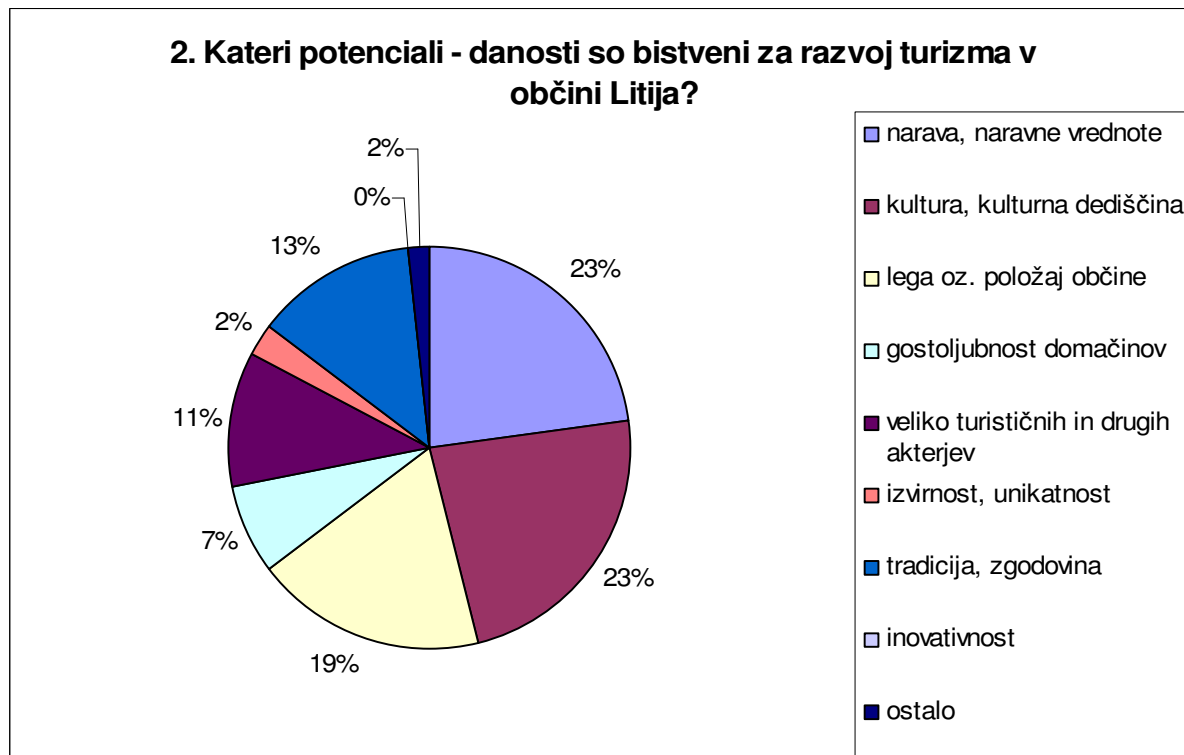
Na vprašanje kakšne potenciale ima občina Litija za razvoj turizma je večina odgovorila, da srednje dobre (66 %), 14 % jih meni, da zelo dobre in 2%, da zelo slabe.

Graf 3: Ocena potenciala za razvoj turizma v občini Litija

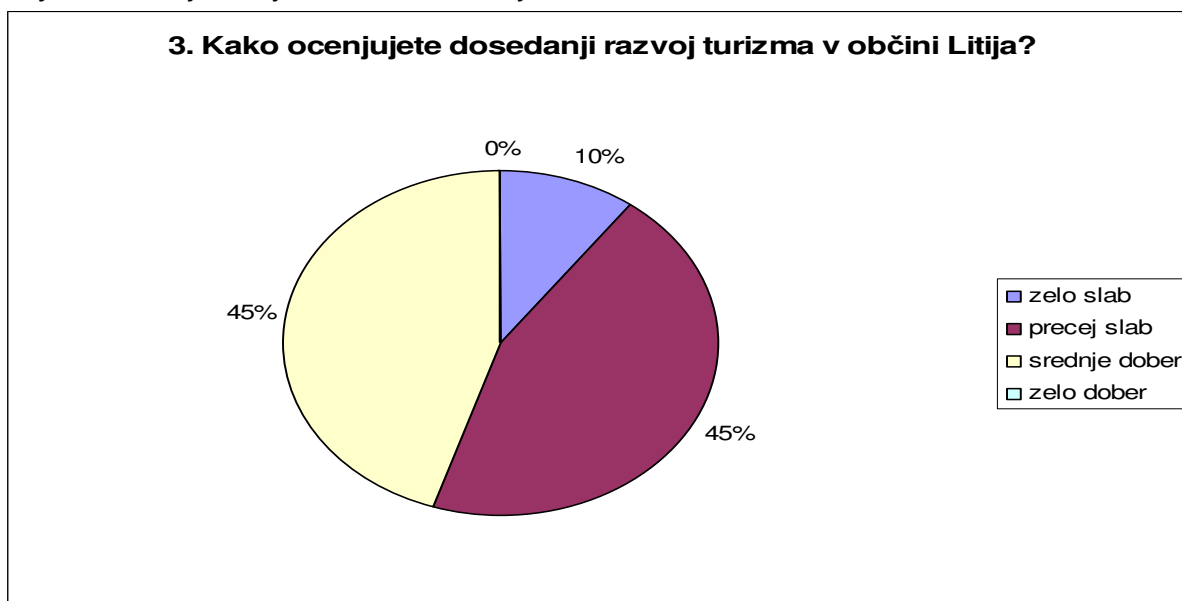
Po mnenju anketiranih so bistveni potenciali za razvoj turizma narava in naravne vrednote, kultura in kulturna dediščina ter lega oziroma položaj občine (skupaj 65 % odgovorov). Sledijo odgovori tradicija in zgodovina (13%), veliko turističnih in drugih akterjev (11 %). Najmanj potenciala je v izvirnosti, unikatnosti ter inovativnosti (skupaj 2%).

Graf 4: Potenciali za razvoj turizma v občini Litija

Dosedanji razvoj turizma v Litiji večina ocenjuje kot slab. 10 % je mnenja, da se je turizem do sedaj zelo slabo razvijal, 45% pa da se je precej slabo. 45% anketiranih je mnenja, da je dosedanji razvoj turizma srednje dober.

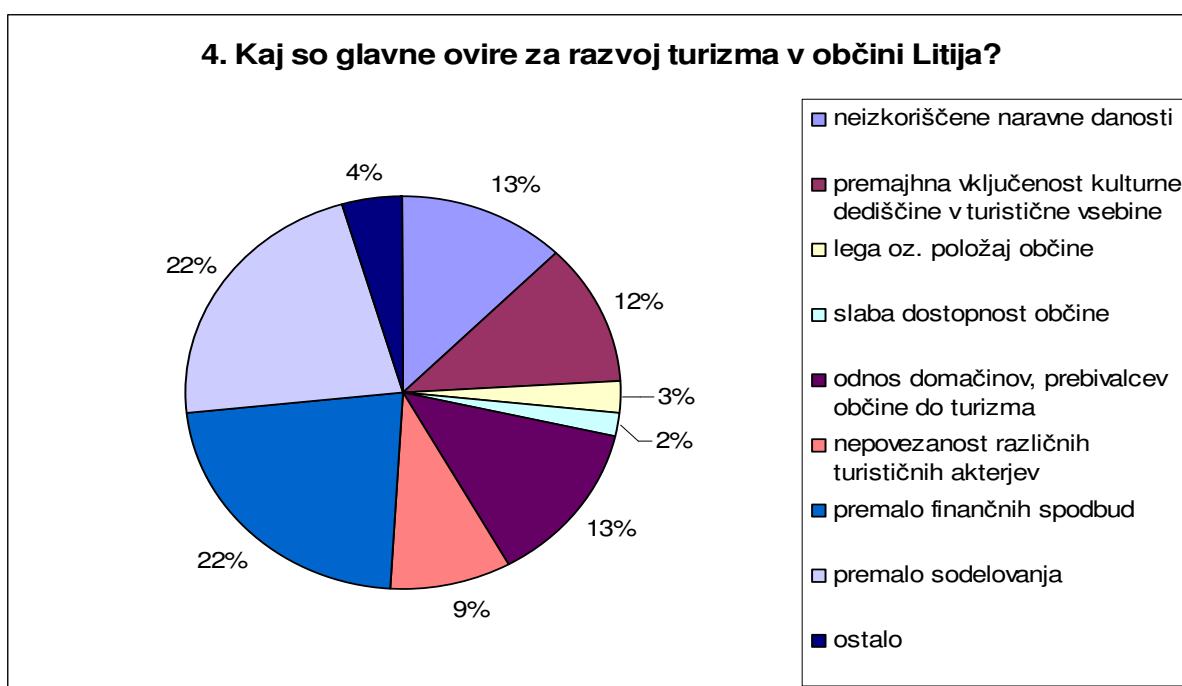
Graf 5: Dosedanji razvoj turizma v občini Litija

Primerjava grafikona 1 in 3 pokaže, da ima občina dobre potenciale za turistični razvoj, vendar je bil dosedanji razvoj slab. 80% je namreč mnenja, da ima občina Litija srednje dobre ali zelo dobre potenciale in 55 % jih meni, da je bil dosedanji razvoj zelo ali precej slab.

Glavne ovire pri razvoju turizma predstavljajo premalo sodelovanja (22 %) in premalo finančnih spodbud (22 %). Sledijo odnos domačinov/prebivalcev občine do turizma (13%), neizkoriščene naravne danosti (13 %), premajhna vključenost kulturne dediščine v turistične vsebine (12%), nepovezanost različnih turističnih akterjev (9 %), lega občine (3 %), slaba dostopnost občine (2%) ter premalo inovativnosti, angažiranosti, oglaševanje, promocije, organizacije in motivacije (skupaj 4 %).

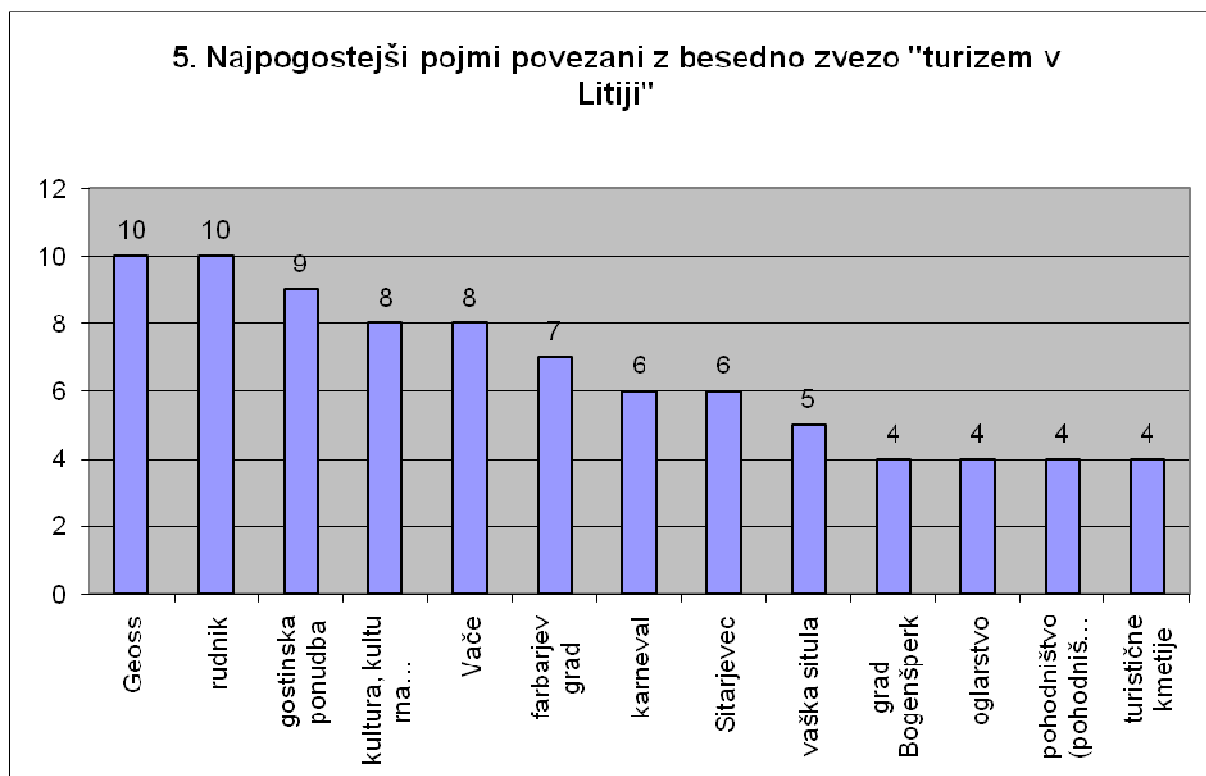
Graf 6: Ovire za razvoj turizma v občini Litija

Na vprašanje *Kateri pojmi se vam utrnejo ob besedni zvezi »turizem v Litiji«?*, smo dobili 71 različnih odgovorov. Najpogostejša odgovora sta bila *rudnik* in *Geoss* (po 10 odgovorov). Pogosti pojmi so še gostinska ponudba, kultura (kulturna dediščina, kulturne prireditve), Vače, Farbarjev grad, turistične kmetije, karneval, Sitarjevec, vaška situla, oglarstvo in pohodništvo. Med pogostimi odgovori je tudi grad Bogenšperk, ki sodi v občino Šmartno pri Litiji, vendar ga ljudje očitno še vedno povezujejo z Litijo.

Omenjeni so še grad Ponoviče, splavarjenje in brodarstvo, znane osebnosti (Peter Jereb, Mira Pregelj), šport in športni objekti (bazen – litijsko vodno mesto, bowling, športna igrišča, športne prireditve), tematske poti (čebelarstva, kolesarska), kulturni objekti (cerkev sv. Nikolaja, spomenik padlih borcev), tradicija ter tradicionalni pohodi (Od Litije do Čateža), izletniške in rekreacijske točke (Svibno, Dom na Slivni, Polšnik, Slivna), središče Slovenije, fosilna obala na Vačah, konjenišvo, Valvazorjeva konjenica, razgledne točke, mestno jedro, prva železniška proga, naravne lepote, podeželje, gostoljubnost. Pogost odgovor je tudi, da turizma v Litiji ni, da je premajhna zainteresiranost, neurejeno okolje, slaba razvitost ter malo turistov.

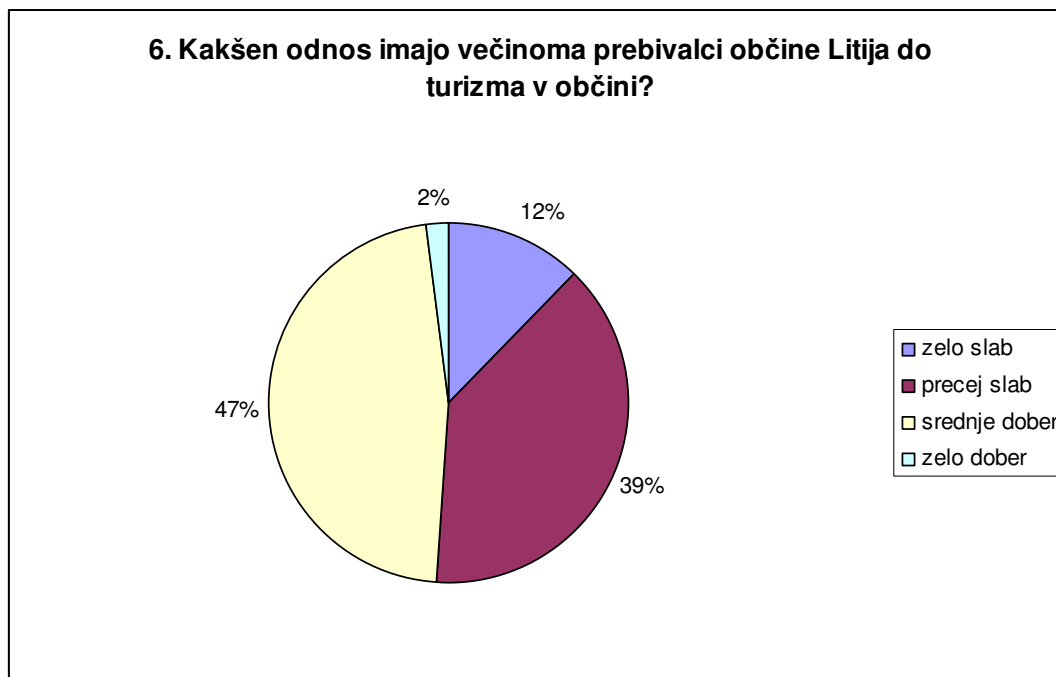
Graf 7: Pojmi povezani z besedno zvezo »turizem v Litiji«

Dobra polovica (51 %) anketiranih meni, da je odnos prebivalce občine Litija do turizma slab, le 2 % je mnenja, da je odnos zelo dober, 47 % jih meni, da je odnos srednje dober.

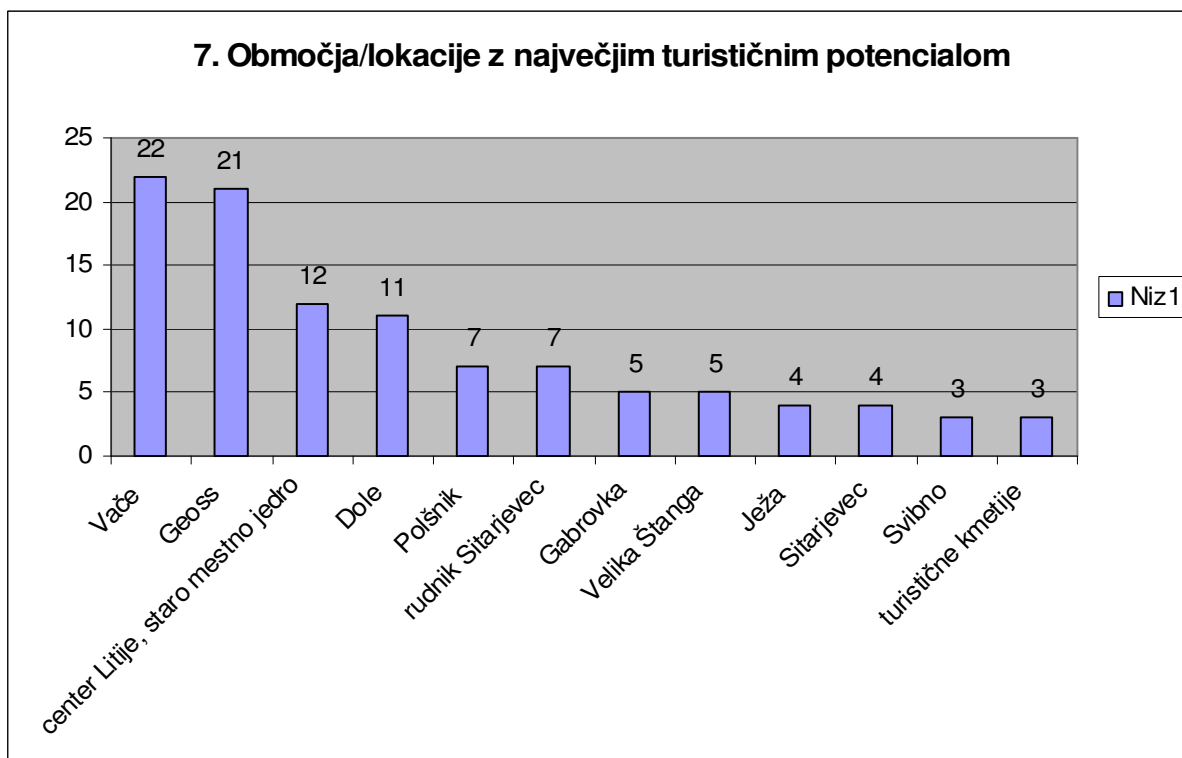
Najpogostejši razlog za slab odnos je v nezainteresiranosti in premalo zanimanja pri domačinih, slaba informiranost in osveščenost, brezbriznost (»To se mene ne tiče.«), kar se kaže tudi v premajhni cenjenosti obstoječega. Ostali razlogi so še premalo odziva, nemotiviranost s strani občine, premalo povezave z drugimi organizacijami, premalo »dogajanja«, vandalizem, individualizem.

Graf 8: Odnos občanov to turizma v občini Litiji

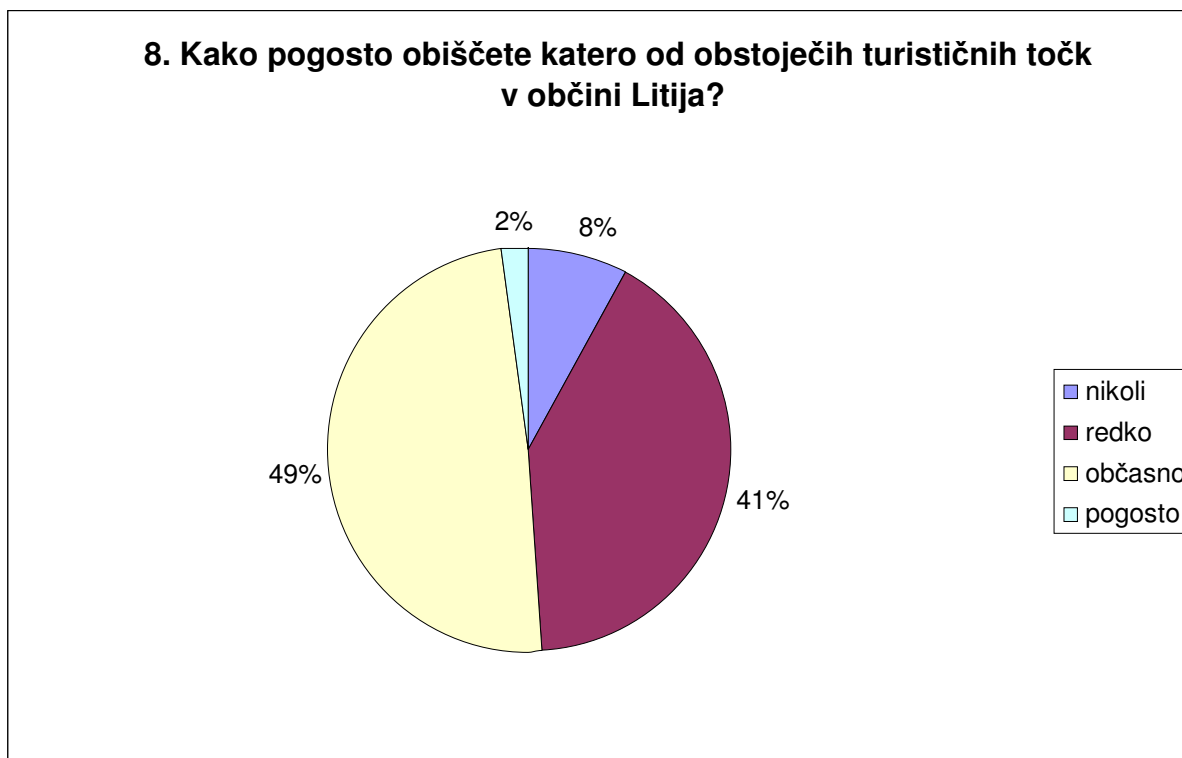
Med območji z največjim turističnim potencialom je bilo omenjenih 41 različnih lokacij. Največkrat so bilo omenjene Vače (22x) in Geoss (21x), sledijo staro mestno jedro Litije, Dole, Polšnik, rudnik Sitarjevec, Gabrovka, Ježa (športno-rekreacijski center), Svibno (rekreacijska pot) ter turistične kmetije. Omenjeni so bili še gradovi (Ponoviče, Pogonik), obrežje Save, območje ob športnem parku As, podeželje, kmetije, muzej, območja s kulturno dediščino, parki, rafting, Veliki vrh ter nekatera območja izven litijske občine.

Graf 9: Območja/lokacije z največjim turističnim potencialom

Domačini so slabi obiskovalci obstoječih turističnih točk. 49 % anketiranih redko ali nikoli ne obiše obstoječih turističnih tok, 49 % jih obiše občasno in le 2% jih obiše pogosto.

Graf 10: Obisk obstoječih turističnih točk

Razlog za slab obisk obstoječih turističnih točk je v neatraktivni turistični ponudbi, ponudbi, ki nudi premalo adrenalina in akcije. Pogosta razloga sta še nezainteresiranost občanov ter pomanjkanje časa.

2.4 ANALIZA PREDNOSTI, SLABOSTI, NEVARNOSTI IN PRILOŽNOSTI (SWOT ANALIZA)

Osnovne značilnosti turizma na območju občine Litija so naslednje:

1. Kljub ugodni središčni legi ter naravnim in kulturnim potencialom statistični podatki kažejo na slabo razvit turizem v občini, kar je razvidno iz podatkov o:
 - a. nizkem deležu v strukturi prihodkov,
 - b. nizki produktivnosti,
 - c. slabo razviti turistični infrastrukturi: majhnem številu nastanitvenih objektov in ležišč, kar rezultira v nizkem številu turistov oz. prenočitev.
2. V občini so po podatkih občine trije gostinski obrati z nastanitvijo (gostilne Kovač, Kimovec in Celestina) s cca 52 ležišči v 23 sobah. Tako ima občina Litija skupaj 52 ležišč brez planinskih, lovskih in drugih koč (uradna registracija Statističnega urada RS za december 2007 beleži skupaj 7 sob in 13 ležišč);
3. V občini Litija ni niti enega odprtega hotela ali penziona ali kampa;
4. Litija je glede na možnosti razvoja turizma zanimiva v vseh sezonah: pohodništvo, kolesarstvo, konjenišstvo oz. jahanje, učne poti, ribolov, lov, fotolov, smučanje, rafting, balonarstvo, ogled kulturnih znamenitosti in etnoloških posebnosti;
5. V letu 2007 je bilo ustvarjenih 1.034 nočitev, od tega 34% s strani domačih gostov ter 66% s strani tujih gostov. Poleg stacionarnih gostov, katerih nočitve so statistično evidentirane, je območje v letu 2007 obiskalo še okrog 700 izletnikov (ponudba 4 različnih izletov - Jarina) in 10.200 šolarjev (3 učne poti: Vače, oglarska pot, muzej);
6. Povprečna doba bivanja je 2,5 dni (326 prihodov);
7. Na osnovi intervjujev s ponudniki nastanitvenih kapacitet sklepamo, da je zasedenost obstoječih nastanitvenih kapacitet relativno visoka;
8. Na vprašanje Litijanom, kakšne potenciale ima občina Litija za razvoj turizma, je večina anketirancev odgovorila, da srednje dobre in da je treba staviti na neokrnjeno naravo in bogato dediščino, čeprav jih polovica nikoli ni »turist« v domačem kraju, iz razloga, ker danosti niso ustrezno povezane v zanimivo ponudbo.
9. Slab odnos občanov do turistične dejavnosti.

Prednosti:

- Geografski položaj območja omogoča relativno enostavno dostopnost iz/do vseh predelov Slovenije (središčna lega – »srce Slovenije«);
- Bližina večjih urbanih središč s solidno kupno močjo;
- Velika pokrajinska pestrost (doline, hribovja,...);
- Dobro ohranjena narava in velika gozdnatost omogoča dobre možnosti za rekreacijo ter predstavlja odličen turistični potencial;
- Raznolikost in pestrost društvenega življenja ter tradicionalnih prireditev;
- Izjemno bogata kulturna dediščina;
- Izredno število naravnih vrednot;
- Obstoječe razvojne organizacije, ki se ukvarjajo z različnimi področji razvoja, tudi turizmom.

Slabosti:

- Ni pripadnosti območju zaradi pomanjkanja skupne identitete;
- Skromna finančna podpore občine
- Šibko sodelovanje med turističnimi akterji in zaprtost v lokalne kroge;
- Šibko vključevanje prebivalcev v razvoj lokalne skupnosti in širšega območja;
- Neorganiziranost različnih turističnih struktur v smislu RDO, DO, TIC,...in nedefiniranost vlog posameznih organizacij

- Preslabo izkoriščeni obstoječi turistično rekreacijski potenciali;
- Pomanjkanje turističnih nastanitvenih objektov in ležišč;
- Slabo stanje glavne prometne povezave s prestolnico in vzhodnim delom države;
- Neobstoječa ali neurejena turistična signalizacija kot element komunikacije.

Priložnosti:

- Izgradnja skupne identitete območja – turistične destinacije Srce Slovenije;
- Okrepitev razvojne sposobnosti občine z večjo vključitvijo prebivalcev v razvojne procese – tudi na področju turizma;
- Izboljšanje organiziranosti in sodelovanja vseh turističnih akterjev;
- Večja vključitev kulturne dediščine (tudi nesnovne – festivali in prireditve) v turistično ponudbo;
- Nadgradnja in povezovanje obstoječih tematskih poti in njihova vključitev v ITP;
- Vključevanje naravnih vrednot in zavarovanih območij v turistično rabo s hkratnim izboljšanjem upravljanja teh območij;
- Položaj mesta Litija ob reki Savi;
- Povečanje avtentičnosti gastronomske ponudbe občine oziroma destinacije;
- Pospeševanje investicij v segmentu manjših nastanitvenih kapacitet (apartmaji, penzioni, družinski hoteli, kampi,...);
- Izboljšanje izkoriščenosti železniških povezav in njihovega vključevanja v ITP.

Nevarnosti:

- Pomanjkanje zagonskega kapitala za investicije v turizmu;
- Stihijska urbanizacija je nevarnost za kulturno krajino, ki je pogoj za razvoj turizma;
- Nepovezanost in zagovarjanje ozkih lokalnih interesov zavira turistični razvoj občine;
- Nizke plače v dejavnosti turizma in gostinstva, ki imajo za posledico nizko kakovost storitev in nezainteresiranost mladih za delo v teh dejavnostih;
- Omejevanje razvoja gostinstva z različnimi zakoni in predpisi.

3. TRENDI TURISTIČNEGA POVPRASEVANJA

3.1 TRENDI POVPRASEVANJA EVROPSKEGA TRGA V ŠTEVILKAH

Obseg evropskega turizma se bo v naslednjih letih podvojil, najbolj priljubljena destinacija bosta Srednja in Vzhodna Evropa. Letna rast mednarodnih prihodov v Evropo naj bi bila 3-odstotna, kar je pod svetovnim povprečjem. Evropa naj bi še naprej ostala svetovna destinacija številka 1, čeprav se bo njen delež v naslednjih dveh letih zmanjševal. Glavne izvirne države potovanj so Nemčija, Velika Britanija, Francija, Italija in Nizozemska. Najatraktivnejše države kot cilj potovanj so Španija, Francija, Italija, Nemčija in Avstrija. Večina potovanj (87%) se nanaša na bližnje destinacije (Evropa); 13% pa v oddaljene destinacije.

Značilnosti potovanj Evropejcev v tujino so sledeče:

Povprečna doba vseh potovanj je 9,1 dni, največ potovanj traja od 4 do 7 dni. Po namenu prevladujejo sprostitvena potovanja (82 %), 18 % je poslovnih potovanj. Glede na vrsto počitnic no na prvem mestu »narava, sonce, plaža« (35%), sledijo krožna potovanja (18%), ter mestne počitnice (17%). 22% vseh potovanj kupijo v paketu, 50% jih delno rezervirajo, 28% je predhodno nerezerviranih potovanj. Pri počitniških potovanjih je delež organiziranih potovanj v paketu nekoliko večji (33%), 43% je delnih rezervacij, 24% pa predhodno nerezerviranih potovanj. Pri namestitvi se najpogosteje odločajo za hotele (52%), sledijo apartmaji, kampi ipd. (26%), prijatelji, sorodniki, privatne zmogljivosti (20%) ter drugo (2%).

Najpogostejše transportno sredstvo je letalo (46%), sledi osebni avto (31%), avtobus (10 %), vlak (8 %), ladja (3 %). Povprečna starost turistov je 41,1 leta, potuje 54% moških in 46% žensk, 21% s podeželja, 23% iz manjših mest in 56% iz večjih mest. Glavno obdobje potovanj je od maja do avgusta, glavna sezonska nihanja so pri počitniških potovanjih.

3.2 RAZVOJNI IN TRŽENJSKI TRENDI TURISTIČNEGA POVPRASEVANJA

Nenehne naravne in družbene spremembe vplivajo na razvoj turizma in na trende turističnega trga. Med turisti je še vedno velika skrb za varnost. Sicer pa so se ljudje privadili, da živijo v nevarnem svetu in so tudi sprejeli zdravstveno tveganje.

Ljudje se še vedno odločajo za krajša in pogostejša potovanja. Sicer se pričakuje okrepitev daljših, čezoceanskih potovanj v prihodnjih letih, vendar pa bodo na nekaterih trgih še vedno v velikem deležu zastopana domača in medregijska potovanja.

Izrazita je rast povpraševanja po nizkocenovnih letih. S ponudbo novih nizkocenovnih letalskih povezav in vse večjem povpraševanju po cenovno ugodnih aranžmajih pa bo povpraševanje še raslo. Večja in cenejša ponudba povezav s hitrimi vlaki bi sicer lahko delno vplivala na preusmeritev potnikov k železniškim povezavam, predvsem zaradi povečanja cen goriv in letalskih taks.

Tudi v prihodnje se pričakuje velika rast uporabe interneta pri načrtovanju in rezervaciji potovanj, kar bo še pospešilo rast poznih rezervacij.

Turisti vse bolj iščejo doživetja, aktivnosti in ne destinacije. Zato je potrebno biti bolj kreativen pri trženju in promociji, pri oblikovanju turističnih produktov in ponudb.

Povpraševanje po avtentičnih izkušnjah, vključujoč kulturo in stik z naravo še vedno narašča, predvsem med starejšimi turisti. Prav tako raste povpraševanje po wellness programih in po izobraževalnih programih, ki omogočajo različna usposabljanja in izobraževanja na potovanju.

Pozorni moramo biti tudi na »hibridne« potrošnike, ki iščejo npr. kombinacijo luksuznega hotela z nizko cenovnim letom, ali npr. en večer restavracijo s hitro prehrano, drugič pa luksuzno restavracijo.

Vsekakor ne moremo več pričakovati lojalnosti turistov posamezni destinaciji oziroma določenemu turističnemu proizvodu.

Pri načrtovanju strategije je potrebno upoštevati naslednje trende:

DEMOGRAFSKI TRENDI

Povečanje deleža starejših ljudi

Starejši ljudje bodo bolj zdravi in bodo imeli več razpoložljivega dohodka. Mnogo se jih bo hitreje upokojilo. To bo povzročilo večje povpraševanje po kvalitetnih, primernih in varnih ponudbah, po enostavnih prevozih, po sproščujočih aktivnostih, po produktih za eno osebo, v izven sezonskih mesecih s poudarkom na udobju.

Trend manjšega števila družinskih članov povečuje razpoložljiv dohodek in kupno moč na osebo. To bo povzročilo povečanje povpraševanja po specializiranih proizvodih, oddihi v mestih in drugih krajših potovanjih v manj običajnih obdobjih in povečalo interes za počitnice na soncu v zimski sezoni.

ZDRAVJE

Naraščanje zavesti o zdravem življenju bo vplivalo na odločanje glede na destinacijo. Turisti se bodo bolj izogibali destinacij z nalezljivimi boleznimi, upadlo bo povpraševanje po klasičnih poletnih potovanjih, povečalo se bo povpraševanje po aktivnih potovanjih in wellness programih.

IZOBRAŽEVANJA IN USPOSABLJANJA

Z naraščanjem povprečne stopnje izobrazbe se povečuje zanimanje za umetnost, kulturo, zgodovino, izobraževanje in duhovnost. S tem se bo povečalo povpraševanje po specializiranih produktih, ki bodo vključevali elemente umetnosti, kulture, zgodovine ali samostojno organizirane vsebine potovanj. Pričakuje se povečanje potreb po boljši in bolj kreativni komunikaciji in informiranosti in povečanje povpraševanja po destinacijah v srednji in vzhodni Evropi.

PROSTI ČAS

Današnji način življenja spodbuja **več krajših oddihov in sprostitev**, kar povečuje potrebo po dodatnih cenejših produktih, po sprostitvenih produktih in povečuje povpraševanje po več krajših potovanjih. Več potovanj bo bliže domu. Čas je vedno dragocen, zato želijo obiskovalci maksimizacijo užitkov v minimalnem času. Povečalo se bo povpraševanje po aktivnih kratkih oddihih, tematskih parkih, športnih in sprostitev centrih.

POTOVALNE IZKUŠNJE

Potrošniki imajo izoblikovan **kritičen odnos so kvalitete in cene**. Potovanjem bodo konkurirale tudi druge možnosti sprostitve in trošenja denarja. Destinacije, ki ne izpolnjujejo zelenih standardov bodo ogrožene. Posamezniki se bodo odločali za različne vrste potovanj – enkrat nizkocenovne, naslednjič dražje, enkrat aktivno intenzivne, drugič sprostitvene. Število turistov, ki so zvesti samo eni destinaciji se bo občutno zmanjšalo. Povečala se bo potreba po večji mobilnosti, zato bo povečala uporaba izposoje avtomobilov, motornih koles in koles. Regije, ki bodo nudile bogato, različno ponudbo in celovite, integralne proizvode bodo vse bolj iskane.

SODOBEN NAČIN ŽIVLJENJA

V zahodni družbi se je način življenja precej spremenil, kar vpliva tudi na zaznavanje turista, njegovih osebnih potreb in obnašanja. V turizmu bodo potrebne določene investicije v izvenpenzijsko ponudbo, klasični »bed & breakfast« ni več dovolj. Status je manj pomemben, vse več povpraševanja je po manjših nastanitvenih objektih (družinski hoteli, turistične kmetije). Manj povpraševanja je po vodenih potovanjih. Ponudniki bodo morali razvijati popolnoma nove proizvode, koncepte in storitve, kar jih bo razlikovalo po njihovi dodani vrednosti od drugih. Različni hobiji in interesi bodo vse bolj pomemben sestavni del potovanj.

INFORMACIJSKA TEHNOLOGIJA

Uporaba interneta za iskanje informacij, rezervacijo in nakup turističnih proizvodov in storitev je vse večja. Hkrati pa je to novo, vedno bolj pomembno sredstvo za vizualno turistično predstavitev. Vendar pa se bo z uporabo interneta in z možnostjo primerjanja različnih ponudb konkurenca močno povečala. Izkušeni turisti si bodo sami oblikovali potovanje in direktno rezervirali turistične storitve. Klasična vloga organizatorjev potovanj se bo zmanjšala. Z internetom se bo spremenila tudi vloga nacionalnih turističnih organizacij, hkrati pa omogoča nov način e-marketinga (vključno z uporabo destinacijskega marketinga). Promocija od ust do ust bo imela veliko vlogo pri stimuliranju obiskov spletnih strani. Razpoložljivost podrobnih informacij ponudnikov na destinacijski strani ali preko povezav bo osnovni pogoj za uspešnost spletnih strani. Možnost nakupovanja preko interneta bo stimuliralo kasnejše rezervacije preko interneta. Vsekakor pa bodo turisti morali biti dobro obveščeni o varni možnosti on-line rezervacij.

PREVOZI

Naraščanje možnosti uporabe hitrih vlakov in nizko cenovnih letalskih povezav bo vplivalo na klasične potovalne poti. Cestni promet se bo soočal s problemi preobremenjenosti. Prednost bodo imele lahko dostopne destinacije, primerne za kratka potovanja, predvsem kadar so organizirani veliki dogodki izven glavne sezone. Povečanje možnosti direktnih železniških in letalskih povezav bo spodbudilo povpraševanje po mednarodnih kratkih potovanjih v mesta in mestne regije na račun potovanj na podeželje. Za srednje razdalje se bo povečala uporaba hitrih vlakov namesto rednih letalskih linij. Preobremenjenost cest zlasti v glavnih sezonah bo zmanjšalo uporabo osebnega avtomobila za potovanja, zmanjšala se bodo tudi avtobusna potovanja. Slabe mednarodne povezave med posameznimi transportnimi sredstvi bodo slabo vplivale na obisk določenih destinacij. Zlasti med starejšimi turisti se bo povečalo povpraševanje po potovanjih z ladjo. Prednost bodo imele destinacije z urejeno transportno infrastrukturo (železnice, letališča, ceste).

TRAJNOSTNI RAZVOJ

Zavest o varovanju okolja se bo povečala. Povečalo se bo povpraševanje po okolju prijaznih destinacijah, kjer bosta narava in ljudje odigrali vedno večjo vlogo. Trajnostni razvoj turistične destinacije bo vplival tudi na višje cene turističnih storitev. Destinacije, ki so pregosto pozidane in katerih arhitektura ni v skladju z naravnim okoljem, bodo izgubljale na privlačnosti. Zaradi vedno večje ozaveščenosti prebivalstva o varovanju okolja so vedno bolj privlačne čiste in urejene destinacije. Potrebno je razlikovati eko-turizem od trajnostnega razvoja turizma. Politika destinacijskega managementa mora biti skladna in sestavni del prostorskega planiranja. Vrednota ostaja ohranjanje kulturne dediščine, varovanje naravnega okolja in socialnih odnosov, pri čemer je bistveno, da se dviga ravne kakovosti življenja v celotnem okolju.

VARNOST

Povečalo se bo povpraševanje po varnih destinacijah, turisti se izogibajo destinacij, ki so rizične. Povečal se bo pomen čiste tekoče vode, vode v morjih, jezerih in bazenih. Bolj kritični turisti se bodo hitreje pritožili nad ponujenimi proizvodi, ki ne bodo izpolnjevali pričakovanih standardov. Stroški zagotavljanja varnosti se bodo hitro povečali. Turistično gospodarstvo mora biti fleksibilno in se mora bolj pripraviti na turistično povpraševanje v krznih obdobjih.

Vir: Hauko, K.: Trendi in napovedi v turizmu

3.3 TRENDI RAZVOJA TURIZMA V SLOVENIJI IN SVETU OB UPOŠTEVANJU DOLOČIL VAROVANJA OKOLJA

V Sloveniji je bilo v letu 2007 ustvarjenih 8,2 milijona prenočitev, od tega je bilo domačih 3,4 milijone in tujih 4,8 milijone. Število prenočitev se je v primerjavi z letom 2006 povečalo za 6,5%.

Pri oblikovanju ponudbe je potrebno upoštevati, da nenadzorovan razvoj turizma lahko močno obremenjuje okolje. Cilj je, da se takšna območja ohranijo pred nezaželenimi pritiski z ustreznim usmerjanjem obiskovalcev in njihovim osveščanjem.

Naravne vrednote je kot ključni del turistične ponudbe potrebno varovati. Turizem obremenjuje okolje zaradi povečanega prometa, namestitve in infrastrukture. Večina turistov v Slovenijo pride po cestah. Z vidika pritiska na okolje so sprejemljivejše skupne nastanitvene kapacitete, kampi ter zagotavljanje dopolnilnih bivališč v obstoječih stavbah.

Rekreacija v naravi (kolesarjenje, pohodništvo, plezanje) je najbolj priljubljena dejavnost Slovencev v prostem času, ki pa ob upoštevanju pravil vedenja v naravi, okolja posebej ne obremenjujejo. Športni ribolov in lov sta način doživljanja narave za precejšnje število ljudi. Ti so velik potencial za turistične dejavnosti in pomembna ciljna skupina za okoljsko ozaveščanje. Da bi preprečili tisti del negativnih učinkov na lokalno in kulturno in naravno okolje, ki jih povzroča turizem in ohranili pozitivne učinke, ki ga ima turizem za lokalno prebivalstvo in za turiste, se v svetu podarja trajnostni razvoj turizma. Trajnostni razvoj se nanaša na ohranjanje kulturne dediščine, varovanja naravnega okolja in socialnih odnosov, pri čemer je bistveno, da se dviga raven kakovosti življenja v celotnem okolju, kar mora zagotavljati tudi dolgoročno ekonomsko blagostanje domačega prebivalstva in dobro počutje gostov. Tako se v turizmu pojavlja vse več različic eko turizma ter turistov, ki so bolj ekološko ozaveščeni. Turizem na podeželju je izrazito značilen za Evropo, vendar je navzoč tudi v ZDA in Latinski Ameriki. Slovenija ima glede na svoje naravne danosti in ohranjeno naravno okolje dobro osnovo za vzpostavitev specializirane turistične ponudbe v harmoniji z naravnim okoljem. Majhnost slovenskih kmetij sili kmete k dodatnim dejavnostim na kmetiji, kot je turistična dejavnost na kmetiji. Hkrati je Slovenija turistično pestra in raznolika država in se lahko glede na ohranjene danosti na mednarodnem trgu pozicionira kot prepoznavna »ekoturistična destinacija«.

Po podatkih Zveze združenj ekoloških kmetov Slovenije je v Ljubljanski regiji z okolico 9 eko-kmetij, v Mariborski regiji z okolico 7, v Celjski regiji z okolico 9, v Dolenjski regiji z Belo Krajino 10, v Gorenjski regiji 3 ter v Primorski regiji 7. Njihove dejavnosti so: čebelarstvo, zelenjadarstvo, zelišča, živinoreja, telički, kozlički, mleko, skuta, jajca, zelenjava, žganje, sadje, zdravilne rastline-čaji, kozjereja-sirarstvo, poljedelstvo, konjereja, jahanje, ovčereja, turizem, vinogradništvo.

Pri trženju ekoloških pridelkov je v prvi vrsti pomemben direkten stik s potrošniki in obratno. Danes so najpomembnejše prodaje poti eko proizvodov direktna prodaja na kmetijah, eko tržnica, prodaja na standardnih tržnicah.

4. STRATEGIJA RAZVOJA TURIZMA V OBČINI LITIJA

Turizem je hitro rastoča gospodarska panoga, ki je tudi za občino Litija razvojna priložnost. Turistična ponudba občine se bo umestila v bodočo turistično destinacijo Srce Slovenije, kajti ponudba posamezne občine je tako v slovenskem, še bolj pa evropskem merilu premajhna za zadostno prepoznavnost in ne more dosegati zadostnih konkurenčnih prednosti za samostojno nastopanje na trgu.

4.1. Poslanstvo razvoja turizma v občini Litija

V turistično dejavnost vključeni prebivalci in poslovni subjekti imajo poslanstvo ponuditi turistične produkte, ki temeljijo na sodelovanju in povezovanju domačinov, trajnostni izrabi naravne in kulturne dediščine, na lastnih zgodbah, ki pričarajo obiskovalcem nepozabno doživetje in zadovoljstvo, ponudnikom pa zagotavljajo lastno ekonomsko korist, delovna mesta in s tem dvigovanje kakovosti življenja občanov.

4.2. Vizija razvoja turizma v občini Litija

Občina Litija bo postala zanimiva turistična točka v okviru turistične destinacije Srce Slovenije. Razvijala bo edinstveno turistično ponudbo (podeželsko, geološko, golf) po načelu trajnosti za domačine in okolje. Obisk bo zanimiv skozi celo leto, doživetja so povezana z aktivnostmi v naravi, gostoljubjem domačinov, tradicionalno kulinariko, prireditvami in edinstvenostjo naravne in kulturne dediščine.

Turizem bo postal v občini pomembna gospodarska panoga z novimi delovnimi mesti, primerno dodano vrednostjo in na dolgi rok zanimivim donosom naložb.

Pozicioniranje Litije z okolico kot izletniške, rekreacijske, kulturne, sprostitevne turistične destinacije je odvisno na eni strani od zavedanja o pomenu urejenosti domačega okolja, gostinskih in turističnih objektov, infrastrukture, kakovosti storitev ter na drugi strani od pripravljenosti prebivalstva za sprejem turizma in turistov z vsem pozitivnim (prihodki, delovna mesta, dinamika – dogajanje) in negativnim (hrup, gneča), ki ga prinašajo.

4.3. Strateški in operativni cilji razvoja turizma

Ključni problemi, ki izhajajo iz analize obstoječega stanja in so izhodišče pri pripravi ekonomskih, trženjskih, socialnih in podjetniških ciljev:

- Slaba prepoznavnost oz. skorajda popolna neprepoznavnost turistične ponudbe občine Litija;
- Pomanjkanje nastanitvenih kapacitet za razvoj turizma na območju občine;
- Neurejenost okolja in pomanjkanje turistične infrastrukture;
- Ne zadosten pretok informacij;
- Nepovezanost in nesodelovanje posameznih ponudnikov turističnih storitev;
- Neenotno nastopanje na trgu;
- Stihijska promocijska aktivnost;
- Nepoznavanje in neaktivnost pri pridobivanju finančnih spodbud;
- Neizkoriščeni obstoječi potenciali;
- Pomanjkanje izobraženih kadrov na področju turizma in marketinga;
- Poraba sicer minimalnih »turističnih« sredstev, ki ne prinaša optimalnih rezultatov.

4.3.1 EKONOMSKI CILJI

Ekonomski cilji na območju občine Litija pri nadaljnjem razvoju turizma so opredeljeni s tržnimi in ekonomsko-finančnimi kategorijami, ki morajo zagotavljati ustvarjanje prihodkov in delovnih mest na

območju iz naslova razvoja dejavnosti turizma in s turizmom povezanih dejavnosti. Deloma so odraz že izraženih javnih in zasebnih interesov.

Kvalitativna opredelitev ekonomskih ciljev je naslednja:

- Spodbujanje novih investicij v turistično infrastrukturo na območju (izgradnja novih nastanitvenih kapacitet, tematski parki, ipd.)
- Spodbujanje investicij v ureditev osnovne turistične in ostale dopolnilne infrastrukture ter okolice posameznih predlaganih izvedbenih programov
- Povečanje zasedenosti obstoječih nastanitvenih in gostinskih kapacitet in obiska obstoječih turističnih programov
- Povečanje neposrednega in posrednega dohodka iz naslova turistične potrošnje na območju občine oz. širše destinacije Srce Slovenije
- Povečanje števila delovnih mest v turizmu in povezanih dejavnostih v okviru novih in obstoječih kapacitet
- Povečanje povprečne potrošnje v okviru že razvitih programov z dodatno ponudbo
- Povečanje obstoječega števila enodnevnih obiskovalcev in oblikovanje turističnih proizvodov

Okvirna kvantitativna opredelitev ekonomskih ciljev (ciljno leto 2013):

- Povečanje števila nastanitvenih kapacitet iz približno 50 obstoječih ležišč na 250 ležišč v hotelu, apartmajih, lovskih kočah in sobah na turističnih kmetijah, gostiščih
- Povečanje števila nočitev iz sedanjih 920 na 15.000
- Povečanje števila obiskovalcev iz sedanjih 380 na 7.000
- Povečanje povprečne dobe bivanja iz 2,5 na 3,5 dni
- Povečanje prihodkov (letno) na:
 - hotelske in gostinske dejavnosti 10 mio EUR
 - ostalih dejavnosti - trgovine, tržnica,.. 2 mio EUR
 - izletov, prireditev 0,5 mio EUR.
- Povečanje števila zaposlenih: 100 delovnih mest z redno zaposlitvijo in 50 s sezonsko zaposlitvijo

Cilje bo mogoče argumentirano opredeliti, ko bodo pripravljene izvedbene študije za nosilne investicijske programe.

4.3.2. TRŽENJSKI CILJI IN AKTIVNOSTI

Trženjski cilji:

- Razvoj novih komplementarnih turističnih produktov, prilagojenih posameznim ciljnim skupinam (povezava obstoječih turističnih točk in priprava programov ponudbe)
- Priprava celostne grafične podobe občine Litija, usklajene s celostno grafično podobo destinacije Srce Slovenije in postopno uvajanje CGP na celotnem območju in ob vseh predstavitvenih in promocijskih priložnostih
- Izdelava trženjskega koncepta celotne turistične ponudbe, ki bo predvidela postopno vključevanje novih programov
- Povezovanje z organizatorji potovanj v Sloveniji, na Hrvaškem in Italiji kot primarnimi trgi ter vzpostavitev skupnih tržnih aktivnosti: npr. twin centri (povezava Primorje, podeželje, povezava različnih kultur in zgodovine)
- Vključevanje v skupne trženjske aktivnosti na ravni destinacije Ljubljana kot tudi Slovenije
- Prenova občinskega spletnega portala (iz upravnega v promocijski slog)
- Vključevanje turistične ponudbe občine Litija v obstoječi spletni portal www.srce-slovenije.si, ki je tržno naravnana spletna stran

- Izraba drugih specializiranih slovenskih turističnih portalov (STO, golf, pohodniški, učni, prireditveni portali...)
- Vzpostavitev turistične informacijske točke (TIC) za posredovanje informacij in promocijo
- Promocija turističnih aktivnosti (prireditve, pohodi,...)

Izobraževalni cilji:

- Vzpostavitev fleksibilne oblike funkcionalnega izobraževanja za turistične kadre in lokalno prebivalstvo
- Jasno postavljena organizacija in vloga izbranih akterjev
- Vzpostavitev formalnih partnerskih povezav med razvojniki, ponudniki, tržniki, promotorji in drugimi akterji
- Vzpostavitev izbrane organizacijske oblike (DO, TIC,...)

4.3.3. CILJI SOCIALNEGA OKOLJA IN AKTIVNOSTI

Interesi domačega prebivalstva in koristi, ki jih lahko imajo od aktivnega razvoja turizma, določajo družbene cilje pri razvoju turizma na območju občine Litija.

Sociološki cilji pri razvoju turizma na območju občine Litija so predvsem povečanje zaupanja domače javnosti v razvojne možnosti in potencialne svojega območja.

Iz analize ankete med domačini in nekaterimi ponudniki turističnih storitev v Litiji izhaja ugotovitev, da prebivalci v večini niso zadovoljni z razvojem turizma v občini, zaznavajo pa potencialne, čeprav se sami ne obnašajo kot turisti in te potencialne slabo koristijo.

Pri oblikovanju turistične ponudbe v občini največji problem predstavlja nizko bazično stanje turistične infrastrukture in odsotnost izrazite orientacije v smeri razvoja turizma, da bi to opogumilo potencialne ponudnike in investitorje v večja vlaganja.

Potrebno je na organiziran in sistematičen način obuditi sodelovanje in zaupanje domačinov pri razvoju turizma na območju občine in omogočiti možnosti za izobraževanje in usposabljanje zainteresirane javnosti.

Le z domačim prebivalstvom, ki bo optimistično in aktivno podpiralo razvojne namere na področju turizma, se lahko razvije dolgoročno uspešna turistična ponudba. Odveč je navedba, da je osnova v pozitivni strateški razvojni usmeritvi občinske politike do razvoja turizma v občini.

Način vključevanja domačinov:

- s sistematičnim informiranjem vzpostaviti komunikacijo med razvojniki, ponudniki in domačini
- aktivno sodelovanje pri nastajanju razvojne strategije in operativnih razvojnih načrtov
- sodelovanje pri oblikovanju in tudi trženju turistične ponudbe območja občine Litija in destinacije Srca Slovenije

Aktivnosti:

- Z natečaji spodbujati in strokovno usmerjati urejenost vasi in naselji, kjer so turistične točke (in tudi drugje)
- V novo vzpostavljeni turistični VEM točki lahko domačini brezplačno koristijo svetovalne storitve s področja razvoja, organizacije in trženja njihovih turističnih storitev
- Svetovanje pri oblikovanju turističnih programov, sodelovanje s predlagano nosilno institucijo
- Z okrepitvijo in usmerjanjem turističnih in drugih s turizmom povezanih društev preko NVO stičišča doseči večjo vpetost domačinov in sledenje občinski strategiji (povečevanje članstva, vpliv na programe društev)
- Spodbujanje sodelovanja kulturnih in drugih društev na turističnih prireditvah
- S skupnimi promocijskimi aktivnostmi na nivoju občine spodbujati dodatno turistično povpraševanje po obstoječi ponudbi, kar bi sprožilo njeno širitev in razvoj

- Nuditi možnost dodatnega strokovnega usposabljanja in izobraževanja (oblikovanje proizvodov, trženje, prodaja,...)
- Z uporabo občinskih glasil vplivati na optimizem zaradi razvoja turizma in preko PR-ja vzbujati ponos domačinov na svoj kraj, občino
- Informiranje o razvojnih namerah Občine na področju turizma in vključitev domačinov
- Ustvarjanje ugodnejših pogojev za naložbe v turizem

Cilji:

- Povečanje turistične zanimivosti kot tudi urejenosti občine Litija
- Izboljšanje kakovosti življenja domačinov
- organizirano delo z mladimi

4.3.4. CILJI NARAVNEGA IN KULTURNEGA OKOLJA TER AKTIVNOSTI

Upoštevanje smernic za zavarovana območja naravne in kulturne dediščine (Vače, Slivna, Sitarjevec, Ponoviče, Roje, reka Sava,...) in ohranitev pristnega kulturnega in naravnega okolja, je konkurenčna prednost in omogoča hitrejši razvoj turizma.

Glede na vrsto naravnih in kulturnih znamenitosti na območju občine je potrebno, ob upoštevanju predlaganih investicij posameznih izvedbenih programov v okviru turističnih točk, upoštevati zavarovana območja in oblikovati programe, ki bodo sprejemljivi za ohranjanje pristnega okolja.

Za razvoj turizma in dvig kakovosti storitev je nujna izvedba posameznih investicijskih projektov, kar bo omogočilo tudi pozitivne širše gospodarske učinke. Hkrati je potrebno postaviti kot cilj ohranitev in celo poudarjanje pristnih in izvirnih elementov naravnega in kulturnega okolja na območju (arheološka najdišča, rudnik, graščina, cerkve, učne poti, parki) kot tržne prednosti.

Ena najtežjih nalog in poti pri razvoju turizma občine bo ohranjanje pristnosti in hkrati komercializacija elementov kulturne in naravne dediščine.

Kulturni elementi kot so nekateri tradicionalni običaji in prireditve, kulinarika, glasba, etnološka dediščina ter način življenja domačinov, pa morajo postati odraz pristne gostoljubnosti in posebnosti turistične ponudbe. Tako bodo turistični proizvodi pridobili na pomenu in vrednosti za določene ciljne skupine in skladno s sodobnimi trendi in potrebami gostov.

Aktivnosti:

- aktiviranje zainteresiranega lokalnega prebivalstva in pridobitev konsenza
- spodbujanje urejevanja okolice hiš
- ureditev podeželske tržnice v Litiji
- ureditev počivališč in gostišč ob reki Savi
- organizacija različnih prireditev, delavnic, tekmovanj in akcij
- spodbujanje izdelovanja izdelkov domače obrti in njihova organizirana prodaja
- posredovanje propagandnega materiala v Ljubljani, na Trojanah in drugje (ponudba občine v kontekstu ponudbe destinacije Srca Slovenije in informacijske table na frekvenčnih točkah)
- aktivnosti (tekmovanja) na področju urejanja celotnega kraja in posameznih vasi (poudarek na vaseh Vače, Slivna, Sava, Breg, Polšnik, Dole, Jevnica, Gabrovka, Moravče,)
- aktivnosti povezane z ekološkim osveščanjem prebivalstva
- izobraževanje
- ohranjanje običajev, naravne in kulturne dediščine
- pospeševanje informacijske dejavnosti v kraju
- spodbujanje izgradnje turistične infrastrukture

- selekcija smeti
- zmanjšanje obremenitev cest z dnevno migracijo in s tem emisij CO2

4.4. Dolgoročni strateški cilji (2010-2015)

- **povezati turistično ponudbo** občine Litija z ostalo turistično ponudbo destinacije Srca Slovenije (povezati golf ponudbo v mrežo golf igrišč po Sloveniji in v Evropi, povezati geo-park Litija v slovenski geo-park in v mrežo evropskih geo-parkov,...)
- **povečati turistične kapacitete in neposredne učinke:**
 - programsko razširiti ponudbo turističnih in s turizmom povezanih storitev
 - znatno povečati neposredne in posredne prihodke iz naslova turistične potrošnje na območju
 - povečati število delovnih mest v turizmu in s turizmom povezanih dejavnostih
 - povečati zasedenost gostinskih in namestitvenih kapacitet
- **doseči prepoznavnost** posameznih turističnih točk v slovenskem in mednarodnem prostoru in s tem pozitivne učinke na razvoj lokalne skupnosti in njenih članov
- **izboljšati kakovost življenja in standard domačinov** na osnovi neposrednih in posrednih učinkov turizma

4.5. Kratkoročni operativni cilji (2008-2010)

V prihodnjih dveh letih želimo doseči naslednje kratkoročne operativne cilje:

- Predstavitev projekta strateškega razvoja turizma na območju občine domači javnosti in vključevanje zainteresiranih posameznikov pri izvajanju aktivnosti
- Vključitev projektov v prostorsko ureditvene plane
- Spodbujanje podjetništva – podkrepitev VEM točke
- Ureditev okolice in osnovne turistične infrastrukture na območju (okolica domačij, ceste, odpadki...)
- Ureditev obstoječih turističnih točk in ureditev enostavnega dostopa do znamenitosti
- Priprava trženjske strategije
- Oblikovanje celostne grafične podobe turističnega območja (projekt Razvojnega partnerstva središča Slovenije) in posameznih turističnih proizvodov
- Po izboru in pregledu tematskih poti ureditev informacijsko označevalnega sistema na območju (postavitev tabel v skladu s celostno grafično podobo destinacije Srca Slovenije in strategije razvoja in obnove tematskih poti na območju)
- Postavitev enotnih označevalnih tabel znamenitosti, ponudnikov na območju (vključitev v regijski projekt Trkamo na vrata dediščine)
- Postavitev info panojev na vstopnih točkah v občino
- Vzpostavitev turistične informativne točke (TIC)
- Priprava in tisk turistične izletniške karte občine in lokalnih zgibank za obstoječo ponudbo tematskih poti, prireditev
- Organiziranje in izvajanje izobraževalnih modulov za posameznike, posredno in neposredno povezane s turistično dejavnostjo
- Začetek pridobivanja investorjev in spodbujanje izgradnje predlaganih namestitvenih kapacitet na področju posameznih turističnih točk
- Doseči večjo zasedenost obstoječih turističnih zmogljivosti z aktivnim oblikovanjem in trženjem privlačnih izletniških in stacionarnih receptivnih turističnih programov na osnovi obstoječe turistične ponudbe

- Doseči zavedanje domače javnosti o pomenu razvoja turizma in povezanosti vseh dejavnikov za uspešen razvoj in trženje turistične ponudbe
- Razviti nabor domačih izdelkov in organizirati njihovo prodajo, vključevanje Centra za razvoj Litija, kmetijsko svetovalne službe, Jarine- podeželskega razvojnega jedra, občine
- Doseči organizacijsko povezanost in s tem sinergične učinke vseh turističnih dejavnikov na območju za potrebe skupnega in aktivnega oblikovanja, razvoja in trženja turistične ponudbe
- Doseči boljše trženje organiziranih izletov ter informiranje in usmerjanje izletnikov in turistov na območju
- Usposobiti ponudnike na območju za kakovostno oblikovanje in trženje turističnih in s turizmom povezanih storitev
- Spodbuditi investiranje obstoječih ponudnikov v programsko popestritev in izboljšanje kakovosti ponudbe
- Definirati nujne in tržno upravičene investicijske projekte v turistično infrastrukturo s pridobitvijo investitorjev

4.6. Cilji na področju izgradnje turistične infrastrukture

Prva faza zajema predvsem »mehke elemente«, ki so opisani v gornjih kratkoročnih ciljih.

Predvidijo se aktivnosti, ki jih razvrstimo v sledeče programe:

CGP - usmerjevalno označevalni sistem in ureditev okolice

ČV - usposabljanje človeških virov

QU – dvigovanje kakovosti obstoječe ponudbe (predvsem kulinarike)

ORG - organiziranost turizma na območju

TIC – ureditev turistično informativne točke (v Litiji ob Zasavski cesti...) in trženje obstoječe ponudbe

V prvo fazo sodijo tudi priprave na drugo - investicijsko, kapitalsko zelo zahtevno fazo. Pomembno je ustrezno prostorsko planiranje, ki je ravnokar v polnem teku.

Tabela 3: Pregled potrebnih začetnih aktivnosti in ocenjena vrednost

Aktivnost	vrednost	
projekt označevanja občine s priročnikom CGP	6.000 €	
izvedba označevanja (usmerjevalne in informacijske table)	40.000 €	
označevanje dediščine	10.000 €	
animacija za povečanje ponudbe turističnih storitev	2.000 €	letno
usposabljanje turističnih ponudnikov	2.000 €	letno
povezovanje in podpora društvom	10.000 €	letno
promocija: sodelovanje v predstavitev Srca Slovenije	5.000 €	letno
delovanje turistične pisarne	20.000 €	letno
priprava projektne dokumentacije	10.000 €	
razvoj območja Tlaka – delo s potencialnimi turističnimi ponudniki	20.000 €	
	125.000 €	

V drugi fazi (v roku 5-10 let) so evidentirane sledeče potencialne investicije:

Geo park Litija:

- **Fosilna morska obala Vače:** izgradnja parkirišča in postavitvev geo interpretacije.
- **Mesto Litija:** preselitev muzeja v Ukmarjevo hišo in obogatitev zbirk z vključitvijo savskega nabrežja, starega mestnega jedra in Sitarjevca, ureditev parkirišča v bližini.
- **Tematski park Sitarjevec:** ureditev dostopa v krajši del rova z limonitnimi kapniki, morda speleoterapija, postavitvev replike železodobne rudarske hiše za potrebe recepcije, ureditev parkirišča za 20 avtomobilov in 4 avtobuse.
- **Stalna zbirka savskih prodnikov na Bregu:** informatizacije oz. digitalizacija predstavitve in vključitev v mrežo geo parka Litija, ureditev okolice
- **Dole pri Litiji:** kraške jame, izkopavanje naravnega kamna

Golf resort Ponoviče: izgradnja golf igrišča z 18 luknjami; prenova graščine v hotel 4* (50 sob-100 ležišč) z wellness centrom.

Ekološki park Slivna: postavitev tematskega parka (arheologija) z večjim servisnim objektom (recepcija, multivizija, sanitarije, gostinstvo, trgovinica s spominki...) in parkiriščem za 100 avtomobilov. Dodatna vsebina povečuje atraktivnost turistične mikrodestinacije, oz. dopolnitev obstoječih vsebin Slivne

Ekološka vas Preska: postavitev 20 eko energetske pasivnih hiš za poskusno bivanje in turistično oddajanje (50 ležišč).

Apartmentajsko naselja Tlaka: izgradnja 10 apartmajev s 50 ležišči, urejene rekreativne površine, izvir kakovostne pitne vode (polnitev - za celotno porabo ustekleničene vode v občini).

Podeželska ponudba prenočišč: ureditev 20 sob s 50 ležišči v individualnih hišah, izletniških kmetijah za oddajo po sistemu sobodajalstva (Stranski vrh, Tepe, Breg, Hotič,...).

Druge potencialne podjetniške možnosti in pobude:

- **Športno rekreacijska cona Dole:** izgradnja športno rekreacijske cone s hotelom s 30 sobami 3* na Dolah.
- **Kamp Hotič:** ureditev cone za kampiranje ob Savi za 40 šotorskih mest in 10 avtokamperjev.
- **Športno turistični center Boltija:** ureditev proge za motokros s spremljajočimi objekti in manjšega kampa z rekreacijskim centrom.
- **Eko kmetije in sobodajalstvo na podeželju**
- **Rafting center Breg:** ureditev sprejemnih in gostinskih kapacitet, kamp (po realizaciji hidrocentrale, ki rešuje poplavljanje).
- **Lovske koč:** prenova in usposobitev za oddajanje ležišč (Ponoviče, Dole, Polšnik,...)
- **Konjeniška ponudba:** jahalni center Klinc Moravče, konjeniški klub Litija, jahalna šola Breg, oskrbni center Ponoviče.
- **Kolesarska ponudba:** kolesarski servis Breg, sposoja koles (TIC Litija).
- **Objekt na Savi v centru Litije:** z gostinsko in drugo ponudbo.

5. STRATEGIJA CILJNEGA TRŽNEGA SPLETA

5.1. Segmentacija obstoječe ponudbe

Tabela 4: Segmentacija obstoječe ponudbe

Ciljna skupina	Ponudba – program: točke, ki so vključene
Gostje in družine na sprostitvi, zabavi, oddihu, raziskovanju	<ul style="list-style-type: none"> - Geoss: obeležje središča in državotvornosti, muzej starožitnosti - Vače: gledališko vodenje ali ogled replike situle, aleje usvarjalnosti, vodnjak na trgu, etno zanimivosti, božjega groba, prireditve - Zg. Slivna: razgledi - Konjšica: spominska soba poletni koncert v spomin Carlosa Kleiberja - Krajinski park Ostrež: razgledi, - Dole: prikaz oglarjenja, lovstvo, prireditve - Polšnik: romanje, prireditve - Sopota: narava, potok, slap, mlini, žage, živ.vrste - Litija: obisk muzeja, kulturne prireditve, karneval, Slovenec leta, podeželje v prazničnem mestu
Šport in rekreacija	<p>Kolesarske ture: 9 označenih tras LiKT 1-9</p> <ul style="list-style-type: none"> - iz Litije čez Veliko Presko, Polšnik - Iz Litije oz. Hotiča na Vače in Slivno - Po dolini reke Save na Polšnik <p>Pohodništvo: markirane poti</p> <ul style="list-style-type: none"> - Badjurova krožna pot - Zasavska planinska pot - Krožna pot GEOSS - Kresnice-Zgornja Slivna-Sava - Krožna pot Sava-Zasavska Sveta gora-Sava - Jevnica-Janče-Širmanski hrib-Litija - Oglarska pot na Dolah, - Po obrobju gabrovške in moravške doline, - Med gabrovškimi vinogradi - Od cerkvice do cerkvice, Polšnik, - Krajinski park Ostrež - Kostanjeva pot - Čebelarska pot <p>Konjenišтво: konjeniški trekking v Moravčah pri Gabrovki na domačiji Klinc, western tekmovanja KK Litija, šola jahanja Breg</p> <p>Smučišče: Dole pri Litiji</p> <p>Nogometna igrišča: Jevnica, Kresnice, Litija 2x, Sava</p> <p>Tenis, bowling, polet z balonom, raftanje, ribolov,...</p>
Organizirane izletniške skupine	<p>Turistične točke za večje organizirane skupine:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vače: cerkev sv. Andreja, kopija situle na Kleniku, morska fosilna obala - Geoss: obeležje, sprehod v čudovitem okolju

	<ul style="list-style-type: none"> - Muzej premoderne umetnosti v Zg. Hotiču - Muzej splavarstva, brodarstva in železne ceste v Litiji - Staro mestno jedro v Litiji in cerkev sv. Nikolaja - Cerkev sv. Katarine na Bregu - Zbirka savskih prodnikov na Bregu - Domačija Paternoster: ogled kmetije, sirarne, degustacija - Razstavni paviljon mizarstvo Kos z Velike Preske - Oglarska kmetija Brinovec na Dolah pri Litiji - Valvazorjev lovski dvorec na Zavrhu pri Dolah
Šolske skupine na ekskurzijah in izletih	<p>Učni programi: Družinsko gledališče Kolenc, Vače:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Gledališke in lutkovne predstave - Kulturni dnevi za prvo, drugo in tretjo triado - Naravoslovni dnevi za vrtce, razredno in predmetno stopnjo (žive živali) <p>TA Jarina:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Naravoslovni, športni, tehnični ter družboslovni dnevi za prvo drugo in tretjo triado
Kulturni turizem	<p>Konjšica: spominska soba Carlosa Kleiberja, poletni koncert Hotič: razstave in simpoziji v Muzeju premoderne umetnosti Slivna: kulturne prireditve na GEOSSU Obisk različnih kulturnih prireditev v Litiji in drugih krajih</p>
Tranzitni obiskovalci, domačini	<p>Gostinska ponudba:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Gostišče s prenočišči Kimovec v Zg. Hotiču - Restavracija Mona Lisa v Litiji - Gostilna Kovač v Litiji - Restavracija Valvazor v Litiji - Restavracija in pizzerija v Bowling centru v Litiji - Pizzerija Žan v Litiji - Gostilna Špende v Litiji - Gostilna Juvan, Zgornji Hotič - Gostilna Čebin, Litija
Gurmani & kulinarika	<p>Nedeljska kosila, turistični menuji, pogostitve, degustacije</p> <ul style="list-style-type: none"> - Gostišče Kimovec, Zg. Hotič - Gostilna Berdajs, Sava - Gostilna Vrabec, Slivna - Gostilna Juvan, Polšnik - Gostilna Kovač, Litija - Gostišče Celestina, Sopota - Domačija Paternoster, Breg - Valvazorjev lovski dvorec, Zavrh - Turistična kmetija Pr Krjan, Dobovica - Izletniška kmetija pri Medvedu, Polšnik - Izletniška kmetija Knez, Magolnik - Izletniška kmetija Pr Posilnc, Laze pri Gobniku - Gostilna Mrva, Vače

5.2. PREDLOG CILJNE PONUDBE

Predlog ciljne ponudbe nadgrajuje obstoječo turistično ponudbo občine. Z nekaj relativno velikopoteznimi projekti je namen strategije pospešeno prispevati k hitrejšemu razmahu turizma. Na glavne gradnike turizma se bodo pripenjali individualni ponudniki in dopolnjevali kompleksnost ponudbe.

S segmentiranjem ponudbe bomo preseglji obstoječo neciljno, razdrobljeno in neprofilirano ponudbo in bolje prepoznali ključne ciljne skupine. V nadaljevanju bodo tržni in komunikacijski načrti sledili tej segmentaciji.

Turistični proizvodi sledijo sledečim motivom prihoda obiskovalcev:

- sprostitev in rekreativni oddih (počitnice na podeželju, v wellness resortu)
- odkrivanje in spoznavanje (raziskovanje geologije, izleti z vključitvijo naravne in kulturne dediščine, obisk tematske poti, obisk kmetije,...)
- učni (šolski) turizem (naravoslovni, športni dnevi: spoznavanje geologije, etnologije, arheologije,...)
- kulturni turizem (obiskovanje razstav, delavnic, prireditev, simpozijev)
- igre, zabava in kulinarika (zabavne, etno prireditve, domača hrana in pijača)
- šport in rekreacija (golf, ribolov, pohodništvo, kolesarjenje, jahanje, rafting)
- ostalo (poroke, team building delavnice,...)

Turistični produkti ciljajo na sledeče tipe gostov – glede na prodajne kanale:

- Individualni gostje – direktna rezervacija pri ponudniku ali TIC-u
- Organizatorji potovanj in turistične agencije (organizirane skupine: hotelski gostje – ljubljanski turisti, upokoženci, sindikati, društva,...)
- Šole in ostale izobraževalne institucije
- Organizacije (podjetja, društva ipd.)
- Družine z otroki
- Nenapovedani gostje

Glede na naše komparativne prednosti in našo načrtovano ponudbo, interese in privlačnosti pričakujemo goste predvsem **iz sledečih trgov:**

- Ljubljana – turisti in prebivalci
- Ostala Slovenija;
- Italija
- Nizozemska, Belgija
- Ostale države EU

Ključni produkti bodo:

- Geo park Litija s ponudbo muzeja brodarstva, rudarstva in železnice v Litiji, opuščenega rudnika Sitarjevec, fosilne obale Vače, zbirke prodnikov Breg
- Eko park Slivna: dopolnitev obstoječe ponudbe (obeležje Geoss, situla, aleja ustvarjalnosti, etnološka dediščina)
- Golf igrišče z wellness ponudbo v Ponovičah
- Mreža turistične ponudbe na podeželju: izletniške in učne kmetije, zidanice, piknik prostori...
- Kulturni turizem: Konjšica (spominska soba Carlosa Kleiberja), gledališko vodenje Kolenc, kulturni rezidenčni center Hotič in Gabrska Gora
- Konjeniški turizem: Klinc Moravče, Litija
- Doživetja na reki Savi: ribolov, rafting

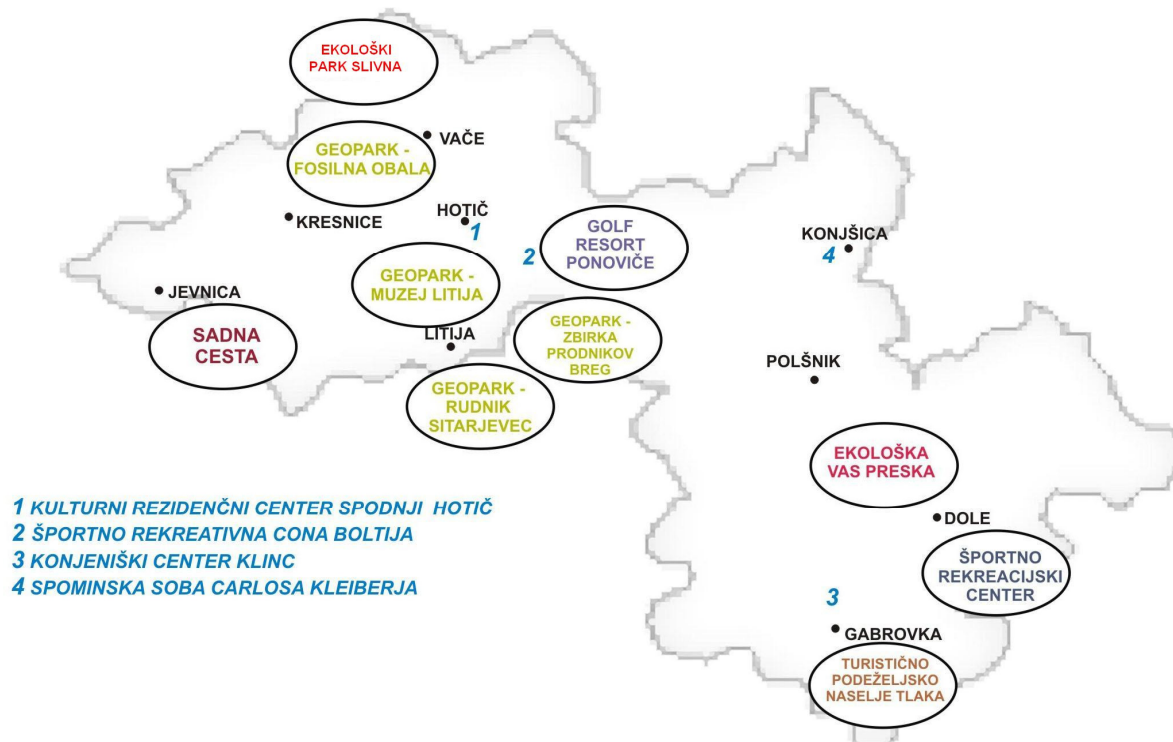
- Športno rekreacijski turizem: motokros Boltija, smučišče Dole, balonarstvo, paintball Konjšica,...
- Tematske, učne poti: pohodniške, kolesarske, konjeniške, oglarska, arheološka, romarske, sadne poti

Turistične produkti se med seboj prepletajo in povezujejo, dopolnjujejo pa jih prireditve, možnost nakupa domačih izdelkov in spominkov ter seveda kakovostna kulinarična ponudba.

5.3 GEOGRAFSKO POZICIONIRANJE PONUDBE

Strategija geografskega razvoja turistične ponudbe občine Litija temelji na osnovi naravnih danosti, kulturno-zgodovinske dediščine ter dosedanjem razvoju turistične dejavnosti ter strateških opredelitvah oblikovanja turističnih proizvodov, segmentiranju ciljnih trgov, sistematičnem načrtovanju in vzpostavljanju spodbudnega okolja za investicijska vlaganja v turistično infrastrukturo.

Slika 2: Geografsko pozicioniranje gradnikov ponudbe

6. ORGANIZIRANOST TURIZMA NA OBMOČJU OBČINE LITIJA

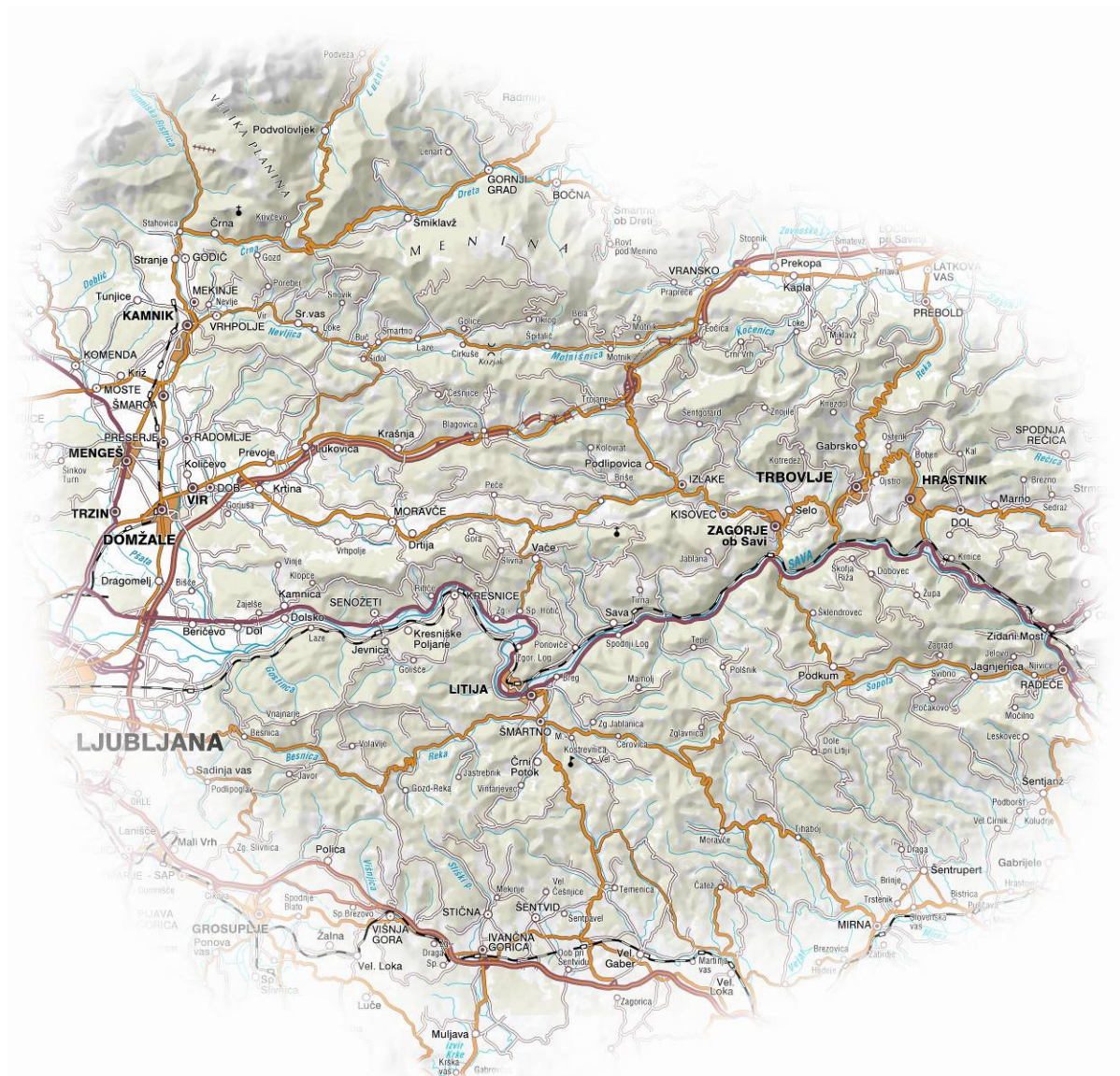
Občina mora postaviti osnovno organizacijo turizma po načelih partnerstva javnega, zasebnega sektorja ter civilne družbe – društev. Sodoben organizacijski koncept temelji na svobodnem interesnem povezovanju ponudnikov turističnih storitev in vseh drugih vpletenih, ki skupaj razvijajo, oblikujejo in tržijo turistično ponudbo območja.

Ključne prednosti in priložnosti Občine Litija, ki izhajajo iz SWOT analize, bomo skušali razvijati preko lokalnih turističnih produktov ter preko skupnih turističnih produktov destinacije Srce Slovenije, saj menimo, da je to edini način uspešnega trženja turističnih potencialov občine Litija. Organiziran destinacijski management bo prevzel vlogo osnovnega generatorja razvoja turizma v turistični destinaciji. Temeljlil bo na povezovanju in sodelovanju turističnih ponudnikov zasebnega in javnega sektorja, kar je v sodobnem turizmu temeljni pogoj za zagotavljanje konkurenčnosti turističnih destinacij.

Učinkovita organiziranost turizma v občini Litija in tudi širše v povezavi z destinacijo Srce Slovenije bo bistveno prispevala k boljšemu izkoriščanju razvojnih potencialov ter k zagotavljanju konkurenčnosti destinacije kot celote.

6.1. Turistična destinacija Srce Slovenije

Slika 1: Srce Slovenije

Srce Slovenije spada med najmlajše turistične destinacije v Sloveniji. Ideja o blagovni znamki in destinaciji se je oblikovala znotraj iniciative občin Razvojnega partnerstva Središča Slovenije, ki obsega občine od Kamnika do Radeč. Srce Slovenije predstavlja tako rekoč neodkrito turistično območje v osrednji Sloveniji, ki pa ima veliko prednost in potencial za razvoj zaradi lege v neposredni bližini Ljubljane ter ob prometno pomembni avtocesti proti Celju. Raznoliki naravni in kulturni potenciali tega območja omogočajo obiskovalcu edinstveno raziskovanje, doživljanje, uživanje in praznovanje. Destinacija je še v razvoju, ima pa že oblikovane svoje vrednote, poslanstvo, vizijo in vsebine, na katerih se bo nadaljevala njena gradnja.

Vrednote destinacije Srce Slovenije:

Srčnost

Kakovost

Edinstvenost

Mreženje

Poslanstvo destinacije Srce Slovenije:

Srčno mreženje potencialov znotraj geografsko zaokroženega območja, s ciljem krepite kakovosti bivanja in razvoja skupne identitete.

Vizija destinacije Srce Slovenije:

Srce Slovenije naj postane prostor, v katerem rad živim, ker v njem lahko ustvarjam, se samouresničujem ter obenem kakovostno bivam.

Vsebine destinacije Srce Slovenije:

Dediščina

Turistični produkti

Kulinarične posebnosti

Dogodki, prireditve

Podjetništvo

Razvojni projekti

Društva

Razvojne organizacije

Šole in vrtci

Infrastruktura

Wellness

Gostilne, restavracije

Turistične kmetije

...

6.2. Model organiziranosti slovenskega turizma glede na strateške usmeritve, opredeljene v »Razvojnem načrtu in usmeritvah slovenskega turizma 2007-2011«

1. nadnacionalna raven: predstavniške pisarne na najbolj vplivnih emitivnih trgih

2. nacionalna raven: STO s promocijsko, distribucijsko in razvojno funkcijo

3. regionalna raven

Na regionalni ravni Razvojni načrt in usmeritve slovenskega turizma 2007-2011 (RNUST) vzpostavlja Regionalno destinacijsko organizacijo (RDO), ki opravlja razvojno, trženjsko in promocijsko funkcijo na ravni območja/ destinacije in je partner nacionalni ravni (STO, Ministrstvo za gospodarstvo).

Strateški dokument predvideva šest plus eno turistično destinacijo, čeprav jih bo lahko tudi več (odvisno od števila pokrajin in iniciative od spodaj navzgor).

4. lokalna raven

Na lokalni ravni so bodo uvajale Destinacijske organizacije (DO), ki v okviru LTO-jev ostajajo kot osnovni predstavnik, ki združujejo, povezujejo interese LTO, TIC-a ter turističnih društev, občine in lokalnega turističnega gospodarstva.

RDO ter DO-ji bodo delovali v stalnem sodelovanju z incoming agencijami - z njimi pripravljali in prodajali individualne pakete, tržili regijske in lokalne ITP-je ter skrbeli za ažuren vnos in primerno zastopanost namestitvenih zmogljivosti in storitev v okviru Centralnega rezervacijskega sistema (CRS).

Model poleg nivojske organiziranosti predvideva tudi tematsko in drugo interesno povezovanje – grozde in posebej izpostavlja javno-zasebno partnerstvo.

6.3. Predlog modela organizacije na nivoju destinacije Srce Slovenije ter občine Litija

6.3.1. IZHODIŠČA

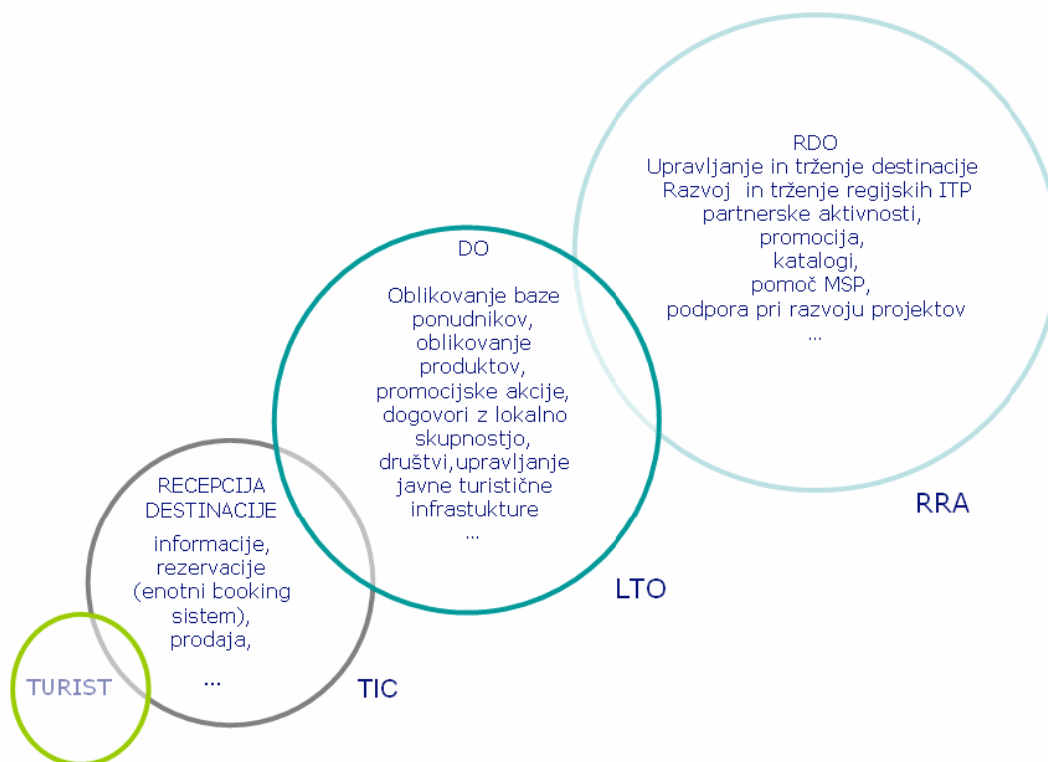
Občina Litija in tudi destinacija Srce Slovenije spada na splošno gledano med tiste destinacije v Sloveniji, ki so še manj odkrite in tudi razvite. Vsekakor je ta element zelo pomembno upoštevati pri postavljanju temeljev za razvoj turizma v Srcu Slovenije. Razen nekaterih turističnih produktov, ki so sicer dobro zasnovani, a premalo prepoznani, je turizem na splošno gledano še bolj na začetku. Verjamemo, da bi lahko z ustrezno organiziranostjo turizma tudi na lokalnem nivoju turistično ponudbo bolj učinkovito razvijali in tržili, saj analiza stanja kaže na to, da potenciali za turistični razvoj niso zanemarljivi in jih je potrebno bolj vključevati v nadaljnji razvoj, promocijo in trženje.

Med lokalnimi turističnimi točkami v Litiji prednjačita Vače in GEOSS, medtem ko so ostala območja turističnega razvoja v največji meri prepuščena posameznikom ali vaški iniciativi. Verjamemo, da bi z drugačnimi strukturami lahko Občina Litija bistveno učinkovitejše pristopala k razvoju.

Gledano z vidika destinacije Srce Slovenije občina Litija ne zaostaja bistveno za drugimi sosednjimi občinami. V vidnejšem napredku je predvsem Kamnik, ki lahko postane Litiji v teh ozirih za zgled. Zanimive so tudi iniciative v Dolu pri Ljubljani, kjer so kljub skromni turistični ponudbi in majhnosti že naredili nekaj pogumnih in strateško zanimivih korakov v smeri trženja in promoviranja lastne občine s sloganom Dežela Jurija Vege.

Gorenjska pri razvoju modela organiziranosti uporablja zelo zanimiv in uporaben shematski prikaz. Iz omenjenega modela je zelo dobro razvidna pozicija, ki jo ima lahko občina v odnosu do celotne destinacije. Naj poudarimo, da je model Gorenjske razvit po vzoru avstrijske destinacije Koroška – Kärnten, ki se že vrsto let zelo uspešno trži na vseh nivojih organiziranosti. Jasno je razvidno, kako se v nove strukture umeščajo obstoječe oblike organizacij (TIC, lokalne turistične organizacije ter razvojne agencije).

Slika 3: Model organiziranosti turizma

Model organiziranosti turizma v kontekstu turistične destinacije Srce Slovenije in občine Litija temelji na naslednjih osnovah:

- Povezovanje privatnih turističnih ponudnikov, javnega sektorja in nevladnih organizacij po načelih javno zasebnega partnerstva
- Z novim modelom se funkcija obstoječih lokalnih turističnih organizacij poveže in nadgradi tiste funkcije managementa turističnih destinacij, katerih skupno izvajanje na regionalni ravni pokriva destinacijska organizacija
- Model organiziranosti predstavlja logično nadgradnjo lokalnih modelov organiziranosti turizma

- Upošteva se mrežni pristop, ki povezuje in izkorišča specifično znanje in razvojni potencial že uveljavljenih lokalnih turističnih akterjev in drugih razvojnih partnerjev na območju Srca Slovenije
- Gradi na že uveljavljenih tržnih znamkah (Trkamo na vrata dediščine, Posavsko hribovje, ...), nove pa smiselno integrira glede na največje tržne učinke

a. Regionalna destinacijska organizacija (RDO)

Na regionalni ravni vstopa v strukturo RDO. Funkcijo regionalne destinacijske organizacije izvaja trenutno **Center za razvoj Litija** z razvojem blagovne znamke Srce Slovenije. Hkrati se Center za razvoj Litija prepozna kot nosilec razvoj turizma v občini. Njegova ambicija je, da tudi dejansko postane tovrstna organizacija, ki bo skrbela za upravljanje, razvoj, promocijo in trženje na nivoju območja. Tudi sicer opravlja s svojimi kadri Center za razvoj Litija že danes določene funkcije tovrstne organizacije, saj na območju ni nobene druge organizacije, ki bi se na ta način vključevala v skupni razvoj turizma na območju od Kamnika do Radeč. Posamezne občine se sicer vključujejo z določenimi projekti v turistične organizacije Ljubljane, nekatere pa skušajo tudi same peljati tovrstni razvoj, vendar se vedno znova izkazuje, da je zaradi boljše prepoznavnosti in večje kritične mase nujno potrebno mreženje in povezovanje.

Dejavnosti Centra za razvoj Litija na področju razvoja turizma znotraj Srca Slovenije:

- usklajevanje razvojnih dokumentov in projektnih namer na področju turizma
- analize in raziskave
- informiranje in svetovanje podjetjem, NVO ter javnim institucijam pri pripravi različnih turističnih projektov
- povezovanje turističnih akterjev na območju
- koordinacija razvoja in oblikovanja prioriteten integralnih turističnih produktov (dediščina, rekreacija, ...)
- razvoj in implementacija nekaterih ključnih projektov na področju turizma (npr. Trkamo na vrata dediščine, Srce Slovenije ...)
- vizualna promocija regije

Trenutno se regijska podpora razvoju turizma izvaja v okviru Centra za razvoj Litija, v okviru projektov po naročilu občin. Za bolj intenziven razvoj tega področja bodo potrebni dodatni sistemski viri financiranja destinacijskega managementa.

Management turistične destinacije ima namreč glavno vlogo v razvoju turistične destinacije, saj sproža proces načrtovanja, ga organizira, izvaja in uresniči. Prav ti procesi sprožajo razvoj novih turističnih produktov, ki pospešujejo promocijo in trženje destinacije kot celote. Ambicija Centra za razvoj Litija je torej vzpostaviti učinkovit destinacijski management, ki bo omogočil razvoj Srca Slovenije kot prepoznane destinacije s svojo zgodbo. Svojo zgodbo bomo gradili na srčnosti, mreženju, edinstvenosti in kakovosti turistične ponudbe območja.

Kratkoročni operativni cilji Regionalne destinacijske organizacije 2008 - 2010:

- dogovor o ustanovitvi regionalne destinacijske organizacije (kot del Centra za razvoj Litija oz. kasneje samostojna organizacija)
- prijava na razpis za destinacijske organizacije ter pričetek izvajanja razvojnih funkcij RDO
- pregled dobrih praks iz Slovenije in tujine
- razvoj in oblikovanje do treh večjih območnih integralnih turističnih proizvodov ter svetovanje pri pripravi podprojektov na razpise
- pomoč pri vzpostavitvi TIC-ov območja ter vpeljava enotnih standardov
- razvoj trženjskih orodij za učinkovito trženje regionalnih turističnih produktov

- usklajevanje razvojnih dokumentov na nivoju občine/regije/država
- raziskave, vzorci, analize na nivoju regije
- razvoj in nadgradnja regijske turistične spletne strani www.srce-slovenije.si s celovito turistično ponudbo
- usposabljanje turističnih delavcev
- izdelava strategije razvoja in trženja turizma Srca Slovenije
- analiza stanja na teh območjih in vključitev njihove ponudbe v regionalne ITP-je

V nadaljevanju želimo seveda RDO ter destinacijo Srce Slovenije na vseh nivojih okrepiti, tako da bo ponudba pripravljena za ponudbo na trgu. RDO mora na dolgi rok združevati razvojno funkcijo (dolgoročno načrtovanje razvoja turizma, analize, koordinacija), funkcijo trženja (strateško tržno načrtovanje, promocija, razvoj blagovnih znamk) ter funkcijo zastopanja interesov turizma (koordinacija med interesi občin, turističnih društev, podjetnikov ...).

b. Destinacijske organizacije (obstoječi LTO-ji, zavodi za turizem, TIC-i, turistična društva)

Po novi zakonodaji naj bi bila vsaka od občin vključena v eno od destinacijskih organizacij. Te bodo lahko nastale s preoblikovanjem in združevanjem zdajšnjih LTO-jev, TIC-ov in zavodov, ali pa povsem na novo. Eden od osnovnih pogojev je, da se DO ne bo smela ukvarjati samo z eno občino, ampak mora zajemati več občin.

Na lokalni ravni v model vstopajo lokalne turistične organizacije, ki na lokalnem nivoju kot destinacijska organizacija (DO) povezujejo turistično ponudbo. Predlagamo razdelitev območja na južni in severni del in dodelitev funkcije DO dvema aktivnima turističnima akterjema : jug – **Jarina z.o.o.**, sever – Agencija za turizem in podjetništvo Kamnik.

Destinacijska organizacija mora imeti naslednje funkcije:

- Sodelovanje pri razvoju in sooblikovanju regionalne organiziranosti turizma
- Koordinacija z destinacijsko organizacijo in regionalno destinacijsko organizacijo
- Zasnova in vzpostavitev učinkovitega modela organiziranosti turizma na lokalni ravni (spodbujanje javno zasebnega partnerstva in aktivne vloge vseh zainteresiranih akterjev)
- Povezovanje društev in izobraževalnih inštitucij za učinkovitejše delo na posameznih turističnih projektih
- Pomoč lokalnim društvom pri organizaciji pomembnejših občinskih prireditev, pri iskanju dodatnih sredstev za posamezne projekte in nasploh pri izvedbi projektov, ki imajo potencial turističnega razvoja na območju
- Priprava strategij in letnih programov dela s področja turizma na ravni občine
- Sodelovanje in povezovanje zainteresiranih sektorjev pri oblikovanju in uresničevanju zastavljenih strateških ciljev - skupno načrtovanje razvoja turističnega območja
- Oblikovanje in trženje zaokroženih in prepoznavnih turističnih produktov (skupaj z lokalnimi akterji in na medobčinski ravni)
- Učinkovitejše pridobivanje različnih virov za razvoj turizma, tudi direktnih iz EU
- Oblikovanje in nadgrajevanje baze turističnih storitev (ponudnikov namestitvenih zmogljivosti, gostinskih storitev ...)
- Povezovanje ponudnikov turističnih storitev na širšem območju (TIC-i, hoteli ...)
- Povezovanje občine in širšega območja turistične destinacije z drugimi območji po Sloveniji ter poglobljanje stikov na mednarodnem nivoju za večjo razpoznavnost in za sodelovanje na skupnih promocijskih predstavah
- Vzpostavitev sistema podpore organizatorjem turističnih prireditev
- Vzpostavitev skupnega koledarja kulturnih, športnih in zabavnih prireditev v občini
- Redno ažuriranje turističnih objav v medijih in na spletu, povezovanje v mreže

Funkcija DO mora biti povezovanje z drugo DO destinacije Srce Slovenije ter tudi izven nje, saj je zelo pomemben mrežni pristop, ki povezuje specifično znanje in razvojni potencial že uveljavljenih DO in drugih razvojnih partnerjev v okolici Ljubljane ter na območju Srca Slovenije, to je turističnih ponudnikov, incoming agencij, nevladnih turističnih organizacij in občin. Problem se pojavlja, ker so DO-ji znotraj območja slabo razviti ter je pokritost s tovrstnimi organizacijami v Srcu Slovenije zato zelo slaba.

DO mora združevati razvojno funkcijo (povezovanje ponudnikov, svetovanje pri izvedbi manjših turističnih projektov), koordinacijo (zagotavljanje lokalne javne turistične ponudbe – prireditve, razvoj lokalne infrastrukture), distribucijo (oblikovanje lokalne baze turistične ponudbe, distribucija do posrednikov, urejanje centralnega rezervacijskega sistema) in funkcijo trženja (lokalna promocija, oblikovanje promocijskih orodij in materialov za promocijo preko RDO in STO, informiranje in animacija gostov, oblikovanje lokalnih tržnih znamk).

TIC-i predstavljajo recepcijo turistične točke in zagotavljajo informacije o mikro turistični destinaciji, kakor tudi o celotni destinaciji Srce Slovenije. V občini Litija trenutno opravljata funkcijo DO in TIC deloma RCL, deloma zadruga za razvoj podeželja Jarina, za kar pa ni namenjenih namenskih finančnih spodbud.

Lokalne info točke (TIC), konkretno **Jarina, zadruga za razvoj podeželja**, ki bo nudila lokalne turistične informacije, lokalno promocijsko gradivo, spominke in domače produkte, prodajale vstopnice za kulturne, zabavne, športne in druge prireditve ter regijsko razvitih programov/paketov, skrbele za rezervacijo prenočitev, imele internetni kotiček ter nudile informacije o ponudbi celotne destinacije Srce Slovenije.

Turistična društva lahko prevzemajo vlogo pri aktivnem snovanju turistične ponudbe na lokalnem nivoju, se zavzemajo za kvalitetno izvedbo turistično zanimivih prireditev ter povezujejo ljudi s podobnimi interesi pri oblikovanju turistične ponudbe na lokalni ravni. Kot takšna naj se skušajo društva med seboj tudi povezovati ter iskati priložnosti za promocijo občine ter destinacije kot celote. Turistična društva **bo povezal nosilec razvoja turizma – Center za razvoj Litija v partnersko mrežo**, s katero bo letno usklajeval prioritete naloge s področja turizma.

c. Incoming agencije, ki so pomemben partner RDO za prodajo regijskih in lokalnih turističnih produktov.

Na območju Srca Slovenije je turizem manj razvit, zato je tudi pestrost turističnih organizacij manjša kot morda v kakšni drugi od slovenskih turističnih destinacij. Podobno velja tudi za čisto lokalni nivo. Na območju občin od Kamnika do Litije delujejo le posamične turistične agencije, postopoma pa se ustanavljajo tudi nove (zadruga Jarina ter BF&L Vegov hram).

Naloge incoming agencije bo opravljala **Jarina, zadruga za razvoj podeželja**:

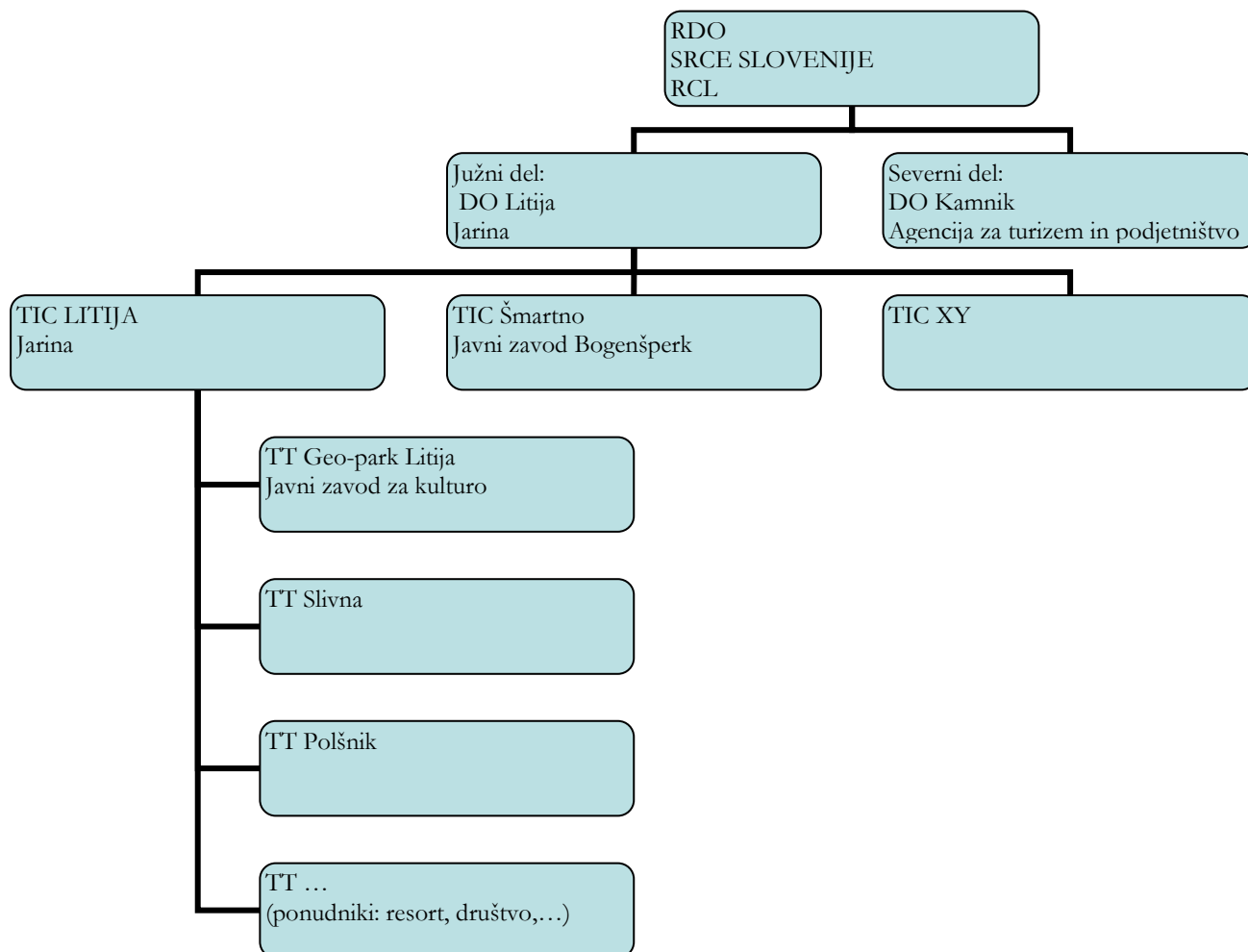
- Sooblikovanje, trženje lokalnih, regijskih turističnih paketov/programov
- Izvajanje servisa za individualne in organizirane turiste na turističnem območju
- Na območjih, kjer ni incoming agencij oz. kjer za prodajo ITP-jev privatne agencije ne izkažejo interesa, funkcije receptivne turistične dejavnosti lahko opravljajo tudi TIC-i

d. Občine in gospodarstveniki, ki vstopajo kot ustanovitelji v DO in RDO

Zelo pomembno vlogo, ki jo lahko v odnosu do turistične destinacije odigrajo posamezne občine ter podjetja, predstavlja podpiranje razvoja destinacije v lokalnih dokumentih ter z vsemi drugimi orodji

komunikacije z občani. Primerno bi bilo, da občina tudi konkretno namenja finančna sredstva za razvoj turizma, če želi, da se bodo na tem področju zgodili kakšni premiki.

6.3.2. CILJNA SHEMA ORGANIZIRANOSTI RAZVOJA TURIZMA

Racionalizacija organizacije navaja na združevanje vloge RDO in DO ali DO in TIC-a. Odločitev je v domeni občin, to je financirjev.

7. MOŽNI VIRI FINANCIRANJA RAZVOJA TURIZMA

Financiranje investicij in drugih vsebin razvoja turizma je možno umeščati v aktualno evropsko finančno perspektivo 2007-2013 in sicer v različne programske okvirje. Poleg tega je vse bolj aktualno tudi sklepanje javno-zasebnih partnerstev za sofinanciranje projektov.

Obstoječi možni viri financiranja razvoja turizma:

- javni,
- zasebni,
- bančni,
- investicijski skladi in skladi tveganega kapitala,
- programi Skupnosti,
- mednarodni in bilateralni finančni programi,

Ti viri se razlikujejo med seboj glede namembnosti investiranja, nosilcev investicij/projektov, pričakovane stopnje donosa na vloženi kapital in drugih finančnih kriterijev ter po drugih splošnih in posebnih kvalitativnih in kvantitativnih pogojih, ki jih morajo izpolniti razvojni projekti oz. investitorji/nosilci za pridobitev sredstev (kot npr. cilji sektorskih politik, cilji na bilateralni ravni, cilji mednarodnih programov). Med predpogoji za pridobitev sredstev za investicijske projekte pa so vsaj izdelan poslovni načrt, opcijsko študija izvedljivosti, urejena lastniška razmerja, razpoložljivost investicijske dokumentacije in upravnih dovoljenj ter v veliki meri tudi zmožnosti in spodobnosti investitorjev za trajnostno financiranje in upravljanje investicije.

• Javni

Gre za razvojne spodbude ministrstev, ki se posredno ali neposredno nanašajo na razvoj turizma. Takšne razvojne spodbude omogočajo resorna ministrstva, kot so:

- Ministrstvo za gospodarstvo (turistična infrastruktura za mala in srednja podjetja),
- Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (investicije v dopolnilne dejavnosti na kmetijah, animacija in usposabljanje prebivalcev na podeželju, investicije v okolju prijaznejše kmetovanje in s tem trajnostni turizem, ustanavljanje mikropodjetij, obnova in razvoj vasi, ohranjanje dediščine podeželja,...),
- Ministrstvo za kulturo (prenova občinskih in zasebnih kulturnih spomenikov v povezavi z regionalnim razvojem in trajnim zagotavljanjem varstva in razvoja kulturne dediščine),
- Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve ter Ministrstvo za šolstvo in šport (vseživljenjsko učenje, štipendijske sheme, razvoj novih zaposlitvenih možnosti, športna in mladinska infrastruktura,...),
- Ministrstvo za okolje in prostor (trajnostna raba energije v javnih objektih, trajnostna gradnja stavb v javnem sektorju, razvoj zavarovanih območij,...)
- Služba vlade za lokalno samoupravo in regionalno politiko v okviru prioritete Razvoj regij (javna infrastruktura v območjih s posebnimi varstvenimi režimi in v turističnih območjih) in razvoj demografsko ogroženih območij (Javni sklad za razvoj podeželja Ribnica).

• Zasebni

Lastni viri financiranja zasebnikov so med najpogostejšimi viri zagotavljanja zagona in rasti turistične dejavnosti in za ureditev najosnovnejše turistične infrastrukture. Od zmožnosti in sposobnosti financiranja posameznikov je po navadi odvisen tudi obseg financiranja iz drugih virov. S posebnimi ugodnostmi pri npr. davčni politiki občine je mogoče pozitivno vplivati tudi na dodatne spodbude zasebnega sektorja v razvoj turizma in turistične infrastrukture območja.

- **Bančni**

Banke že sedaj ponujajo več možnosti kreditiranja turističnih razvojnih projektov pod določenimi kriteriji in pogoji, kot so npr. stopnja donosnosti na kapital, obseg investicije, obseg in vrste vložkov investitorjev idr. Pričakovati je, da se bo bančni trg zaradi vstopa konkurence iz trgov EU še bolj približal in odprl za investitorje v Sloveniji, še posebej, če bo ustrezno obliko sodelovanja z lokalnimi bankami možno skleniti z eno ali več občinami oz. javnimi institucijami.

- **Investicijski skladi in skladi tveganega kapitala**

Skladi tveganega kapitala in investicijski skladi so primerna oblika sofinanciranja v primeru večjih projektov z učinki na ravni celotne občine, več občin in širše regije. Podobno, kot to velja za druge vire sredstev, imajo tudi skladi svojevrstne pogoje in kriterije za sofinanciranje razvojnih sredstev, ki jih je potrebno proučiti. Občina lahko v sodelovanju z različnimi partnerji tudi v teh primerih z ustreznimi projektnimi predlogi zastopa interese povezanih razvojnih partnerjev ali pa se v prizadevanjih, da bi ti skladi bili zainteresirani za investiranje v turistične projekte, lahko poveže z drugimi nosilci razvoja v občini in regiji in jim nudi podporo.

- **Programi Skupnosti (Cilj 3 - Teritorialno sodelovanje-prej pobuda Interreg, Equal, Leonardo da Vinci, Leader, Culture, Life,...)**

V okviru razširjene Evropske Skupnosti je tudi Sloveniji odprta paleta več sto različnih finančnih programov, ki so za različna področja dosegljiva za javni in zasebni sektor.

Pogoj za pridobitev teh sredstev pa je sposobnost priprave projektne dokumentacije oziroma vloge in obvladovanje zapletenih postopkov prijav na razpise, pri čemer lahko občina ali izbrana razvojna institucija omogoči vsem zainteresiranim t.i. tehnično pomoč svetovanja pri pripravi dokumentacije. Potrebno je tudi vedeti, da imajo programi EU vrsto različnih namenov in da je zato za potrebe turističnega razvoja potrebno ustrezno umestiti projekte, da lahko kandidirajo za različna sredstva.

Dobra priložnost za razvoj turizma so sredstva programov teritorialnega sodelovanja – Območje Alp, Centralna Evropa, Mediteran, Jugovzhodna Evropa, Interreg IVC, pa tudi program Leader, namenjen razvoju podeželja v zaključenih območjih po pristopu od spodaj navzgor. Obstaja pa še množica drugih programov, katerih namen in vsebina je dosegljiva na številnih spletnih straneh.

- **Mednarodni in bilateralni finančni programi, namenjeni spodbujanju podjetništva, razvoju turizma, varstvu naravne in kulturne dediščine in drugih sektorjev, povezanih s celostnim urejanjem turizma (Norveški finančni mehanizem in finančni mehanizem EGP, Flandrijski mehanizem,...).**

Mednarodni finančni programi navadno kot pogoj postavljajo pripravljenost za raznovrstna partnerstva in/ali prenos tujih praks. Informacija o dostopnosti bilateralnih programov pa je dosegljiva v okviru Sektorja za bilateralno pri Ministrstvu za gospodarstvo.

Podobno kot velja za programe EU, velja tudi za programe in vire financiranja iz drugih mednarodnih organizacij in bilateralnih programov, ki so navadno namenjeni specifičnim vsebinam. Tudi v teh primerih je pogoj projektna dokumentacija z jasno izraženimi cilji, rezultati, aktivnostmi in potrebnim minimalnim deležem lastnega sofinanciranja (navadno 25 %) ter soudeležba več partnerjev.

V to kategorijo sredstev se uvrščajo tudi razpisane nagrade in natečaji, štipendije, programi tujih vlad (bilateralni programi npr. Italije in Slovenije) ter vrsta t.i. skladov oz. fundacij, ki delujejo na različnih koncih sveta z različnim poslanstvom.

- **Javno - zasebno partnerstvo pri financiranju**

Iz javnih sredstev se lahko zagotovi financiranje nujne infrastrukture za razvoj trajnostnega turizma (ceste, kanalizacijski sistemi, tematske poti, promocijski materiali ...). Iz zasebnih virov pa se lahko financirajo investicije v izgradnjo manjših penzionov, gostinskih lokalov in ponudbe, pa tudi prenove objektov za turistične namestitve in vsebinska/programska ponudba. Takšna oblika financiranja je še

zlasti primerna za investicije v turistične kmetije, kjer npr. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano sofinancira prenovu kmetijskih objektov za namene razvoja dopolnilnih dejavnosti, kakršna je turizem.

8. RAZVOJNI PROJEKTI IN PROGRAMI

8.1. GEO-PARK LITIJA

Geopark je oblika neformalnega varovanja, interpretacije, promocije in trženja geološke dediščine na geografsko zaključenem območju. Geološke vsebine so osnova za razvoj spremljajočih izobraževalnih ter turističnih dejavnosti. Poleg geoloških znamenitosti so v geoparku lahko predstavljene tudi ostale zvrsti naravnih vrednot in kulturne dediščine. Osnovne naloge geoparka so zaščita in ohranitev geološke dediščine, izobraževanje za različne skupine ter sodelovanje z lokalnimi skupnostmi. Eden temeljnih ciljev je trajnostni razvoj lokalnih skupnosti.

V Evropi obstoja 32 geoparkov v 13 različnih državah, ki so povezani v Evropsko mrežo Geoparkov (EGN), ki je del Globalne mreže geoparkov.

Geopark Litija bo povezoval geološko zanimive točke na območju celotne občine ter tudi v sosednjih občinah. Kot del Globalne mreže pa je povezan z svetovnimi geološkimi zanimivostmi. Glavne točke Geoparka Litija so opuščeni rudnik Sitarjevec, muzej Litija z rudarsko, železniško in brodarsko razstavo, fosilna obala na Vačah ter stalna zbirka prodnikov na Bregu. Zanimivo območje so Dole pri Litiji ter Gabrovka s kraškimi morfološki oblikami, ki so posledica geološke zgradbe. Za vključitev v geopark bi bila potrebna podrobnejša analiza kraških pojavov tega območja. Pomembni točki sta še geološka in geodetska zbirka na Gradu Bogenšperk v občini Šmartno pri Litiji ter Osoletova kraška jama v občini Moravče.

RUDNIK SITARJEVEC

Rudnik Sitarjevec je s številnimi minerali ter edinstvenimi limonitnimi kapniki eden najpomembnejših rudnikov v Evropi. Prva faza zajema ureditev parkirišča, vhoda v rudnik ter sprejemnega centra. Sprejemni center je hkrati rekonstrukcija železnodobne hiše, katerih ostanki so bili najdeni na območju Sitarjevca. V sprejemnem centru je urejena trgovina s spominki ter manjša kantina. V drugi fazi se uredijo rovi, in sicer za splošno javnost, strokovno javnost ter namene speleoterapije. Za splošno javnost se uredijo mineraloško in kapniško zanimivi rovi. Obisk rogov z rudarsko svetilko ima večjo doživljajsko vrednost, zato osvetlitev rogov v te namene ni potrebna. Obisku strokovne javnosti, ki predstavlja manjši del, so namenjene posebne multimedijske predstavitve. Za potrebe speleoterapije se uredijo in opremijo posebni rovi. V naslednji fazi se uredi muzej rudarskih strojev na prostem.

Potencialni investitor je v prvi fazi Center za razvoj Litija s črpanjem sredstev iz evropskih skladov za regionalni razvoj.

Ideje za oblikovanje ponudbe:

- stalna razstava, ki skozi glasbo, video, rekonstrukcijo predstavi zgodovino in tehnologijo rudarjenja, tehnična zbirka, zbirka literature,... (multimedijska predstavitev)
 - o prikaz rudarjenja
 - o prikaz vsakdanjega življenja rudarja (etnografska zbirka)
 - o prikaz obrti in ročnih spretnosti povezanih z rudarjenjem
- razstava mineralov iz rudnika
- ogled notranjih rogov (animacijsko vodenje, demonstracija)
- gostinska ponudba (tipična rudarska kantina)
- posebne/občasne razstave
- predstavitev mitov in legend, ki se nanašajo na rudnik

- trgovina s tipičnimi rudarskimi spominki, literaturo
- izobraževalni center: center, kjer se odvijajo različne delavnice, prezentacije, igre (stimulativno interaktivno učenje – učenci rešujejo probleme skozi eksperimente, npr. vrtenje pedal, da se prižge žarnica, uporaba škripca,....)
- otroško igrišče, piknik prostor
- skupinsko fotografiranje v rudniškem rovu

Glede na naravne danosti (gozd) je na območju možnost ureditve tematskega parka (adrenalinski park), ki bi pomenil dodatno atrakcijo. Adrenalinski park predstavlja poligon na višini, ki je sestavljen iz različnih nalog, ki jih je možno premagovat individualno ali skupinsko.

Slika 4: Sprejemni center z mini adrenalinskim parkom (muzej na prostem- rudnik zlata Skalny mlin na Češkem)

MUZEJ LITIJA

Muzej predstavlja uvod v popotovanje po Geoparku Litija Muzej predstavlja tri lokalne muzejske zbirke: zgodovina rečnega prometa, zgodovina železnice ter zgodovina rudarstva. Zbirke predstavljajo glavne tri dejavnosti, ki so v preteklosti prevladovale in zaznamovale mesto Litija. Zbirka o rečnem prometu je edina tovrstna zbirka v Sloveniji, zato je njem pomen še toliko večji. Muzej se sooča s prostorsko stisko, zato se v letih 2009-10 predvideva selitev v Ukmarjevo hišo, kjer bi bila tudi možna nadgradnja z multimedijско predstavitevijo obstoječih in postavitev novih zbirk. Rudarska zbirka se nadgradi z muzejem na prostem na območju Sitarjevca.

Poleg razstavnega dela muzej vsebuje tudi sprejemno pisarno ter trgovino s spominki. Gostinska ponudba se uredi na splavu na Savi in je kot takšen lahko del muzejske zbirke.

Ciljna skupina so organizirane skupine, učenci in dijaki ter ostala javnost.

Nosilec investicije v preselitev ter dopolnitev muzejske ponudbe je Javni zavod za kulturo Litija, oz. občina Litija.

FOSILNA MORSKA OBALA VAČE

Na Vačah so v skalni steni ohranjeni sledovi nekdanje morske obale v katerih so vidni ostanki redkih školjčnih lupin. Območje fosilne obale se uredi v smislu učilnice v naravi. Rdeča nit predstavitev je geološki razvoj Zemlje. Postavijo se informacijsko – pojasnjevalne table z razstavljenimi primerki kamnin iz posameznega geološkega obdobja. Spremljevalna turistična infrastruktura zajema postavitve recepcijskega objekta, parkirišča ter klopi.

Ciljna skupina so organizirane skupine (učenci, dijaki, študenti, upokojniki) ter družine, ki izlete izkoristijo tudi za dodatno izobraževanje.

Potencialni investitor je občina Litija, ki na območju že načrtuje izgradnjo parkirišča.

Slika 5: Lokacija parkirišča ob fosilni obali

Slika 6: Primer ureditve geoparka na Češkem

STALNA ZBIRKA PRODNIKOV NA BREGU

V muzeju so razstavljeni edinstveni primerki kamnin iz bogate geološke dediščine porečja reke Save in je edini tovrstni muzej v Sloveniji. V bližini se nahaja glinokop, ki je primerno izhodišče za različne delavnice. Ponudbo vasi dopolnjuje ogled cerkve, obisk kmetij, ki nudijo degustacije domačih izdelkov in pridelkov (sirarna, šparglji, jagode).

Stalna zbirka je postavljena pod pokroviteljstvom Prirodoslovnega muzeja iz Ljubljane v prostorih gasilskega doma. Vlaganja so potrebna v tehnično opremo zbirke (multivizija ipd) in opremo turistične informativne točke.

Potencialni investitor je skrbnik zbirke Društvo za razvoj podeželja LAZ, ki bo pridobil sredstva preko razpisov (NVO sklad, razvoj podeželja...)

Na vseh točkah je potrebno zagotoviti tudi strokovno usposobljene vodnike, ki zainteresirane popeljejo po geološki zgodovini Slovenije in Litije.

8.2. EKOLOŠKI PARK SLIVNA

Prostorska pobuda za ureditev turistično-prireditvenega prostora na Slivni, v neposredni bližini geometričnega središča Slovenije (v nadaljevanju GEOSS), sledi idejni zasnovi za upravljanje območja GEOSS na osnovi podeljene koncesije Društvu za razvoj in varovanje Geossa v letu 2005. Zakonska osnova za podelitev koncesije je leta 2003 sprejeti Zakon o geometričnem središču Slovenije, ki je opredelil poseben status geometričnega središča RS z vidika državnega in narodnega pomena – le-ta simbolizira zakoreninjenost Slovencev na območju Republike Slovenije, hkrati gre za zблиževanje in povezovanje narodov in držav na enakopravni osnovi. GEOSS je zato v kulturnem, zgodovinskem in narodnostnem smislu primeren prostor za različne prireditve lokalnega in državnega pomena, za razna srečanja, obiske tujih državljanov in podobno. GEOSS iz leta v leto obišče več obiskovalcev, povečuje pa se tudi število kulturnih in športno-rekreativnih prireditev.

Opredeljeni cilji v idejni zasnovi za prihodnje obdobje so:

- organizacija mladinskih arheoloških tednov, ki so se v preteklosti že pokazali kot zelo koristni;
- organizacija slikarskih in kiparskih kolonij s sodelovanjem likovnih samorastnikov;
- predstavitev starega kmečkega orodja v muzeju starožitnosti in organizacija rednih srečanj zbirateljev tega orodja. Muzej starožitnosti naj bi postal osrednji tovrstni slovenski muzej, ki bi služil tudi izobraževanju učencev;
- ureditev prireditvenega prostora v naravnem amfiteatru pod pomnikom GEOSS, ki bi omogočil obisk večjega števila obiskovalcev; nastop slovenskih rogistov I. 2004 je pokazal, da je to mogoče;
- gostiteljstvo rednih jesenskih srečanj slovenskih županov, pa tudi drugih srečanj (prostovoljcev, turističnih društev, ob raznih jubilejih, itd.).

Izhodiščno je potrebno obravnavati in razviti območje Vač in Slivne kot enovito turistično ponudbo.

Investicije: vzdrževanje, obnavljanje in modernizacija pomnikov GEOSS in drugih objektov:

- redno vzdrževanje pomnikov GEOSS in drugih spomenikov ob njem
- dokončanje muzeja starožitnosti in postavitve zbirke starega kmečkega orodja
- ureditev arheološkega parka na arheološkem območju naselbine pod Krono
- ureditev naravnega amfiteatra v prireditveni prostor
- preureditev sedanjega gospodarskega poslopja v večnamenski protokolarni in gostinski objekt
- ureditev večjega števila parkirnih prostorov
- posodobitev lokalne ceste Klanec-Slivna in Hotič-Vače, ureditev ustrezne prometne signalizacije za usmerjanje obiskovalcev na GEOSS na ključnih točkah
- postavitve avtomatske meteorološke postaje v bližini GEOSS-a
- modernizacija in povečanje sanitarij v naselju Slivna
- obnova in vzdrževanje kozolcev in informativnih tabel v kraju
- obnova Doma GEOSS na Vačah in ureditev zbirk v njem

Glede na dispozicije je na območju smiselno obstoječo ponudbo povezati v ekološki park Slivna. Ekološki park bi ohranil energijo in razvoj, ki ju je Slivna že vgradila v svoje eksistenčne temelje. Nadaljevali bi s razvojem že prisotnih dispozicij: zeliščarstvo, domača eko kuhinja, izdelava dišav in zdravilnih olj, pohodništvo, kolesarjenje, masaže, kneipanje in druga zdravilna čiščenja telesa, energijsko zdravljenje, dejavnosti, ki izvirajo iz muzeja starožitnosti (prikazi kmečkih opravil in obrti, ki izvirajo iz samozadostnosti nekdanjega življenja na Slivni – sadjarstvo in sušenje sadja, vinarstvo, sodarstvo, žganjekuha, ovčjereja in delo z volno, preja, kovaštvo; delavnice in poskusi izdelovanja kmečkih pripomočkov – izdelovanje košev, posode in predmetov iz gline), spominkarstvo (izdelki iz lesa in gline), srednjeveške igre za šolske skupine (pastirski dnevi, grajski dnevi), gledališka dejavnosti (prikaz šeg, plesov, navad, sodelovanje na porokah).

8.3. GOLF RESORT PONOVIČE

Trenutno je v Sloveniji 10 golf igrišč, število igralcev golfa pa vsako leto narašča, saj golf postaja eden najbolj priljubljenih individualnih športov. Golf igrišče v Ponovičah zaradi lege v središču Slovenije predstavlja izhodišče golf počitnic v Sloveniji. Oddaljenost od ostalih golf igrišče je relativno kratka in tako stacionarnem obiskovalcem v Ponovičah omogoča obiskovanje ostalih golf igrišč po Sloveniji. Golf resort Ponoviče obsega 20 ha travnikov in gozdov ob gradu.

Igrišče je postavljeno v idilično grajsko okolje umaknjeno od urbanega vrveža in igralcem nudi pristen stik z naravo. Bližina gozda, reke in svež zrak ponujajo kvalitetno preživljanje prostega časa v grajskem okolju. Po zaključeni igri obiskovalci lahko uživajo v vrhunski kulinariki ter se razvajajo v wellness centru.

Ciljna skupina so prebivalci urbanega okolja (30-50 let), ki se želijo sprostiti ter hkrati ostati aktivni.

Koncept zasnove:

- 100 parkirnih mest za osebna vozila
- ureditev 25 apartmajev
- ureditev 25 dvoposteljnih sob
- recepcija s podpornimi pisarnami
- restavracija
- wellness center (savne, jacuzzi, masaže, solarij...)
- ureditev grajske okolice (sprehajalne poti)
- igrišče z 18 luknjami
- klubska hiša z garderobnimi prostori
- trgovina ter izposojevalnica golf opreme
- klubska dvorana za prijateljska, družabna ter poslovna srečanja

Slika 7: Prostorski predlog ureditve golf igrišča

Tabela 5: Oddaljenost Litije od ostalih golf igrišč v Sloveniji

Golf igrišče	kraj	km	čas
BLED	Bled	88	1 h 14 min
MOKRICE	Jesenice na Dolenjskem	93	1 h 22 min
LIPICA	Lipica	123	1 h 32 min
ARBORETUM	Radomlje (Volčji Potok)	40	41 min
OLIMJE	Podčetrtek	91	1 h 37 min
MORAVSKE	Moravske Toplice	190	2 h 39 min
PTUJ	Ptuj	122	1 h 37 min
ZLATI GRIČ	Slovenske Konjice	90	1 h 11 min
OTOČEC	Otočec	56	56 min
TRNOVO	Ljubljana	38	41 min

8.4. EKO VAS PRESKA

Kmetje, podjetniki in zaposleni so v zadnjih 20 letih bistveno spremenili življenje in podobo kraja Velika Preska. Večina jih danes vodi lokalno gospodarstvo. Mlajšo generacijo, ki se v glavnem še izobražuje, pa način razmišljanja, ideje in cilji starejših ne zmorejo zadovoljiti. Željni novih možnosti spoznavajo zunanji svet drugačnih vrednot, brez materialnega pomanjkanja. Za svetlo prihodnost kraja želimo skupaj z mladimi in izobraženimi na podeželju ustvariti okolje, ki poleg sodobnih in kakovostnih bivalnih pogojev omogoča tudi celostni osebni razvoj.

Razpoložljivi naravni viri in podjetniške vzpodbude kažejo na večje razvojne možnosti s področja gozdarstva, lesne industrije in kmetijstva z različnimi dopolnilnimi dejavnostmi. Projekt povezuje večja lesnopredelovalna podjetja iz širšega okolja, različne strokovnjake s področja urbanističnega, arhitekturnega in krajinskega načrtovanja, gradbeništva in energetike. Hkrati bo razvijal študije vključevanja obnovljivih energetskih virov, z lesom kot temeljno surovino iz neposredne okolice. Ideja, ki jo želimo nadgraditi, je širitev vasi s skupino vzorčnih trajnostno grajenih objektov, ki se bodo premišljeno navezovali na razpoložljive prostorske danosti. Zdravje in ekologija se združujeta v nove oblike bivanja, ki jih odlikujeta predvsem živost in neškodljivost na vseh nivojih.

Prvi sklop predvideva postavitev vzorčnih pasivnih stanovanjskih objektov, izdelanih po lokalni tehnologiji in večinoma z lokalnimi materiali. Pasivne hiše so namenjene poskusnemu bivanju, saj mnogi želijo dejansko praktično poskusiti delovanje ogrevanja, prezračevanja in drugih posebnosti eko-hiš, preden se sami odločijo za takšno investicijo. Regionalni in mednarodni pomen projekta se kaže v dejstvu, da tovrstnih pasivnih hiš za poskusno bivanje v Sloveniji še ni, najbližje pa so oddaljene 800 km (Sonnenplatz Grossschönau na severu Avstrije).

V dolgoročnem načrtu se predvideva tudi postavitev lesenih bungalovov in t.i. centra dobrega počutja ter prostor za kampiranje, ki bo omogočal bivanje in hkrati ustvarjanje v kraju. Oba sklopa bosta zasnovana v skladu z razvojno vizijo projekta in se bosta vsebinsko navezovala na prvi sklop.

S projektom bodo zadovoljene prostorske potrebe za bivanje in delo razvojnih centrov in v njih različnih strokovnjakov s področij gradnje in turizma. Bivanje in aktivno udejstvovanje strokovnjakov bo animiralo tudi vaščane k iniciiranju novih inovativnih idej, tako da gre za novo dimenzijo povezovanja stroke in lokalnega prebivalstva. Naravne danosti kot so neokrnjena narava, mir, višinska lega, dobra osončenost in čudoviti razgledi predstavljajo razvojne osnove neprecenljive vrednosti. S skupno aktivno udeležbo krajanov pri projektu in z upoštevanjem njihovih potreb in predlogov želimo kakovostno razvijati kraj, ohranjati kulturno dediščino in zagotoviti dolgoročne možnosti za razvoj vseh generacij.

Cilj projekta je, da se v 10 letih v kraju formira močna inženirska ekipa, ki bo obsegala do 20 strokovnjakov različnih poklicev inženirske stroke. Hkrati se bo zaradi bivanja in dela stroke v kraju povečala prodaja domačih produktov in storitev in s tem dodana vrednost kmečkih gospodarstev, prav tako pa animiranost prebivalcev za povezovanje in razvoj. Tako gre za pozitivno medsebojno soodvisnost med lokalnimi prebivalci in obiskovalci, zlasti strokovnjaki. Dolgoročen cilj pa je tudi povečanje prepoznavnosti Velike Preske kot primera dobre prakse za kakovostno bivalno in delovno okolje.

8.5 ŠPORTNO REKREATIVNA CONA BOLTIJA

Projekt predvideva ureditev proge za motokros. Zaradi pomanjkanja prog za motokros v Sloveniji in posebej v Osrednjeslovenski regiji (trenutno se uporabljajo proge v Šentvidu pri Stični, Semiču, Orehovi vasi, Lemberg, Vrtojbi in Brežicah) in vse večjega zanimanja za ta šport, je velik interes za formalno ureditev in nadgradnjo dejavnosti v smislu športno-turističnega centra s samo kros progo, kampom predvsem za avtodome in območjem rekreacijskih površin z dodatnimi storitvami, kot je izposoja in servis koles. Na ta način lahko območje zadovoljuje interese več skupin obiskovalcev in s tem prinaša domačiji, kraju in občini dodano vrednost.

V prvi se predvideva ureditev proge za motokros, ki bo zaposlovala vsaj enega človeka, v drugi fazi pa se bo uredil kamp z rekreacijskim centrom – ta del v začetku predvideva vsaj dve novi delovni mesti, z večanjem obsega obiska pa tudi več. V novem centru se bo lahko izvajalo tako državno prvenstvo v motokrosu kot tudi pokal Akrapovič, na ta način se bo bistveno izboljšala prepoznavnost občine Litija. Projekt bo prispeval tudi k večji varnosti in okoljevarstvu, saj bodo rekreativni motoristi namesto javnih in gozdnih cest lahko uporabljali omenjeno progo.

Ker ima projekt precejšen vpliv na okolico, predvsem s hrupom, predvideva omejeno izvajanje treningov in sicer 3x na teden po 3-5 ur, z izzetimi nedeljami, kar bo minimiralo obremenjevanje s hrupom. Prav tako je pridobil soglasja k projektu s strani zadevnih krajevnih skupnosti in posameznikov v teh skupnostih. Projekt podpira tudi Avto-moto zveza Slovenije.

Glede na dejstvo, da je območje trenutno komunalno neopremljeno, je možna rešitev v postavitvi manjše čistilne naprave, v 2-3 letih pa bo območje oskrbovano z vodo iz novega Vaškega vodovoda.

8.6. RESORT DOLE

Območje je svojo lokacijo ter naravnimi danosti primerno za rekreativno podeželsko preživljanje prostega časa. V kraju je že manjše smučišče, ki pa bi v prihodnje predstavljalo le dodatno ponudbo v zimskih mesecih. Zaradi oddaljenosti od ostalih prenočitvenih kapacitet je na območju smiselna izgradnja podeželskega hotela s 50 prenočišči in gostinsko ponudbo.

Odmaknjeno območje ponuja pobeg od stresnega vsakdanjika in obiskovalcu omogoča pozitivno spremembo okolja, ki ga napolni z novo energijo. Gostje se razvajajo v neokrnjeni naravi v sožitju z lokalno tradicijo. Spoznavajo tradicionalne ročne spretnosti, kulinarične posebnosti, nabirajo zelišča, se zdravo prehranjujejo ter rekreirajo. Kraj je izhodišča točka za izlete na bližnje vrhove, jahanje, pohode med zidanicami ter po oglarski poti.

Cilji naložbe v izgradnjo turističnega kompleksa so:

- oblikovati programe, ki so privlačni za goste ter profitni za investitorja
- celoletni izkoristek objekta
- razširiti vpliv turističnega centra na razvoj turizma in spremljevalnih dejavnosti na celotno občino

8.7. TURISTIČNO PODEŽELSKO NASELJE TLAKA

Tlaka leži v jugovzhodnem delu občine Litije. Naselje je obdano s hribi, vinogradi in nedotaknjeno naravo. Dostop je možen iz Litije ali iz Trebnjega iz kjer je tudi dobra povezava z Ljubljano.

Na območju stoji opuščena kmetija z vsemi gospodarskimi objekti, ki jih je potrebno obnoviti. Predvideva se oblikovanje muzeja na prostem na katerem bi bile predstavljene različni tipi slovenskih hiš (panonska hiša, gorenjska, kraška,...). Posamezne hiše so urejene kot bivalne enote in so namenjene za bivanje turistov. Skupna kapaciteta je 100 prenočišč.

8.8. KULTURNI REZIDENČNI CENTER SPODNJI HOTIČ

Razvojna pobuda za vzpostavitev kulturnega rezidenčnega centra v Spodnjem Hotiču izhaja iz 13-letnega aktivnega delovanja na umetniškem področju, ki se je leta 2004 konkretiziralo z odprtjem Muzeja premoderne umetnosti (MPU) v Spodnjem Hotiču. Muzej domuje v prenovljenem hlevu in je namenjen predvsem delom, ki so nekoliko »premoderna« za umetnostne institucije. V treh letih je MPU organiziral preko 10 odmevnih kulturnih prireditev. Obišče ga približno 2000 obiskovalcev na leto, z razširitvijo in nadgradnjo v rezidenčni center pa bi jih bilo lahko še veliko več.

Tovrstne centre podpira tudi Evropska unija s programom Kultura v novem programskem obdobju 2007-2013, taki projekti pa lahko prispevajo tudi k zmanjševanju ksenofobije in skupni integraciji v enoten večkulturni evropski prostor, za kar si prav tako prizadeva EU.

Muzej premoderne umetnosti že sedaj aktivno pripravlja programe za bodoči rezidenčni center. V maju 2008 je predviden Premoderni simpozij, ki bo trajal en mesec in na katerem bodo sodelovali umetniki iz šestih evropskih držav. Interaktivno bodo sodelovali tudi ostali ljubitelji sodobne umetnosti. Na ta način lahko MPU oziroma rezidenčni center dolgoročno postane kulturna turistična destinacija, ki bo pomembno prispevala k večji prepoznavnosti občine Litija in širše regije in sooblikovala turistično ponudbo območja. Kulturni turizem pa je tudi ena od usmeritev oziroma trendov sodobnega evropskega turizma.

Pobuda predvideva ureditev nastanitvenih in razstavnih – ateljejskih kapacitet v stari Španovi domačiji in skednju, za nastanitev pa bi se na dvorišču domačije uredil tudi manjši kamp, urejen v skladu z vizijo centra (premoderna umetnost). Električna oskrba se bo dodatno zagotavljala s sončnimi kolektorji na strehi skednja, ogrevanje pa s kurilnico na bio maso.

Dodatni element centra s širšim turističnim pomenom bo TIC (turistična info točka), locirana ob glavni cesti, kjer bodo lahko tako obiskovalci centra kot ostali obiskovalci občine dobili vse potrebne informacije o turistični ponudbi.

Ker v kraju ni trgovine oziroma trgovskega centra, bi spodnji del skednja uredili v ekološko trgovino z ekološkimi in domačimi prehrabnenimi izdelki iz območja, kar bi imelo pozitiven vpliv tako za bivanje in oskrbo obiskovalcev kot tudi za proizvajalce teh proizvodov. Na ta način se bo okrepila vpetost centra v lokalno okolje in povečala dodana vrednost.

Manjše parkirišče bo urejeno na dvorišču domačije ob kampu, večje pa na parceli južno od glavne ceste in sicer v pasu do 50 metrov od ceste. Na ta način bo obiskovalcem omogočen enostaven dostop do rezidenčnega centra.

8.9. REKA SAVA

Litija je v svojem zgodovinskem razvoju od nekdaj bila povezana z reko in njeno uporabo. Reka Sava danes predstavlja ločnico med obema deloma mesta, njeni bregovi pa so neurejeni ter onemogočajo dostop do reke. Študenti Fakultete za arhitekturo so pod mentorstvom prof. Gabrijelčiča pripravili nekaj predlogov za ureditev obrežja Save. Glavne ideje so predvsem navezava reke z mestom, povezava obeh bregov, ožvitev rečnega prostora ter razmejitev urbanih, zelenih in rekreacijskih in površin. Reka Sava vsekakor predstavlja velik potencial, ki pa je trenutno zelo slabo izkoriščen (trenutno le za ribolov ter rafting). Za investitorje je zanimiva predvsem postavitve objekta na reki Savi z gostinsko in drugo ponudbo. Reka Sava nudi tudi možnost za obuditev tradicije splavarjenja in spremljajočih dejavnosti v turistične namene.

Slika 8: Predlog postavitve objekta na reki Savi

Avtorji: študentje fakultete za arhitekturo, mentor: prof. Gabrijelčič

8.10. PRIREDITVE

Iz analize obstoječih potencialov izhaja, da v občini obstaja vrsta različnih prireditev, v katere je vloženo veliko naporov društev in posameznikov, kljub temu pa je v večini primerov izplen, se pravi obisk, skromnejši, kot bi lahko bil. Projekt koordiniranja in skupne promocije prireditev v okviru bodoče destinacijske organizacije oziroma LTO obsega tako:

- Svetovanje in pomoč organizatorjem prireditev za učinkovitejšo izvedbo in promocijo
- Skupna promocija prireditev na lokalni, regijski in nacionalni ravni
- Svetovanje za dvig kakovosti ponudnikov na prireditvah
- Skrb za trajnost učinkov prireditev – celo leto

Poleg vseslovenske prireditve »Levstikov pohod od Litije do Čateža«, je bila Litija nekoč poznana po »Litijskem karnevalu«, ki bi ga kazalo nadgraditi in uporabiti za enega izmed gradnikov prepoznavnosti Litije. Za ta namen bi bilo dobro razviti tudi večjo osrednjo poletno prireditev – občinsko ali regijsko.

8.11. POHODNE, KOLESARSKE IN KONJENIŠKE POTI

Sklop obstoječih tematskih in učnih poti (kolesarske, konjeniške in pohodniške poti, oglarska pot Dole, arheološka pot Vače,...) se bo nadgradili v okviru posebnega projekta v smislu:

- Določitve skrbnikov posameznih poti/delov poti – plan dela, financiranje skrbništva, nadzor
- Terenskega preverjanja tras poti in definiranja lokacij in števila potrebnih označb (tablice, markacije,...)
- Izvedbe označevanja poti na terenu – sodelovanje društev, posameznikov
- Priprave promocijskih gradiv posameznih poti
- Vključevanja poti v nacionalne in EU mreže
- Vključevanja delov poti v turistične programe (vodene)
- Promocijskih aktivnosti (sejmi, prireditve, mediji,...)

8.12. TURISTIČNE KMETIJE

V občini je malo podeželskega turizma in istočasno velik potencial, če ga ocenjujemo preko sodobnih trendov, bogastvu društvenega življenja in velikemu številu prireditev. Skromnemu razvoju turističnih kmetij v občini verjetno botruje toga in zapletena zakonodaja, kmetovanje ob redni zaposlitvi ter v nekaterih primerih relativno dobra ekonomska situacija in s tem odsotnost eksistenčne potrebe po dopolnilnih dejavnostih na kmetiji.

Izkušnje drugih obljubljenih občin kažejo, da imajo izletniške kmetije veliko povpraševanje, predvsem po domači hrani ob vikendih, ozimnici, kmetijskih pridelkih.

Pred petimi leti je bilo z razpisom MKGZ ustanovljeno podeželsko razvojno Jedro, ki je načrtno delalo na razvoju dopolnilnih dejavnosti na kmetijah, novih delovnih mestih, razvoju novih produktov in turističnih storitev. Z zaključkom projekta je aktivnost zamrla, zato bi bilo potrebno na nivoju občine najti vir za financiranje tovrstne dejavnosti, ki dopolnjuje strokovne storitve Kmetijske svetovalne službe.

Z individualnim pristopom je potrebno pomagati nosilcem pripraviti razvojne projekte in jih usposobiti za opravljanje dejavnosti.

Identificirali smo sledeče potencialne turistične kmetije ter kmetije s ponudbo.

Tabela 6: Potencialne izletniške in turistične kmetije z nastanitvijo ter kmetije s ponudbo

Kmetija	kraj	status
Oblak	Dole pri Litiji	Potencialna turistična kmetija z nastanitvijo
Kavšek	Golišče, Kresnice	Potencialna turistična kmetija z nastanitvijo
Valvazorjev lovski dvorec	Zavrh, Dole pri Litiji	Potencialna turistična kmetija z nastanitvijo
Klinc	Moravče, Gabrovka	Potencialna turistična kmetija z nastanitvijo
Koprivnikar	Veliki vrh	Potencialna izletniška kmetija
Sotlar	Gobnik	Potencialna izletniška kmetija
Medved	Suhadole	Potencialna izletniška kmetija
Fele	Konjščica	Potencialna izletniška kmetija
Repovš	Polšnik	Potencialna izletniška kmetija
Golobinek	Polšnik	Potencialna turistična kmetija z nastanitvijo
Brinovec Mirko	Slavina, Dole pri Litiji	Kmetija s ponudbo - nadgradnja
Domačija Paternoster, Pr' Šepc	Tenetiše, Litija	Kmetija s ponudbo - nadgradnja
Pr' Mežnarčk (Marn)	Breg, Litija	Kmetija s ponudbo - nadgradnja

8.13. ZIDANIŠKI TURIZEM

Predvsem Moravško-Gabrovško območje z zidanicami, ki so se tekom zadnjega desetletja deloma spremenile v počitniške hišice, nekatere pa propadajo, ima velike možnosti za razvoj zidaniškega turizma. Tovrstni turizem je privlačen predvsem za tuje turiste, ki prihajajo iz urbanih, oddaljenih okolij. Omogoča tudi razvoj kolesarskega in pohodniškega turizma, saj zidanice lahko nudijo počitek in prenočitve, kot tudi gostinske storitve.

Razviti je potrebno posebne produkte z vključitvijo zidanic in usposobiti lastnike oz. upravljavce zidanic za kakovostno izvajanje storitev. Kar nekaj prireditev v občini (Levstikova pot, Pohod med moravškimi zidanicami...) že vključuje zidanice v svoj program, žal pa gre za enkratne letne dogodke, tako, da je potencial zidanic praktično neizkoriščen.

V posebnem projektu je potrebno identificirati oprijemljive potenciale, animirati ponudnike, razviti ponudbo in vključiti v turistično ponudbo občine.

9.14. RIBOLOV

Reka Sava je ponovno ena izmed najčistejših slovenskih rek, zelo privlačnih za ribolov. V litijskem okljuku domuje sulec, ki je slovenska posebnost, saj so ga drugod po Evropi že iztrebili. Ribiški turizem je v slovenskem merilu zelo obetavna dejavnost. Seveda smo ribe in reka niso dovolj, gosti pričakujejo vrhunsko kulinarično ponudbo, možnost najema ribiškega vodnika, urejene dostope do reke ipd. Ribiški gostje porabijo 2,6 krat več od drugih, zato so toliko bolj zaželeni. Ciljna skupina so gospodje srednjih let, ki si poleg drage opreme in užitkov ob vodi radi privoščijo izvrstno hrano in pijačo, zanimajo pa jih tudi druga naravna in kulturna dediščina. Ribiški vodniki nudijo celovit servis, brezplačno organizacijo ribiškega oddiha in posredujejo vse druge turistične informacije območja.

V nadaljevanju je potrebno razviti ribiški turizem, identificirati nosilce dejavnosti in vključiti v turistično ponudbo občine.

9. ZAKLJUČEK

Turizem je ena izmed najbolj propulzivnih panog na svetu, v našem življenju dobiva vse večji pomen. Razvoj panoge temelji na trajnostnem vidiku, na sonaravnih principih, ki ohranjajo okolje in povečujejo kvaliteto življenja – domačinov in turistov.

Občina Litija ima izredno ugodno geo-prometno lego, tako z vidika bližine Ljubljane, kot središčne lege in kratkih razdalj do vseh drugih slovenskih turističnih destinacij. Zajeten nabor naravnih in kulturnih vrednot, aktivna razvojna in turistična društva ter znan podjetniški interes so dovolj prepričljivi razlogi, da občina Litija prepozna turizem kot razvojno poslovno priložnost.

Analiza stanja kaže na razdrobljenost in nepovezanost obstoječe turistične ponudbe in precej neizkoriščenih potencialov, zato je nujna vzpostavitev ustrezne organizacije turizma v občini in umestitev nekaj večjih, nosilnih investicijskih programov v občinske prostorske plane.

Nove investicije omogočajo razvoj stacionarnega turizma, promocijski in organizacijski projekti pa bodo pospešili izletniški turizem.

V pripravo strateških usmeritev je bilo vključenih več relevantnih občinskih inštitucij, društev in veliko posameznikov. Zelo pomembna je ugotovitev, da se prebivalcem in podjetnikom razvoj turizma zdi smiseln in zaželen. Vsekakor razvoj turizma zahteva širše gibanje in vključevanje ter podporo občanov.

Preoptimistično bi bilo razmišljanje o »destinaciji Litija«, saj ne bi imeli veliko možnosti v konkurenčnem boju z drugimi, že etabliranimi destinacijami, zato predlagamo povezovanje lokalne turistične ponudbe v »destinacijo Srce Slovenije«, to je območje v radiju 50 km okoli Geossa – od Velike planine do Trojan, Radeč, Ivančne gorice in Domžal. Razvojno partnerstvo Središča Slovenije, v katerem ima občina Litija pomembno vlogo, lahko z vzpostavitvijo destinacijskega managementa preseže stihijsko upravljanje turizma in pomembno prispeva k razvoju turizma na območju.

Strateške usmeritve je potrebno nadgraditi s trženjsko strategijo, operativnim načrtom izobraževanja in usposabljanja prebivalstva za turizem in seveda izvedbenimi investicijskimi projekti.

Občina Litija in Center za razvoj Litija kot nosilec razvoja turizma v občini Litija imata pri razvoju turizma še posebej pomembno vlogo, ki morata na terenu doseči konsenz prebivalstva za »turistično« klimo in prepoznavanje turizma kot priložnost za nova delovna mesta in poslovno priložnost. Zato bomo vzpostavili **razvojno partnerstvo na nivoju vseh turističnih akterjev v občini Litija**, kjer bo potekalo letno usklajevanje prioritarnih nalog. Hkrati je potrebno podpreti delovanje **incoming agencije – zadruga za razvoj podeželja Jarina z.o.o.** in njeno vlogo nadgraditi v formalno vzpostavljeno turistično info točko – osrednji TIC za to območje.

Uresničitev strategije lahko prinese naslednje **koristi**:

- Povečanje števila nastanitvenih kapacitet iz približno 50 sedanjih na 250 ležišč
- Povečanje števila nočitev iz sedanjih 920 na 25.000
- Povečanje števila gostov iz sedanjih 380 na 7.000
- Povečanje povprečne dobe bivanja iz 2,5 na 3,5 dni
- Povečanje števila uporab obstoječih gostinskih storitev
- Izboljšanje pozitivne podobe občine Litija v očeh občanov in sicer v Sloveniji
- Razvojne možnosti domačih prebivalcev, še posebej mladih, za poslovno in zaposlitveno kariero v domačem kraju
- Spodbujanje razvoja podeželja in eko kmetij

- Povpraševanje po »turističnih« izdelkih in storitvah podjetnikov, kmetij na območju
- Višje vrednotenje kulturnih in naravnih danosti občine Litija in s tem ekonomska smiselnosti te dediščine
- Izboljšanje gospodarske strukture občine in druge koristi

Za dosego teh koristi so bistvene naslednje **aktivnosti**:

- konsenz Razvojnega partnerstva središča Slovenije za oblikovanje »turistične destinacije Srce Slovenije«
- prijava na razpis na Ministrstvu za gospodarstvo za sofinanciranje destinacijskega managementa (RDO) – 2. pol. 2008
- vzpostavitev lokalne turistične organizacije (DO), združene s funkcijo TIC-a in vodniško službo
- jasen načrt delovanja DO in TIC-a
- priprava marketinške strategije – za destinacijo in občino ter izvajanje aktivne promocije
- ureditev turistične informativno označevalne in usmerjevalne signalizacije na cestah, tematskih poteh in turističnih točkah
- podelitev koncesije za upravljanje območja Slivne in Vač
- obnova in nadgradnja projekta pohodnih, kolesarskih in konjeniških poti
- usposabljanje ponudnikov za dvig kakovosti kulinarčne ponudbe, za kakovostno interpretacijo naravne in kulturne dediščine, za razvoj izdelkov domače in umetne obrti, spominkov
- animiranje domačinov za gostoljuben odnos do turistov, urejenost okolja, kot tudi prepoznavanje poslovne priložnosti v turizmu
- povezovanje in pomoč društvom (v okviru funkcije DO)
- oblikovanje turističnih programov
- investicija v grajsko območje Ponovič
- investicije v prenočišča (eko vas Preska, hotel Dole, apartmaji Tlaka, izletniške kmetije, kampi Boltija, Hotič)
- investicije v izgradnjo geo-parka Litija: preselitev muzeja, ureditev tematske poti rudnika Sitarjevec, parkirišče in interpretacija fosilne obale, IT oprema za zbirke prodnikov

Groba ocena investicij v turistične kapacitete znaša okoli 20 mio EUR.

Za financiranje (mehkih) turističnih razvojnih vsebin je priložnost kandidiranje na evropska sredstva iz različnih programov (RCL, Občina), seveda pa mora imeti občina zagotovljena sredstva

Poleg finančnih sredstev je za uresničitev strategije pomembna povezanost in koordinirano delo Občine, RCL-a z vsemi akterji na področju turizma. Skupaj z njimi naj se pripravijo izvedbeni načrti in sklepajo partnerstva za realizacijo le-teh.

10. LITERATURA IN VIRI

- Dolgoročni razvojni program občine Litija 2007-2015; 2007, Občina Litija
- Razvojni program podeželja Trkamo na vrata dediščine 2007-2013; 2006, Center za razvoj Litija
- Razvojna strategija LAS Srce Slovenije; 2008, Center za razvoj Litija
- Območni razvojni program Razvojnega partnerstva središča Slovenije 2007-2013; 2006, Center za razvoj Litija
- Regionalni razvojni program LUR za obdobje 2007-2103, marec 2007, Regionalna razvojna agencija Ljubljanske urbane regije
- Statistični urad republike Slovenije, SI-STAT podatkovni portal (www.stat.si)
- Strategija razvoja Slovenije 2007-2013; 2005, Urad RS za markoekonomske analize in razvoj
- Razvojni načrt in usmeritve slovenskega turizma 2007 – 2011; 2006, Ministrstvo za gospodarstvo, Direktorat za turizem
- Strategija razvoja turizma občine Trebnje; 2006, Občina Trebnje
- K. Hauko: Trendi in napovedi v turizmu
- Strategija razvoja zidaniškega turizma; 2007, Ministrstvo za gospodarstvo
- Prostorska ureditev Litije, 2006; Fakulteta za arhitekturo

11. PRILOGE

Priloga 1: Tabele

Tabela 1: Razdalja v km od mesta Litija do ostalih krajev v Sloveniji in sosednjih državah

CESTNE POVEZAVE		
kraj	km	čas
Trojane	33	35 min
Trebnje	33	35 min
Ljubljana	38	40 min
Portorož	156	1 h 56 min
Maribor	117	1 h 30 min
Jesenice	96	1 h 20 min
Šentilj	134	1 h 40 min
Obrežje	93	1 h 20 min
Nova Gorica	145	1 h 45 min
Letališče Jožeta Pučnika	55	55 min
Zagreb	122	1 h 45 min
Graz	177	2 h 05 min
Trst	132	1 h 40 min
ŽELEZNIŠKE POVEZAVE		
Zidani Most	33	32 min
Pragersko	106	1 h 48 min
Hodoš	215	4 h 4 min
Maribor	125	2 h 8 min
Koper	184	3 h 33 min
Jesenice	95	2 h 25 min

Tabela 2: Naravna dediščina in znamenitosti

Nahajališče - oznaka	Pomen	Vrednota
Sopota	državni	Desni pritok Save do naselja Jurjevca
Slapnica	lokalni	Desni pritok Save med Lazami in Jevnico
Šumnik	lokalni	Desni pritok Save s sotesko in slapovi južno od Renk
Mošjak	lokalni	Dolina levega pritoka Save pri naselju Sava
Turn nad Renkami	državni	Skalni samotar na desnem pobočju nad Savo pri Renkah
Zgornje Tepe - bodika	lokalni	Bodika pri Andrejčku v Zgornjih Tepah
Ostrež	lokalni	Botanično zanimiva dolomitna vzpetina severovzhodno od Polšnika
Mošjak - naravno okno	lokalni	Naravno okno v grapi Mošnjaka, severno od Save
Spodnja Slivna - lipa	lokalni	Lipa v geometričnem središču Slovenije pri Spodnji Slivni
Gradišče pri Dolah - lipa	državni	Vaška lipa v Gradišču pri Dolah
Spodnji Hotič - trta izabela	državni	Stara vinska trta v Spodnjem Hotiču pri Litiji

Nahajališče - oznaka	Pomen	Vrednota
Dole pri Litiji - nahajališče fosilov	lokalni	Nahajališče triasnih grebenskih fosilov, koralno - spongijski greben jugovzhodno od Dol pri Litiji
Vače - fosilna obala	državni	Terciarna obala z izvrtinami kamnovrtnih školjk in lupinami ostrig na Vačah
Sitarjevec	državni	Polimetalno žilno orudjenje, samородni svinec in pestra mineralna parageneza v rudišču Sitarjevec pri Litiji
Mirna	državni	Reka z ohranjenim zgornjim tokom in mokrišči v Mirnski dolini
Drtijščica - zgornji tok do Drtije	lokalni	Ohranjen vodotok Drtijščica do Drtije s pritoki
Šklendrovec	lokalni	Soteska desnega pritoka Save s slapišči in šumelišči, južno od Zagorja ob Savi
Loki potok - slap	lokalni	Slap na Lokem potoku, levem pritoku Save, pri Vačah
Bena - izvir	lokalni	Kraški izvir Bene pri Božičevem mlinu, severovzhodno od Dol pri Litiji
Ponoviče - lipa pri gradu	lokalni	Lipa pri gradu Ponoviče pri Litiji
Breg pri Litiji - bukev na Adamčku	lokalni	Bukov silak na Adamčku, vzhodno od Brega pri Litiji
Ponoviče - nahajališče mineralov	državni	Nahajališče covellina ter drugih bakrovih in svinčevih mineralov na desnem bregu Vidrnice, severno od Ponovič
Ponoviče - mokrišče	lokalni	Mokrišče v Ponovičah pri Litiji
Široka dolina - mokrišče	lokalni	Mokrišče v Široki dolini, severovzhodno od Litije
Loki potok - zgornji tok	lokalni	Zgornji tok levega pritoka Save južno od Vač
Vidrnica	lokalni	Levi pritok Save pri Ponovičah
Savski potok	lokalni	Levi pritok Save s šumelišči in prelivnimi stopnjami, vzhodno od Vač
Smeškovec	lokalni	Desni pritok Save s sotesko, severovzhodno od Polšnika
Pasjek	lokalni	Desni pritok Save s sotesko, severozahodno od Polšnika
Bučavnica	lokalni	Levi pritok Bistrice, jugovzhodno od Dol pri Litiji
Štefuljev potok	lokalni	Levi pritok Jevnice, jugozahodno od naselja Jevnica
Bistrica	lokalni	Hudournna reka z ohranjenim zgornjim tokom, levi pritok Mirne pod Šentrupertom
Homščica	lokalni	Dolina potoka zahodno od Mirne, levi pritok Mirne
Bena - vodotok	lokalni	Dolina levega pritoka Bistrice s slapišči in šumelišči, vzhodno od Dol pri Litiji
Kostanjščica	lokalni	Levi pritok Globoščice s skupnim izlivom v Jesenščico, ki se v bližini Mokronoga zlije v Mirno
Brezno v Čaranu	državni	Poševno ali stopnjasto brezno
Fantovska jama	državni	Spodmol, kevdrč
Ajdovska jama	državni	Vodoravna jama
Jama v Peči	državni	Vodoravna jama
Javorska jama	državni	Jama stalni izvir
Brezno pod Ognežem	državni	Jama z breznom in etažami, poševna jama
Jama pri Tlaki	državni	Jama z občasnim tokom
Ajdovska jama	državni	Spodmol, kevdrč
Vdamčeva jama	državni	Poševno ali stopnjasto brezno

Nahajališče - oznaka	Pomen	Vrednota
Ražančeva jama v Sp. Slivni	državni	Vodoravna jama
Dupleznica	državni	Spodmol, kevdrč
Rosinčkova jama	državni	Jama z breznom in etažami, poševna jama
Kristanova jama	državni	Poševno ali stopnjasto brezno
Brezno v Golku pri Dolu	državni	Poševno ali stopnjasto brezno
Brezno v Kleniku	državni	Brezno
Ajdovska jama	državni	Spodmol, kevdrč
Kevdrč pri GEOSsu	državni	Spodmol, kevdrč
Jama pri Močilih	državni	Spodmol, kevdrč
Skrivaška jama	državni	Poševno ali stopnjasto brezno
Nad Fantovsko jamo	državni	Spodmol, kevdrč
Mala Ajdovska jama	državni	Spodmol, kevdrč
Trotarica	državni	Brezno
Podgrac	državni	Brezno
Kaverna na Pogajčevem	državni	Spodmol, kevdrč
Kostajev pruh	državni	Spodmol, kevdrč
Korbarjeva jama	državni	Jama občasni izvir
Brezno pod Bršo	državni	Brezno
Brezno v Kurjem dolu	državni	Brezno
Brezno na Ruklju	državni	Brezno
Ajdovska jama pri Rozinarju	državni	Vodoravna jama

Tabela 3: Kulturna dediščina*

Kulturna dediščina	pomen	lokacija
SAKRALNA DEDIŠČINA		
Cerkev sv. Pavla	lokalni	Podpeč pri Gabrovki
Cerkev sv. Andreja	lokalni	Vače
Cerkev sv. Janeza Krstnika	lokalni	Vernek
Cerkev sv. Mihaela	lokalni	Velika Goba
Cerkev sv. Marka	lokalni	Tihaboj
Cerkev sv. Lovrenca	lokalni	Tepe
Cerkev sv. Neže	lokalni	Zgornje Vodice
Cerkev sv. Jurija	lokalni	Glinjek
Cerkev sv. Helene	lokalni	Zgornji Hotič
Cerkev sv. Lovrenca	lokalni	Stranski vrh
Cerkev sv. Nikolaja	lokalni	Renke
Cerkev sv. Lovrenca	lokalni	Prelesje
Cerkev Lurške matere božje	lokalni	Polšnik
Cerkev sv. Katarine	lokalni	Ostrež
Cerkev sv. Marjete	lokalni	Široka Set
Cerkev sv. Nikolaja	lokalni	Litija
Cerkev sv. Jurija	lokalni	Podšentjur
Cerkev sv. Benedikta	lokalni	Kresnice
Cerkev sv. Katarine	lokalni	Dobovica
Cerkev sv. Nikolaja	lokalni	Brezovo
Cerkev sv. Jerneja	lokalni	Konjšica
Cerkev sv. Mohorja	lokalni	Moravče pri Gabrovi

Cerkev Žalostne matere božje	lokalni	Kresniške Poljane
Cerkev sv. Križa	lokalni	Slemšek
Cerkev Janeza Krstnika	lokalni	Mamolj
Cerkev sv. Jerneja	lokalni	Javorje pri Gabrovki
Cerkev sv. Janeza in Pavla	lokalni	Gornje Jelenje
Cerkev sv. Jurija	lokalni	Gabrška gora
Cerkev Marijinega vnebovzetja	lokalni	Gabrška gora
Cerkev Povišanja sv. Križa	lokalni	Gabrovka
Cerkev Marijinega vnebovzetja	lokalni	Dole pri Litiji
Cerkev sv. Urha	lokalni	Čateška gora
Cerkev sv. Katarine	lokalni	Breg pri Litiji
Cerkev sv. Nikolaja	lokalni	Sava pri Litiji
Cerkev sv. Neže	lokalni	Zgornja Slivna
GRAJSKE STAVBE		
Farbarjev turn	lokalni	Litija
Grad Ponoviče s parkom	lokalni	Ponoviče
Razvaline gradu Šentjurjeva gora na Gabrski gori	lokalni	Gabrška gora
Dvorec Cerkno	lokalni	Laze pri Gobjniku
Gradič Zavrh - Lovski dvorec Valavasorjeve rodbine	lokalni	Zavrh, Dole pri Litiji
Gradič Boltija	lokalni	Boltija, Vače
Razvaline gradu Ljubek	lokalni	Vače
Gradič Pogonik	lokalni	Litija
Gradič Ribče	kulturna dediščina	Gradec, Litija
Graščina Gabrje	kulturna dediščina	Gabrška gora
Gradič Hotič	kulturna dediščina	Spodnji Hotič
Ostanki gradu Abfalter	kulturna dediščina	Zapodje, Litija
Ostanki gradu Vernek	kulturna dediščina	Vernek, Kresnice
Gradič Klevišče	kulturna dediščina	Tepe, Polšnik
SPOMENIKI		
Plečnikov spomenik NOV	lokalni	Litija
Grobnica graščakov Pace	kulturna dediščina	Gabrovka
ETNOLOŠKI SPOMENIKI		
Knjižnica Litija	lokalni	Litija
Svinjak na domačiji Vovše 5	lokalni	Vače
Heronova hiša	kulturna dediščina	Kresniške Poljane
Hiša Brezovo 8	lokalni	Gabrovka
Hiša Podšentjur 7 – Pri Dobravčevih	lokalni	Podšentjur
Hiša Zgornja Jevnica 17 – Pri Bulentin	kulturna dediščina	Zgornja Jevnica
Ostanki brodarke postaje	kulturna dediščina	Vernek, Kresnice
Cerarjeva hiša s hlevom	kulturna dediščina	Vernek, Kresnice
ETNOLOŠKE PRIREDITVE		
Pustni karneval		Litija
Vaški dan		Vače
Kmečki dan		Polšnik
Andrejev sejem		Vače
Podeželje v prazničnem mestu		Litija
V hvaležnost jeseni		Jevnica
ARHEOLOŠKA DEDIŠČINA		
Arheološki kompleks Vače	lokalni	Vače
Arheološki kompleks Roje	lokalni	Moravče pri Gabrovi

Arheološko najdišče Strmec	kulturna dediščina	Dole pri Litiji
Najdišče Trajanovega srebrnika	kulturna dediščina	Vernek, Kresnice
Najdišče rimskega posvetilnega kamna	kulturna dediščina	Vernek, Kresnice

*Kulturna dediščina je vpisana v Register nepremične kulturne dediščina, kulturni spomenik je kulturna dediščina, ki je z odlokom razglašena za kulturni spomenik (v Občini Litija so vsi kulturni spomeniki lokalnega pomena).

Tabela 4: Pregled kulturnih, športno-rekreativnih ter prireditvenih objektov

Naziv objekta	Vrsta dejavnosti	Kapaciteta
ŠPORTNI OBJEKTI		
Športna dvorana Litija	Različne športne in kulturne prireditve	200
Teniško igrišče As	Teniška dejavnost	4 igrišča
Teniško igrišče Sava	Teniška dejavnost	2 igrišči
Teniško igrišče Kresniški vrh	Teniška dejavnost	2 igrišči
Teniško igrišče Kresnice	Teniška dejavnost	2 igrišči
Nogometno igrišče Litija	Nogometna dejavnost	300 sedišč
Nogometno igrišče Jevnica	Nogometna dejavnost	30 sedišč
Nogometno igrišče Kresnice	Nogometna dejavnost	30 sedišč
Ribiški dom Litija	Ribištvo	
Konjeniški klub (Gombač)	Konjenišтво	5
Smučišče Dole pri Litiji	Športne dejavnosti	
Konjeniški center v Moravčah	Konjenišтво	10 konjev; 5 ležišč
Ranč z jahalno šolo na Bregu	Konjenišтво	4 konji
Športna dvorana Gimnazije	Različne športne dejavnosti	100
Športna dvorana OŠ Gradec	Različne športne dejavnosti	100
KULTURNI OBJEKTI		
Kulturna dvorana Litija	Muzejska zbirka, kulturne prireditve	300
Prireditveni prostor Geoss	Kulturne prireditve	500
Muzej premoderne umetnosti	Kulturne prireditve, slikarske razstave	300
Muzejska zbirka savskih prodnikov Breg pri Litiji	Muzejska zbirka	100
Spominska soba Carlosa Kleiberja	Muzejska zbirka	100
Dvorana Podružnične šole Polšnik	Kulturne prireditve	200
Dom Geoss	Zbirka o znamenitostih Vač	50
Mladinski center Litija	Predavanja, kulturne prireditve	50
Knjižnica Litija	Predavanja, razstave,	50
Klub Litijskih in šmarskih študentov	Predavanja, kulturne prireditve	50
Cerkev sv. Nikolaja Litija	Kulturne prireditve	100
Konferenčna dvorana Bob Bowling	Konferenca, zabavne ter kulturne prireditve	50
Glasbena šola Litija	Kulturne prireditve	50
Avla občine Litija	Razstave, kulturne prireditve	50

Tabela 5: Pregled glavnih društev, pomembnih za razvoj turizma v občini Litija

<i>društvo</i>	<i>št. članov</i>
Turistično društvo Litija	140
Turistično društvo Polšnik	50
Društvo za razvoj in varovanje GEOSSa	100
Društvo za varovanje Sitarjevca	40
Športno društvo Dole pri Litiji	140
Društvo žena in deklet Vače	67
Društvo podeželskih žena Gabrovka	58
Društvo podeželskih žena in deklet Polšnik	63
Klub litijskih in šmarskih študentov	230
Društvo Nova Kultura	120
Balonarski klub Litija	9
Rafting klub Vidra	5
KUD Muzej premoderne umetnosti	
Turistično razvojno društvo Kampelc	63
Društvo za razvoj podeželja Laz	80

Tabela 6: Prireditve v občini Litija

<i>ime prireditve, festivala</i>	<i>Kraj</i>	<i>datum</i>	<i>organizator</i>	<i>Ocenjeno št. obiskovalcev (povprečno/leto)</i>
Slovenec leta	Litija	Januar	Dnevnik in Joško Godec	2000
Pustni karneval	Litija	Februar	TD Litija	800
Kulturni praznik na GEOSS-u	Slivna	Februar	Društvo Geoss	400
Tek na Petelinjek	Gabrovka	April	ŠD Presad	
Dan slovenske zastave	Slivna	April	Društvo Geoss	700
Pohod po obronkih Jablaniške doline	Jablanica	1. sobota v aprilu	Društvo LAZ	500
Pohod Litija - Dragovšek	Litija - Dragovšek	Zadnja sobota v maju	TD Litija	100
Prvomajski pohod na Sitarjevec	Litija	1. Maj		500
Pohod po Oglarski poti	Dole pri Litiji	1. sobota v maju	ŠD Dole	500
Pohod na GEOSS	Slivna	Maj	Društvo Geoss	
Pohod od cerkvice do cerkvice	Polšnik	1. nedelja v juniju	TD Polšnik	1.000
Kulturna prireditev ob obletnici rojstva dirigenta Carlosa Kleiberja	Konjšica	1. nedelja v juliju	Kulturno umetniško športno društvo Konjšica	800
Kmečki dan	Polšnik	julij	DPŽD Polšnik	
Vaški dan	Vače	Avgust	DPŽD Vače	300

Dnevi Oglarske dežele	Dole pri Litiji	September	ŠD Dole	700
Pohod med vinogradi	Gabrovka	2. sobota v juniju		100
Po obrobju moravske in gabrovske doline	Moravče – Gabrovka	Zadnja sobota v septembru		100
Pohod po kostanjevi poti	Dragovšek - Golišče	Oktober	TRD Kampelc	100
Pohod od Litije do Čateža	Litija – Šmartno - Čatež	1. sobota v novembru	Narava Bregar	15.000
V hvaležnost jeseni	Jevnica	November	TRD Kampelc	700
Andrejev sejem	Vače	December		300
Pohod na Tisje	Litija - Kostrevnica	December	PD Litija	500
Novoletni koncert Pihalnega orkestra Litija	Litija	December	Pihalni orkester Litija	
Božični koncert zbora svetega Nikolaja	Litija	December	Nova kultura	600
Podeželje v prazničnem mestu	Litija	December	RCL	500
Silvestrovanje z ognjemetom	Litija	31. December	Občina Litija	1.000
Krošnjarski sejem pri športni dvorani v Litiji	Litija	10. v mesecu	MO Litija	
Kmečka tržnica	Litija	Vsako soboto	Jarina	

Tabela 7: Kapaciteta gostinskih obratov (brez izletniških in turističnih kmetij)

<i>gostinski obrat</i>	<i>naslov</i>	<i>kapaciteta (št. sedežev)</i>
Bob Bowling	Brodarska 2, 1270 Litija	76
Gostilna Berdajs	Sava 38, 1282 Sava	100
Gostilna Čebin	Ljubljanska cesta 4, 1270 Litija	100
Gostilna in pizzerija Kovač	Graška cesta 64, 1270 Litija	300
Gostilna Juvan	Zgornji Hotič 31, 1270 Litija	90
Gostilna Juvan	Polšnik 11, 1272 Polšnik	85
Gostilna Kimovec s prenočišči	Zgornji Hotič 15, 1270 Litija	220
Gostilna Mrva	Vače 7, 1252 Vače	70
Gostilna Vrabec	Slivna 18, 1252 Vače	190
Gostišče Celestina	Sopota 3, 1414 Podkum	120
Gostilna Špende	Valvasorjev trg 16, 1270 Litija	120
Pizzerija Žan	Podkraj 2, 1270 Litija	40
Restavracija Mona Lisa	Ulica Mire Pregljeve 4, 1270 Litija	70

Tabela 8: Nastanitveni objekti in kapacitete

<i>prenočišče</i>	<i>naslov</i>	<i>število ležišč</i>
Gostišče Kimovec	Zgornji Hotič 15, 1270 Litija	13
Gostilna in pizzerija Kovač	Graška cesta 64, 1270 Litija	24
Gostišče Celestina	Sopota 3, 1414 Podkum	15
Dom na Slivni	Zgornja Slivna 20, 1252 Vače	8

Konjeniški center Klinc	Moravče pri Gabrovki 10, 1274 Gabrovka	5
-------------------------	--	---

Tabela 9: Turistične kmetije in kmetije s ponudbo

<i>kmetija</i>	<i>kraj</i>	<i>status</i>
Pr Krjan	Dobovica, Dole pri Litiji	izletniška kmetija
Pri Medvedu	Tepe, Polšnik	turistična kmetija z nastanitvijo
Knez	Magolnik	izletniška kmetija
Pr Posilnc	Laze pri Gobniku	izletniška kmetija
Brinovec Mirko	Slavina, Dole pri Litiji	Kmetija s ponudbo
Domačija Paternoster, Pr' Šepc	Tenetiše, Litija	Kmetija s ponudbo
Pr' Mežnarčk	Breg, Litija	Kmetija s ponudbo
Jelenc	Borovak, Polšnik	Kmetija s ponudbo

Tabela 10 : Prihodi in prenočitve turistov v občini med leti 2003 in 2007

		2003	2004	2006	2007
Prihodi turistov	SKUPAJ	443	538	409	326
	TUJI	347	461	287	266
Število prenočitev	SKUPAJ	1.008	1.411	876	1034
	TUJI	842	1.200	756	717

Tabela 11: Število organiziranih izletniških gostov v občini v letu 2007

<i>ime programa</i>	<i>število gostov</i>
Dogodivščine v Oglarski deželi	141
Po sledih Janeza Vajkarda Valasorja	198
Utrip Srca Slovenije	53
programi po naročilu	418
Rafting po Savi	100
Polet z balonom	400
Vodenje z doživljanjem umetnosti in narave po območju Vač in Geossa	10 000
skupaj	11310

Tabela 12: Turistična literatura

<i>zap. št.</i>	<i>leto izdaje</i>	<i>avtor</i>	<i>naslov</i>	<i>kraj izdaje</i>	<i>izdajatelj</i>	<i>št. strani</i>
1	1974	Damjan Vinko	<i>Vodnik po badjurovi krožni poti</i>	Litija	Planinsko društvo	64
2	1992	Godec Ivan	<i>Litija - nekoč in danes</i>	Litija	Košarkarski klub	56
3	1993	Godec Ivan	<i>Litija - nekoč in danes (2. popravljena izdaja)</i>	Litija	samozaložba	56
4	1995	Brilej Martin	<i>Spomin na Litijo: Litija in okoliški kraji na starih razglednicah: ob 850-letnici prve omembe Litije v pisnih virih</i>	Litija	Villa Litta klub - fondacija	156
5	1997	Godec Ivan	<i>Litija - turistični dovnik</i>	Litija	Turistično društvo Litija	31
6	1997	Brilej Martin	<i>GEOSS, območje geomteričnega središča Slovenije: vodnik</i>	Vače	Odbor Porjekt Vače 81	
7	1999	Bregar Rudi	<i>Popotovanje po Levstikovi poti</i>	Litija	Narava Bregar	
8	2000	Bregar Rudi	<i>Popotovanje po Levstikovi poti</i>	Litija	Narava Bregar	56
9	2001	Godec Ivan	<i>Gostilne v Litijski občini</i>	Litija	Območna obrtna zbornica	16
10	2001	Godec Ivan Damjan Vinko	<i>Litijski kozolci</i>	Litija	Kmetijska gozdarska zadruga	32
11	2001	Svetik Peter	<i>V srcu Slovenije: kronologija petine stoletja uresničevanja projekta GEOSS</i>	Vače	Društvo za razvoj in varovanje GEOSSa	115
12	2001	Hauptman Helena	<i>Od Verneka do Oble Gorice</i>	Litija	Villa Litta	
13	2001	Rovšek Kosmač Fani	<i>Levstikova pot - prehranske navade skozi čas</i>	Litija	Narava Bregar	52
14	2002	Bregar Rudi	<i>Levstikova pot - podoba časa</i>	Litija	Narava Bregar	
15	2003	Centerr za razvoj	<i>Konjeniške poti Posavskega hribovja</i>	Litija	Center za razvoj	30
16	2003	Center za razvoj	<i>Kolesarske poti Posavskega hribovja</i>	Litija	Center za razvoj	36
17	2004	Vozel Jani	<i>Pohodniške poti Posavskega hribovja</i>	Litija	Center za razvoj	30
18	2005	Šerbelj Ferdinand et. al.	<i>Trkamo na vrata dediščine: po poteh dediščine dela Savske ravni in Posavskega hribovja</i>	Litija	Center za razvoj	23
19	2006	Godec Ivan	<i>Litija: včeraj, danes, jutri</i>	Litija	samozaložba	
20	2007	Kolenc Anka, Svetik Peter	<i>GEOSS: večjezični povzetek Vodnika</i>	Litija	Društvo za razvoj in varovanje GEOSSa	
21	2008	Godec Ivan	<i>Litija in reka Sava</i>	Litija	Center za razvoj	48

Priloga 2: Opisi objektov kulturne dediščine v občini Litija

Sakralni objekti:

Cerkev sv. Pavla (Podpeč pri Gabrovki):

Cerkev je bila v zadnji četrtini 14. stol. zgrajena kot gotška kapela bližnjega gradu Gallenstein (izpričana z listino o ustanovitvi beneficija l.1390). Na pravokotno ladjo se navezuje kratki, križnorebrasto obokan triosminski prezbiterij. Kapela je bila v poznem srednjem veku trikrat poslikana, prvič okrog l.1420, nato ob koncu 15.stol, zadnja poslikava (oz. obnova poslikave) pa l.1539. Freske so na severni strani ladje, na slavoločni steni (na notranji steni slavoloka, stenah prezbiterija in obočnih poljih prezbiterija, kjer so deloma še zakrite z beležem.

Današnja cerkev ima pravokotno ladjo z obokom iz 19.stol. in pilastrsko členitvijo sten, kratki triosminsko zaključen prezbiterij je križnorebrasto obokan. V tlorisu kvadratni zvonik na polovici višine prehaja v osmerokotnega, pokritega s stožčasto streho.

Zunanjščina cerkve kaže baročno podobo 18.stol., ko je bil zgrajen zvonik, gotška okna s trilistnimi krogovičji (eno je zazidano v južni steni ladje) so nadomestili s pravokotnimi, vogale ladje in prezbiterija pa poslikali z vogalniki opečne barve.

Stari oltar iz 17.stol. so v 19.stol. nadomestili z novim, ki sloni na kamniti menzi, tabernakelj ima na vrhu dva keruba, v tronu kip sv. Pavla.

Cerkev sv. Andreja (Vače):

Prvotna cerkev se prvič na tem mestu omenja leta 1262, kasnejšo gotško so postavili v drugi polovici 15. stol.. Od nje je ostal le spodnji del zvonika, ki je bil kasneje trikrat nadzidan. Cerkev, ki je bila pozidana po potresu l.1689, je l.1834 uničil požar. Poškodovana je bila do te mere, da so se odločili za gradnjo nove. Dokončana je bila l.1844, škof Wolf pa jo je posvetil l.1845. Leta 1865 so cerkveni ladji prizidali kapelo božjega groba, ki je izvrsten steklarski izdelek (iz raznobarnega brušenega stekla) delavnice iz Moravske Ostrave.

Cerkev sv. Janeza Krstnika (Vernek):

Od cerkve, ki jo omenja že Valvasor, se je ohranil zvonik s poznogotskim portalom. Sedanja cerkev naj bi bila po ohranjenem fragmentu lesene kartuše iz oltarja zgrajena l.1747, v kronogramu nad glavnim vhodom pa je letnica 1751. Stroka avtorstvo pripisuje ljubljanskemu baročnemu arhitektu Candidu Zullianiju. Tlorisno se zgleduje po starejši uršulinski cerkvi v Ljubljani. Zunanjščina je preprosta in po okrasu podobna cerkvi na Rožniku, trikotno čelo podpirajo dvojni pilastrji, vogali pa so zaobljeni. Banjasto obokana pravokotna ladja prehaja v enako obokan manjši prezbiterij. V stranski steni ladje sta v debelini stene plitvi kapeli s polkrožnima oknomi. Cerkev je imela tri oltarje iz leta 1937, glavnega in stranskega. Slike iz življenja Janeza Krstnika je naslikala Mira Pregelj.

Cerkev sv. Mihaela (Velika Goba):

Baročna cerkev ima pravokotno, banjasto obokano ladjo, ki se nadaljuje v ožji in enako visok triosminski prezbiterij. Zvonik je med ladjo in prezbiterijem, spodaj kvadratnega tlorisa, zgoraj oktogonalen. V cerkvi so štiri oltarji, ki jih je leta 1890 prenovil Ivan Šubic. Glavni oltar: v tronu kip sv. Mihaela z mečem in tehtnico, ob njem sv. Boštjan in sv. Silvester papež; zgoraj je slika Roženske matere božje z angeloma ob straneh. Na levem stranskem oltarju je v sredini kip sv. Jožefa, ob straneh sv. Izidor z lopato in sv. Anton Padovanski s knjigo (na knjigi je spodaj letnica 1763). Na desnem stranskem oltarju je kip sv. Štefana, zgoraj kip sv. Roka in spodaj slika Žalostne matere božje. Ob steni je še oltar s kipom Kristusa, sv. Kozme in Damjana v tronu, ob straneh sv. Matej in Marko z levom; na vrhu oltarja je kip sv. Notburge s srpom in angeloma ob straneh.

Cerkev sv. Marka (Tihaboj):

Zgodnje baročna cerkev je bila zidana v začetku 17. stoletja. Skozi lopo pod zvonikom kvadratnega tlorisa, ki nad polovico višine prehaja v oktogon s stožčasto streho, je glavni vhod v pravokotno ladjo (stranski je v severni steni), sledi enako visok in nekoliko ožji prezbiterij; na severni strani je prizidana zakristija. Glavni oltar s kipom sv. Marka in štirimi evangelisti je v neorenesančnem slogu leta 1907 izdelal J. Campidelli iz Beljaka. Zlata baročna stranska oltarja sta kvalitetno delo prve polovice 17. stoletja. Levi stranski oltar sloni na kamniti menzi, v sredini slika Marijinega obiskovanja, nad njo sv. Trojica. Desni je datiran v leto 1655, menza je zidana, v sredini slika sv. Notburge, zgoraj sv. Izidor. Križev pot je Layerjev ali delo njegove delavnice.

Cerkev sv. Lovrenca (Tepe):

Sedanja cerkev poznobaročnega videza v notranjosti skriva ostanke starejših poslikav prejšnje, gotške cerkve. Ladja pravokotnega tlorisa se nadaljuje v enako visok, ožji petosminski prezbiterij. Zvonik je prislone ob severno stranico prezbiterija, zgoraj trikotna fasadna čela prehajajo v piramidalno streho. Notranjščina je bila v začetku 20. stoletja poslikana s polji in dekorativnimi vzorci, na severni steni pa je pod novejšo poslikavo ohranjen fragment starejše (celopostavna figura svetnice-verjetno 16. stol.). Glavni oltar je baročen: v sredini je kip sv. Lovrenca, nad njim v niši sv. Kunigunda, ob straneh kipa sv. Jerneja in sv. Marka. Levi stranski oltar je mlajši, v sredini v niši kip sv. Roka, ob straneh kipa sv. Blaža in sv. Medarda.

Cerkev sv. Neže (Zgornje Vodice):

Najstarejši del cerkve je gotski triosminski prezbiterij iz 15. stoletja, znotraj je rebrasto obokan-kamnita rebra hruškastega prereza so na vrhu sklenjena z okroglim sklepnikom (za oltarjem je zapisano, da je bila cerkev zgrajena leta 1497 v čast sv. Ahacija, Primoža in Felicijana, ter sv. Neže); ohranjeni sta dve zazidani gotski okni prezbiterija. Pravokotna ladja je baročna, v obsegu dveh pol obokana z banjastim obokom s sosvodnicami; notranje stene so členjene s stebri in venčnim zidcem. Zvonik je kvadratnega tlorisa, zgoraj se osmerokotna laterna stožčasto končuje.

V cerkvi so trije oltarji; glavni oltar je izdelan v renesančnih formah, v sredini je kip sv. Neže, ob strani sv. Primož in sv. Felicijan, zgoraj sv. Andrej. Desni stranski oltar: v sredini je sv. Frančišek, ob straneh sv. Peter in sv. Pavel.

Levi stranski oltar: v sredini je kip Brezmadežne, ob straneh sv. Matija in sv. Mihael; vsi kipi so iz konca 19. stoletja.

Cerkev sv. Jurija (Glinjek):

Leta 1526 se v seznamu kranjskih cerkvenih dragocenosti navaja cerkev sv. Jurija (zw Glinnekh) kot podružnica Polšnika. Cerkev je iz zrele romanske dobe, na pravokotno ladjo se navezuje polkrožna romanska apsida s polkupalastim obokom. Ladjo so obokali v 19. stoletju, hkrati pa ob zahodno steno ladje prislone zvonik. V južni ladijski steni je dvoje zazidanih in z novima oknoma delno uničenih romanskih okenc s polkrožnim vrhom, tako okno pa je ohranjeno v osi apside. V cerkvi sta dva oltarja: manjši baročen glavni oltar je postavljen na zidano menzo, zgoraj je polkrožna atika prilagojena oboku apside; v sredini je kip sv. Jurija, ob straneh evangelist sv. Marko in sv. Andrej. Levi stranski oltar: v sredini Žalostna mati božja, ob straneh kipa sv. Antona in sv. Janeza Evangelista.

Cerkev sv. Helene (Zgornji Hotič):

Cerkev je baročna, zgrajena leta 1686 (letnica na kamnitem vhodnem portalu). Vhod je skozi masiven zvonik z baročno streho, pravokotna ladja prehaja v ožji, enako visok prezbiterij, ki ima zunanje vogale porezane. Na južni strani se ladja odpira v stransko kapelo, na nasprotni strani je zakristija. Zunanost je preprosto oblikovana, okna so spodaj pravokotna s kovanimi mrežami, zgornja so polkrožna. V cerkvi so trije oltarji; glavni oltar: v sredini je kip sv. Helene, ob straneh kipi sv. Miklavža, sv. Bernarda, Frančiška Asiškega in sv. Silvestra; slika sv. Helene je verjetno delo Leopolda Layerja. Levi stranski oltar: v sredini je Mati božja z detetom, ob straneh sv. Joahim in sv. Ana. Desni stranski

oltar: v sredini je sv. Anton Padovanski, ob straneh sv. Bernard in sv. Urh. Orgle naj bi bile izdelane konec 17. stoletja v Kamniku.

Cerkev sv. Lovrenca (Stranski vrh):

Zvonik na zahodni strani je v tlorisu kvadraten, nad vhodno lopo prehaja v osmerokoten stolp z biforami na vrhu; skozi lopo je vhod v ladjo pravokotnega tlorisa, ki prehaja v ožji, enako visok 5/8 prezbitarij. Sedanji izgled cerkve je poznobaročen, po nekaterih virih pa naj bi bila osnova cerkve romanska. Glavni oltar je iz konca 18. stol. s kipi sv. Lovrenca, sv. Andreja in neznanega svetnika, zgoraj še dva angela; ohranjeni še sliki sv. Lovrenca in sv. Florijana (zavetnika cerkve sta še sv. Luka in sv. Jožef).

Cerkev sv. Nikolaja (Renke):

Na zahodni strani je baročni zvonik z biforami na vrhu, streha je piramidalna; vhod v ladjo vodi skozi vhodno lopo, ladja pravokotnega tlorisa se nadaljuje v enako visok, ožji dolgi 5/8 prezbitarij (ladja in prezbitarij sta pokrita z enotno, dvokapno streho). Prezbitarij je poznogotski, cerkev so baročno prezidali konec 17. stoletja (na južni zunanji steni prezbitarija je bila freska sv. Krištofa, ki so jo ob prenovi fasade odstranili). Baročni glavni oltar sv. Nikolaja je iz leta 1661.

Cerkev sv. Lovrenca (Prelesje):

Baročna cerkev je bila sezidana v prvi polovici 18. stoletja, kasnejši zvonik iz leta 1881 je bil leta 1898 nadzidan. Pravokotna, banjasto obokana ladja se izteka v enako visok in nekoliko ožji pravokoten prezbitarij. Kor je lesen in sloni na lesenih stebrih. Glavni oltar sv. Lovrenca je iz leta 1893; v sredini je kip sv. Lovrenca, na levi strani sv. Štefan in na desni sv. Valentin; zgoraj v sredini je prizor Kristusovega rojstva z Marijo, Jožefom in detetom v jasliah, ob straneh dva angela. Oltar je delo Ivana Johanta iz sv. Trojice pri Mokronogu. Stranska oltarja sta iz leta 1894; na levem je v sredini kip Žalostne matere božje, ob straneh kipa sv. Marjete in Barbare, na vrhu Janez Evangelist z angeli. Na desnem stranskem oltarju je v sredini kip sv. Antona, ob njem sv. Erazem in sv. Urban; ob straneh še kipa Srca Jezusovega in Srca Marijinega; na vrhu kip sv. Janeza Nepomuka z angeli.

Cerkev Lurške matere božje (Polšnik):

Romarska cerkev je bila zgrajena leta 1904, zunanost pa je zasnovana v tradiciji baroka; ladja je oktogonalna, na južni in severni strani se odpira v večji enakovredni stranski kapeli, v nadaljevanju se izteka v reduciran 5/8 prezbitarij. Zvonik je kot sestavni del zahodne fasade oblikovan v baročnem slogu, med ladjo in stransko kapelo pa je še zidano polkrožno stopnišče. Zakristija med južno stransko kapelo in prezbitarijem je dvoetažna. Glavni oltar: kip Lurške Matere Božje, na desni kipa sv. Joahima in sv. Jožefa, na levi sv. Ana in sv. Anton Padovanski; Na desni strani je v križni kapeli oltar Srca Jezusovega s kipom Srca Jezusovega, na desni kip sv. Pavla, na levi kip sv. Petra. Levi stranski oltar: v sredini je kip sv. Marjete, na desni strani kip sv. Janeza Nepomuka, na levi sv. Frančišek Ksaverij. V niši, kjer je bil nekaj krstni kamen, je kip sv. Katarine, prenesen iz kapelice pod Ostrežem. Orgle so prenesene iz cerkve na Dolah.

Cerkev sv. Katarine (Ostrež):

Starejšo cerkev so v baroku prezidali, na zahodni strani je skozi lopo zvonika kvadratnega tlorisa vhod v ladjo pravokotnega tlorisa; v nadaljevanju prehaja v 5/8 prezbitarij. Zvonik ima piramidalno streho, poslikan je s opečno rdečimi šivanimi robovi, ki so jih v baroku naslikali tudi na vogale prezbitarija. Glavni oltar je posvečen sv. Katarini, v sredini kip sv. Katarine, ob strani kipa sv. Uršule in sv. Apolonije.

Cerkev sv. Marjete (Široka Set):

Sedanja cerkev je baročno prezidana, v osnovi pa je gotska; prvič se omenja leta 1526. Ladja je pravokotna, prehaja v nekoliko višji 5/8 prezbitarij, na južni strani je prizidana zakristija. Zvonik s čebulasto streho je na severni strani. Prvotna ladja je bila krajša in nižja, v baroku nadzidana in podaljšana proti zahodu. V južni zunanji steni starejšega dela ladje je vidnih več zazidanih odprtin

(vrata in dvoje oken); prezbitarij je imel slikane šivane robove oker barve. Oltar je baročen, v sredini je pozlačen kip sv. Marjete, ob straneh kipa sv. Barbare in Uršule. V ladji sta bila še stranska oltarja, na njunem mestu visita oljni sliki sv. Avguščina in sv. Lucije.

Cerkev sv. Nikolaja (Litija):

Cerkev je postavljena ob J stranici Valvasorjevega trga v neobičajni legi v smeri sever – jug. Zidana je v poznobaročnem slogu, glavna fasada je členjena s pilastri, okna so polkrožno zaključena; nad členjenim strešnim vencem se pročelje s polkrožnim oknom v sredini zaključuje s trikotnim čelom. Zvonik z biforami je bil nadzidan l.1884. Glavni oltar je zidan, brez nastavka. Ob tabernaklju sta dva kamnita keruba iz 19.stoletja. Sliko sv. Nikolaja je naslikal Ludvik Grilc okrog l.1880. V levem stranskem oltarju je slika Brezmadežne iz l.1906, kipa sv. Jožefa in Ane iz konca 19.stol. ob straneh, v desnem stranskem oltarju sta ob sliki sv. Florijana kipa sv. roka in Sebastjana. Na stropu so štiri freske Mire Pregelj iz l.1937, v sredini nad oltarjem sv. Duh z angeloma, brezmadežna, na oboku nad glavnim oltarjem Poslednja sodba, na desni nad oratorijem sv. Nikolaj pomiri vihar, na levi sv. Nikolaj osvobodil obsojence.

Cerkev sv. Jurija (Podšentjur):

Baročna cerkev ima pravokotno ladjo z dvema stranskima kapelama, navezuje se na enako visok, ožji triosminsko zaključen prezbitarij. Zvonik je vraščen med ladjo in prezbitarij, spodnji starejši del zvonika od zgornjega mlajšega (nadzidan po letu 1900) ločuje venčni zidec, pod njim pa so pod ometom ostanki starejše baročne poslikave. Okenske odprtine so spodaj pravokotne, zgoraj polkrožne, zunanost je preprosto členjena v fasadna polja z lizenami, vogali kapel so polkrožno posneti. Tri baročne oltarje je obnovil A. Rovšek l.1906. Na glavnem oltarju je v sredini kip sv. Jurija, ob strani evangelista sv. Luka in sv. Janez, na vrhu oltarnega nastavka je na obliki stoječa Mati božja z Jezusom. Desni stranski oltar: v sredini kip sv. Lovrenca, ob straneh diakon sv. Štefan in sv. Sebastjan, na vrhu nastavka sv. vid. Levi stranski oltar: v sredini kip sv. Valentina, ob strani sv. Andrej in sv. Ignacij, na vrhu nastavka Mati božja z Jezusom.

Cerkev sv. Benedikta (Kresnice):

Poznobaročna enoladijska cerkev prehaja v enako visok, malo ožji prezbitarij; zvonik ob zahodni fasadi z vhodno lopo na vrhu prehaja v ožji, oktogonalni zaključek z baročno strešico. V cerkvi so trije oltarji, glavni iz l.1916, delo Antona Vodnika iz Ljubljane, je postavljen na marmorni podstavek. V sredini je kip sv. Benedikta, ob straneh kipi sv. Nikolaja, sv. Petra in Pavla in sv. Martina, na vrhu Marijino kronanje s sv. trojico. Na oltarju so še tri slike: Kristus na križu (Anton Jebačin), Marija Pomočnica in sv. Benedikt (verjetno iz Layerjevega kroga). Stranska oltarja sta lesena, na prvem je slika sv. Štefana s kipoma sv. Simona in Jude od straneh. Drugi oltar: v sredini kip Brezmadežne, ob straneh kipa sv. Florijana in sv. Jurija. Ob zidovih sta še dva kipa: Srce Jezusovo in sv. Jožef (1922).. Na oboku so štiri slike evangelistov (France Merčun iz l.1930). Križev pot iz l.1773 je obnovil l.1918 Karl Götzl iz Ljubljane.

Cerkev sv. Katarine (Dobovica):

Baročna cerkev je iz prve polovice 18.stol., pravokotna ladja prehaja v enako širok in visok 3/8 prezbitarij, na zahodni strani je ladji prislone kvadraten zvonik, vhodna lopa je dostopna skozi tri ločne odprtine. Vse kaže, da so sedanji stranski, polkrožno zaključeni kapeli na severni strani iz l.1669 dozidali cerkev. Glavni krilni oltar sv. Katarine je iz l.1738, v tronu kip sv. Katarine, ob straneh sv. Helena in sv. Elizabeta. Na vrhu oltarja v sredini kip sv. Janeza Nepomuka, poleg na levi sv. Andrej, desno sv. Matija z angeloma ob straneh. Na stranskem oltarju je kip sv. Lucije. V kapeli je na oltarju kip sv. Roka (K. Poglajen 1879), na levi kip sv. Jožefa, desno kip sv. Antona Puščavnika.,

Cerkev sv. Nikolaja (Brezovo):

Cerkev se prvič omenja l.1373, drugič 1393, obakrat v zvezi s prodajo posestev. Prva popravila cerkve so bila izvršena 1826. Poznogotskemu 3/8 prezbitariju so l.1850 prizidali pravokotno ladjo, ob

severno stranico prezbiterija in ladjo pa zvonik. Prezbiterij je križno rebrasto obokan (zvezdasti obok), znotraj sta ohranjeni dve zazidani, šilasto zaključeni gotski okni. Tretje okno so polkrožno spremenili sočasno z gradnjo ladje in zvonika. V cerkvi so trije oltarji, glavni baročni oltar s kipom sv. Nikolaja je postavljen na zidano menzo, za oltarjem dve letnici 1717 in 1725. Popravljali so ga l.1862. Ob straneh sta kipa sv. Simona in Jude, v sredini slika Matere dobrega sveta iz Layerjevega kroga. Oba stranska oltarja imata zidani menzi. Levi sv. Janeza Evangelista s kipom svetnika in dvema angeloma na vrhu, desni s kipom sv. Jedrti.

Cerkev sv. Jerneja (Konjšica):

Manjša baročna cerkev je bila zgrajena v 18.stol.. Zvonik z baročno streho in zapisano letnico 1780 je bil zgrajen kasneje kot cerkev, prislone ob severno steno ladje in prezbiterija, ima pa tudi svoj vhod v višini cerkvene strehe. Pravokotna ladja se navezuje na nekoliko ožji, enako visok 3/8 prezbiterij. Nad preprostim vhodom je manjša polkrožno zaključena okenska lina. Na glavnem oltarju so kipi sv. Jerneja, Marije Magdalene, sv. Ane in štirje angeli. Desni stranski oltar: ob Materi božji in Janezu Krstniku sta še dva neznana svetnika.

Cerkev sv. Mohorja (Moravče pri Gabrovi):

Pravokotna ladja se nadaljuje v ožji, 3/8 poznogotski prezbiterij. Cerkev je bila baročno prezidana, ladja je banjasto obokana; lizene, zgoraj zaključene z vencem, delijo stene ladje v polja. Zvonik nad kvadratno bazo zgoraj prehaja v oktagon, postavljen je na južni strani med ladjo in prezbiterijem. V cerkvi so 4 oltarji: glavni je iz 17.stol., izdelan l.1674 in obnovljen 1861. Postavljen je na leseni menzi iz 2.pol.19.stol.. V sredini je kip škofa s knjigo in palico (verjetno sv. Urban), ob straneh sv. Mohor in sv. Fortunat, zgoraj 12 apostolov. Desni stranski oltar je postavljen na zidano menzo, v sredini je kip papeža s trojno tiaro, ob straneh kralj z mečem in papež s knjigo, zgoraj sv. Florijan. Levi stranski oltar: v sredini sv. Barbara, ob straneh sv. Apolonija in sv. Helena, na vrhu sv. Lucija in sv. Uršula. Oltar ob steni je iz 18. stol.: v sredini sv. Janez Nepomuk, ob straneh angeli, na vrhu sv. Družina in dva putta. Prižnica je iz 18.stol. s slikamo štirih evangelistov.

Cerkev Žalostne matere božje (Kresniške Poljane):

Na tem mestu se l.1795 omenja kapela Matere božje. Sedanja cerkev je bila zgrajena l.1841 v preprostih baročnih oblikah. Pravokotna ladja prehaja v nekoliko ožji pravokoten prezbiterij, ob njegovo severno steno je prislone zakristija. Zvonik z baročno kapo je raščten iz ladje nad zahodno fasado, ki je členjena z dvema lizenama, ki se zgoraj iztekata v profiliran venčni zidec nad katerim je trikotno čelo s polkrožno odprtino. Na glavnem oltarju je v sredini kip Žalostne matere božje z mečem in mrtvim Kristusom v naročju. Na levem stranskem oltarju je slika Brezmadežne (Štefan Šubic 1858), na desnem stranskem oltarju je slika sv. Antona z Brezmadežno in Jezusom (Štefan Šubic 1858). V zvoniku so trije zvonovi, uliti l.1928 v Dravljah.

Cerkev sv. Križa (Slemšek):

Sedanja cerkev je bila obnovljena po požaru l.1990, ki ga je zanetila strela (zgorelo je celotno ostrežje in oprema). Prejšnja poznobaročna cerkev je bila zgrajena na mestu prvotne kapele z dvema stolpičema. Pravokotna ladja prehaja v 3/8 prezbiterij, zvonik je grajen neposredno iz ladje in je del zahodne fasade. Oprema je pred požarom izhajala iz tirolskega oblikovnega okolja 19.stol.: glavni oltar sv. Križa s sv. Križem v sredini, ob straneh Mati božja in sv. Janez Krstnik. Levi stranski oltar z oljno sliko sv. Polone v sredini, ob strani sv. Neža in sv. Lucija. Desni oltar z oljno sliko sv. Antona Puščavnika z sv. Jožefom in sv. Pavlom Puščavnikom ob straneh.

Cerkev Janeza Krstnika (Mamolj):

Skozi masiven zvonik na zahodni strani je pod lopo vhod v pravokotno ladjo, ki se izteka v enako visok in širok 3/8 prezbiterij. Zunanost je oblikovana v preprostih poznobaročnih oblikah fasadnega okrasa, okenskih odprtin in vratnih podbojev. Vsi trije oltarji so iz poznega 18.stol., glavni je bil obnovljen 1866. Na glavnem oltarju je v sredini kip sv. Janeza Krstnika, ob straneh sv. Lucija in sv.

Barbara. Desni stranski oltar – kip sv. Antona Padovanskega, levi stranski oltar – kipa sv. Barbare in sv. Janeza Krstnika.

Cerkev sv. Jerneja (Javorje pri Gabrovki):

Pravokotna ladja prehaja v enako širok prezbitenij s porezanima stranicama. Zvonik, ki je vraščen v severni del ladje ob prezbiteniju, nad spodnjo kvadratno bazo (uporablja se jkot zakristija) v višini napuša ladje prehaja v oktogonalnega. Pokrit je s pločevinasto, baročno oblikovano kapo. Na glavnem oltarju sv. Jerneja je v tronu kip svetnika, na levi kip sv. Pavla Apostola, na desni kip sv. Florijana. Na vrhu sta kipa sv. Ane in Marije z angeloma ob straneh.

Cerkev sv. Janeza in Pavla (Gornje Jelenje):

Pravokotna ladja se nadaljuje v ožji, 3/8 prezbitenij, grajena je v preprostem baročnem slogu. Masiven zvonik je ob prezbiteniju vgrajen v južno stranico ladje. Glavni oltar s sliko sv. Janeza in sv. Pavla je Götzlovo delo, ob straneh kipa sv. Polone in sv. Boštjana z angeloma. V tronu je kip Brezmadežne, ob njej kipa sv. Petra in Pavla. Levi stranski oltar: v sredini sv. Trojica, ob straneh sv. Barbara in sv. Marjeta, v tronu kip sv. Jakoba, ob strani sv. Nikolaj in sv. Urh. Desni stranski oltar: kip sv. Jurija na konju, spodaj zmaj, nad njim kip sv. Martina na konju, ob straneh sv. Florijan in sv. Frančišek Asiški.

Cerkev sv. Jurija (Gabrška gora):

Pravokotna ladja se nadaljuje v ožji 3/8 prezbitenij s polkrožnimi okni. Baročna ladja ima raven lesen strop, v severni in južni steni sta pravokotni okni s profiliranima baročnima okenskima okviroma, prezbitenij je križno obokan. Vhod v južni stranici prezbitenija je baročen, na prekladi letnica 1673. Oltar sv. Jurija iz časa zlatih oltarjev 17.stol. je postavljen na zidano menzo s kamnito ploščo, zadaj napis z letnico 1674, oltarna krila so novejša.

Cerkev Marijinega vnebovzetja (Gabrška gora):

Starejša gotska cerkev je bila v baroku temeljito prezidana, pravokotna ladja se nadaljuje v ožji, enako visok pravokotno zaključen prezbitenij. Ob severni strani ladje sta stranska kapela in med prezbitenij in ladjo prislonjen zvonik. Ladja in prezbitenij sta banjasto obokana. Dokaz o starosti cerkve je ohranjen levo ob južnem vhodu, pod ometom je fragmentarno ohranjena freska sv. Krištofa (16.stol.) Glavni oltar zapolnjuje vso širino in višino prezbitenija, na marmorni menzi sloni baročni oltar, ki ob straneh prehaja v rokokojsko oblikovane kulise. V tronu pred sliko Marijinega vnebovzetja stoji kip Marijinega vnebovzetja, na vrhu sv. Trojica. Na stranskih kulisah slike Janeza Krstnika, sv. Andreja in angeli, ki držijo draperijo. Stranska oltarja imata samo menzi, namesto nastavkov sliki: na levi Jezus izročča sv. Petru ključa (18.stol), na desni sv. Ana. V kapeli je zidana oltarna menza s kamnito ploščo, oltarna slika sv. Jožefa z bogato rezljanim okvirom iz začetka 18.stol. V kapeli so še trije kipci angelov.

Cerkev Povišanja sv. Križa (Gabrovka):

Poznobaročna cerkev je bila zidana v presledkih v letih 1798-1800 in 1813-1824 (arhitekt Simon Pitacho). Pravokotna banjasto obokana ladja se izteka v ožji, pravokotno zaključen prezbitenij, notranje stene ladje so členjene z lizenami, ki zgoraj prehajajo v večni zidec, nad katerim so polkrožna okna. Stranski kapeli sta bili prizidani 1913. Zvonik je sestavni del zahodne fasade, ob straneh se nanj naslanjata volutna pročelna zaključka s stolpičema. V zunanjo severno steno ladje so vzdani trije kamniti epitafi rodbine Gallenstein. Glavni oltar iz marmorja je delo Feliksa Tomana iz l.1894, oblikovan neorenesančno. Menza je prostostoječa, kipi so iz hvarskega peščenca. Na menzi dva keruba, ob straneh kipa sv. Petra in Pavla, v tronu skupina Kristus na križu z Marijo, Janezom in Magdaleno. Menzi stranskih oltarjev sta opečni, leseni kipi so Götzlovo delo iz leta 1830, tabernakelj ob severni steni in keruba. Ob steni ob koncu kapele stojita kipa sv. Frančiška na levi in sv. Antona Padovanskega na desni. Na stenah je več slik Matevža Langusa. Na pokopališču je ohranjenih nekaj pomembnejših nagrobnikov iz 19.stol.: rodbina Pace (lastniki gradu Turn), grob Neže Vouk, matere pesnice Vide Jeraj (Prešernove sorodnice).

Cerkev Marijinega vnebovzetja (Dole pri Litiji)

Cerkev je bila zgrajena l.1858 v baročnem slogu. Pravokotna ladja s stranskima kapelama prehaja v kvadratno zaključčen prezbitarij enakih dimenzij. Na zahodni strani sta na obeh straneh pročelja s trikotnim strešnim zaključkom zvonika kvadratnega tlorisa, ki nad strešnim vencem prehajata v oktogona, pokrita sta s čebulastima strehama. Glavni oltar je iz l.1899: v sredini slika Marijinega vnebovzetja, v tronu kip Marije s krono in Jezusom v naročju. Na levi strani oltarja kipa sv. Jožefa in sv. Petra, desno kipa angelov. Na vratih tabernaklja sliki Srca Jezusovega in srca Marijinega z dvema angeloma ob straneh. Levi stranski oltar sv. Osvalda z oljno sliko, levo kip sv. Apolonije, desno kip sv. Katarine. Na vrhu v sredini slika Rožensvske Matere božje z angeloma ob straneh. Desni stranski oltar sv. Jurija: v sredini slika sv. Jurija. Levo kip sv. Jerneja, na desni kip sv. Andreja, na vrhu angela. Križev pot je naslikal Georg Taučar l.1863.

Cerkev sv. Urha (Čateška gora):

Starejšemu 3/8 prezbitariju iz konca 16. stol. so v baroku prizidali pravokotno ladjo in ju po višini izenačili. Zvonik nad kvadratno bazo z vhodno lopo prehaja v oktogon. Med ladjo in prezbitarij so na južni strani prizidali zakristijo. Prezbitarij je križno obokan, na notranjih stenah so v poljih pod ometom ohranjeni sledovi poslikave. Glavni oltar sv. Urha je poznobaročen.

Cerkev sv. Katarine (Breg pri Litiji):

Prvotno gotsko cerkev so v začetku 18.stol. baročno prezidali. Kratki cerkveni ladji so prizidali stranski kapeli. Kasneje je bila prizidana še zakristija, na kateri so ponovili slikani okras starejših delov stavbe. Tlorisno kvadraten zvonik z vhodno lopo na polovici višine prehaja v oktogonalnega. Zunanost je dekorativno poslikana, podstrešni venec z ornamentom valovnic, vsi vogali pa s slikanimi baročnimi stebriči. V cerkvi so trije oltarji, glavni sv. Katarine je bil prenovljen l.1890, leseni kip sv. Katarine je iz l.1870, ob strani kipa sv. Helene in sv. neže. Slika sv. Katarine je iz Layerjevega kroga. V levi kapeli je lesen baročen oltar sv. Frančiška Ksaverija s kipom in sliko sv. Ksaverija iz l.1837, ob strani kipa sv. Kozme in Damijana. V desni kapeli je baročen oltar sv. Janeza Nepomuka s kipom iz l.1749. Vanj sta vdelana stebra iz starega renesančnega oltarja. Slika sv. Janeza Nepomuka je delo Valentina Metzingerja iz l.1749, ob strani kipa sv. Klemna in sv. Ignacija.

Cerkev sv. Nikolaja (Sava pri Litiji):

Na mestu starejše cerkve je bila sedanja baročna sezidana leta 1736. Zahodni del cerkvene ladje je bil za dimenzije pevskega kora podaljšan leta 1844. Pravokotna ladja se navezuje na ožji, enako visok pravokoten prezbitarij s porezanimi zunanjimi vogali; zvonik je na severni strani vraščen med prezbitarij in ladjo, na nasprotni strani pa je manjša zakristija. Zunanost je enotno oblikovana, zgornje okenske odprtine so polkrožno zaključene, spodaj so okna pravokotne oblike; zahodna fasada je bogateje oblikovana, na obeh straneh vhodnih vrat sta okni, zgoraj pa ob osrednjem oknu dve polkrožni slepi niši; nad delilnim zidcem je v trikotnem čelu okrogla odprtina. Glavni oltar je bil izdelan leta 1766: v sredini lesen kip sv. Nikolaja škofa, ob straneh kipi sv. Joahima, sv. Petra, sv. Antona Padovanskega in sv. Pavla; kip farnega patrona je zakrit s sliko sv. Miklavža, ki jo je izdelal Matevž Langus; zgoraj so še kipi sv. Terezije, sv. Frančiška Asiškega, sv. Frančiška Ksaverija in sv. Janeza. Desni stranski oltar je leta 1905 izdelal Anton Jarc, v sredini je kip Matere božje, ob straneh kipa sv. Alojzija in sv. Neže. Levi stranski oltar Srca Jezusovega je izdelal Jakob Campidel iz Beljaka, kip Srca Jezusovega je iz mavca, ob straneh lesena kipa sv. Barbare in sv. Jožefa. Nad spovednicama so na stenah še slike sv. Uršule in Nedolžnih otročičev Valentina Metzingerja; na nasprotni strani sta še platni sv. Simona in sv. Jude Tadeja, ki ju je naslikal Anton Bergant.

Cerkev sv. Neže (Zgornja Slivna):

Cerkev se sicer prvič omenja leta 1447, po najdbi spodnje plasti poslikav na slavoločni steni pa gradnjo lahko postavimo v konec 14. ali začetek 15. stoletja. Pravokotni ladji sledi triosminski prezbitarij, zvonik z vhodno lopo je prislonjen ob zahodno fasado. Prvotna ladja je imela raven lesen

strop, prezbiterij pa je bil križno rebrasto obokan. Ob koncu 17. ali v začetku 18. stol. so cerkev prezidali v baročnem duhu-ladja je bila nadzidana in obokana, kamnita rebra gotskega prezbiterija pa odstranjena, obokanje pa je bilo poenostavljeno v preprost križni obok; morda je kamnita glava, vzdana v južno steno zvonika nad biforo, sklepnik nekdanjega rebrastega oboka. Cerkev je poslikana v fresko tehniki in sicer v dveh časovno različnih plasteh: starejša je bila odkrita na desni strani slavoloka za stranskim oltarjem (ornamentalni vzorec živih barv je nastal pred časom prve omembe cerkve). Zgornja plast poslikav je deloma še pod mlajšo plastjo ometov; v duhu mednarodnega gotskega (mehkega) sloga pa so poslikane slavoločna stena, južna stena in zahodna stena pri vhodu, ki jih upravičeno lahko pripišemo slikarju Janezu Ljubljanskemu, morda v navezi z očetom Friderikom Beljaškim. V cerkvi so trije oltarji: glavni s polihromiranim kipom sv. Neže na sredi in pozlačenimi kipi sv. Katarine in Lucije na eni strani, ter Barbare in Polone na drugi strani; nad sv. Nežo je še manjša oljna slika Marijinega kronanja-oltar se v urbarjih vaške župnije omenja okrog 1675/80.

Sočasna sta stranska: na desnem je v sredini sv. Valentin, ob straneh Gregor, papež Nikolaj, Marko, Luka in Janez Krstnik; na levem je v sredini sv. Jedrt, ob strani Florijan in Jurij.

Grajske stavbe

Farbarjev turn (Litija)

Grad oz. turn je nastajal od 15. stol. dalje skladno s stilskimi obdobji in potrebami lastnikov. Sedanji izgled objekta je v osnovi iz 16. stol., predvsem to velja za desni del z vogalnim pomolom na kamnitih konzolah. Osrednji del gradu se je po 17. stol. spremenil iz odprtega povezovalnega mostovža v obeh etažah v pokrit arkadni hodnik z lesenimi profiliranimi stropi. Objekt ima zaradi osrednje lege v starem mestnem jedru na Valvasorjevem trgu v Litiji še posebno zgodovinsko in arhitekturno vrednost.

Grad Ponoviče s parkom:

Ponoviče se sprva omenjajo kot posest grofov Višnjegorskih, grofov Ortenburških on knezov Celjskih v 15.stol. Dvorec iz Valvasorjevega časa je bil temeljito prezidan v baročnem duhu, obdržal pa je prvotne gabarite. Stavba je dvonadstropna, na zahodni strani poudarjena z osrednjim dvoosnim rizalitom, zgoraj zaključenim s polkrožno atiko, na obeh straneh pa z baročno oblikovanima vogalnima pomoloma s čebulastima strehama. V pritličju zahodne fasade sta enakovredna vhoda skozi kamnita baročna portala. Na severni strani je stavba s kratkim arkadnim hodnikom povezana s prečno postavljenim gospodarskim poslopjem. Dvorišče preko nekaj stopnic prehaja v višje ležeči park.

Prvotna parkovna zasnova je nastala na terasi nad dvoriščem v smeri proti JZ. Glavna os parka je potekala od levega vhoda zahodne fasade preko stopnišča na teraso. V prvem delu so bila oblikovana parterna polja pravokotne oblike z vodomedom v sredini. Na drugem delu terase je bil sadovnjak. Zahodni fasadi gospodarskega poslopja je bila priključena višja, ožja terasa. Park je bil ograjen. K zasnovi sodita tudi enostranski drevored divjih kostanjev ob glavni dostopni cesti in smrekov drevored, ki park omejuje proti hribu.

Razvaline gradu Šentjurjeva gora na Gabrski gori

Graščino Šentjurjeva gora (St. Iorgenberg) je sezidala rodbina Gallensteinov v prvi polovici 14. stoletja. St. Iorgenberg je bilo dvonadstropno stolpasto poslopje pravokotnega tlorisa z notranjim dvoriščem in visokimi obrambnimi stolpi, v Valvasorjevem času je bil grad že razvalina; ohranjeni so še več metrov visoki ostanki grajskega jedra iz lomljenec.

Dvorec Cerkno – Laze pri Gobniku

Dvorec je v 17.stol. pozidala rodbina Gallenstein iz bližnje Podpeči. Leta 1747 pa ga je kupil Jožef Sigmund pl. Lukančič. Kasneje se je zamenjalo več lastnikov, zadnji pred 2.sv.vojno je bil Anton Perko.

Enonadstropna stavba pravokotnega tlorisa obsega 6 okenskih osi, krajši stranski fasadi sta štiriosni. Osrednji del glavne fasade je nad kamnitim vhodnim portalom poudarjen s pilastrsko členitvijo med okni. Ob glavnem vhodu sta v pritličju polkrožni niši, v katerih sta bili nekdaj skulpturi.

Gradič Zavrh

Završka graščina v lasti rodbine Valvasor naj bi bila sezidana kot lovski dvorec v začetku 17. stoletja, vendar po upodobitvi v Topografiji lahko sklepamo, da je starejša (osrednji fasadni pomol-stolpič, ki je segal nad strešni venec, sloni na konzolah in je značilen renesančni stavbni element). Sedanji videz enonadstropne stavbe kvadratnega tlorisa je po vseh ohranjenih stavbnih členih baročen (polkrožen kamnit vhodni portal, banjasti obok s sosvodnicami v vhodni veži).

Gradič Boltija

Dvorec omenja že Valvasor kot last grofov Witzensteinov, tedanjih lastnikov gradu Ponoviče in sicer kot pristavo. Navaja podatek, naj bi gradič pozidali v 17.stol. Brembi pl. Bremsfeldi. Določeni stavbi elementi (vogalni pomol) dokazujejo, da je v osnovi starejši, verjetno iz začetka 16.stol. Pravokotno zasnovano poslopje ima na JV strani vogalni pomol na kamnitih konzolah, v eni stranici pomola pa tudi renesančno profilirano okence. Dobro je tudi vidna nekdanja višina stavbe, ki je bila za nadstropje nižja. Stavba se še omenja v uradnem seznamu kranjskih gospostev iz l.1854 .

Razvaline gradu Ljubek

Grad Ljubek (Liebeck) je bil verjetno zgrajen v 11. stol. in se prvič omenja okrog l.1220, graščaki lebeški pa se prvič omenjajo 1240. Poleg potresa 1511 je bil grad razdejan tudi ob velikem kmečkem uporu l.1515. Kasneje obnovljeni grad je Valvasor upodobil kot mogočno stavbo z dvonadstropnim palacijem, povezanim z višjim bergfriedom in obzidnim obrambnim sistemom z vhodnim stolpom. Grad je bil porušen sredi 18.stol, ohranjen je del romanskega zidanega bergfrieda s svetlobno lino in del palacija nad nekdanjim obrambnim jarkom.

Gradič Pogonik

Valvasor navaja, da so gradič Pogonik v 16.stol. sezidali pl. Wernegkhi, ko so opustili Verneški grad na drugem bregu Save, za gradnjo naj bi uporabili material s starega gradu. V Valvasorjevi Topografiji je upodobljen kot kvadratna stavba z dvema vogalnima pomoloma na glavni fasadi. Avtentičen je spodnji del gradu z ohranjenimi renesančnimi kamnitimi konzolami pomolov. Grad je bil l.1943 požgan, po vojni pa obnovljen v nekoliko drugačni obliki. Pred vojno je obsegal tri etaže, bolj strmi pa so bili tudi nakloni strešin. Polkrožni kamniti portal je bil prenesen na grad Bogenšperk in na dvorišču vzidan v pritličju kot vhod v SV stolp.

Spomeniki

Plečnikov spomenik NOV(Trg svobode v Litiji):

Spomenik je v letih 1950/1951 zasnoval arhitekt Jože Plečnik, postavljen pa je bil leta 1951. Posvečen je spominu petindevetdesetih padlih borcev in talcev iz Litije, Brega in Podšentjurja. Plečnik je s sodelavcema Tonetom Bitencem in Jožetom Kregarjem izdelal tri variante spomenika na treh različnih lokacijah v mestu. Na podlagi javne razgrnitve in ankete je bila izbrana obstoječa varianta.. Sama zasnova spomenika je podobna Marijinemu steburu na Šentjakobskemu trgu v Ljubljani, v postavitvi vogalnih stebričev pa Ilirskemu steburu. Pri detajlih gre za kombinacijo egipčanskih in antičnih elementov v nekoliko drugačnih razmerjih in masah. Spomenik je iz kraškega kamna izklesal kamnosek Jakob iz Vodnikove delavnice.

Spomenik ima za lokalno skupnost veliko zgodovinsko, arhitekturno in likovno vrednost, poleg tega pa je del zapuščine velikega slovenskega arhitekta Jožeta Plečnika, kar mu daje poseben pomen in težo.

Etnološki spomeniki

Knjižnica Litija:

Stavba z arhitekturno zasnovo iz leta 1870 in s kavlitetnimi elementi v notranjosti (predvsem stopnišče s stebri) ima zgodovinski pomen za mesto Litija, saj je bil v njej sedež glavarstva.

Svinjak na domačiji Vovše 5:

Svinjak z arkadami v pritličnem delu in bivalnim, preužitkarskim delom v nadstropju leži ob poti v okviru domačije Vovše 5. Objekt s svojo funkcijo in likovno zasnovo predstavlja vrhunski gradbeni dosežek sredine 19.stol in je pomemben element v razumevanju razvoja tovrstne arhitekture v osrednji Sloveniji.

Hiša Kresniške Poljane 4 – Heronova hiša:

Vrhkletna, zidana obrtniška hiša z arkadami na vzdolžni, čelni fasadi leži ob cesti. Nekdanja kovačija predstavlja ambiciozno zasnovano stavbo bogatega obrtnika, grajeno v 2. polovici 19.stol in hkrati primer izjemno kvalitetne prenove objekta.

Hiša Brezovo 8:

Nepodkletena, deloma zidana, deloma iz tesanih brun grajena hiša bogatega kmeta leži v SV delu naselja. Z ohranjeno črno kuhinjo objekt predstavlja značilen primer razvoja bivalne kulture 18. in 19.stol. v osrednji Sloveniji in hkrati primer izjemno kvalitetne prenove objekta.

Hiša Podšentjur 7 – Pri Dobravčevih:

V breg postavljena, deloma podkletena zidana hiša z ohranjeno črno kuhinjo, lesenim stavbnim pohištvom, stropi in podom v glavnem bivalnem prostoru leži v osrednjem delu naselja. Hiša, nekdanja broderska postaja, ima zaprt balkon na zatrepu stranske fasade, kar je izjema v oblikovanju objektov osrednje Slovenije. Izjemno ohranjen in kvalitetno prenovljen objekt predstavlja pomemben člen v razumevanju razvoja tovrstne arhitekture druge četrtine 19.stol.

Hiša Zgornja Jevnica 17 – Pri Bulentin:

Ob breg postavljena, iz tesanih brun grajena hiša z ohranjeno črno kuhinjo in vso notranjo opremo leži v okviru samotne domačije Bulentin, JZ od naselja Jevnica. Z letnico 1791, ki je vrezana v vezni tram glavnega bivalnega prostora, predstavlja enega najstarejših in najbolj ohranjenih bivalnih objektov konca 18.stol. v osrednjeslovenskem prostoru.

www.razvoj.si